

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Šárka Jagošová

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vývoj zahraničního obchodu České republiky s Ruskem

Development of Foreign Trade between the Czech Republic and Russia

Student: Šárka Jagošová

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Ing. Igor Kotlán, Ph.D.

Ostrava 2011

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání diplomové práce

Student:

Bc. Šárka Jagošová

Studijní program:

N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6202T027 Národní hospodářství

Specializace:

00 Národní hospodářství

Téma:

Vývoj zahraničního obchodu České republiky s Ruskem
Development of Foreign Trade between the Czech Republic and Russia

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
  2. Teoretické přístupy k zahraničnímu obchodu
  3. Zahraniční obchod České republiky
  4. Analýza zahraničního obchodu České republiky a Ruska
  5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- PLCHOVÁ, B. a kol. *Zahraniční ekonomické vztahy ČR*. 3. vyd. Praha: VŠE, 2007. 154 s. ISBN 978-80-245-1285-3.
- SVATOŠ, M. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 367 s. ISBN 978-80-247-2708-0.
- BENÁČEK, V. *Teorie mezinárodního obchodu a obchodní politiky*. Praha: VŠE, 1999.
- BENEŠ, V. a kol. *Zahraniční obchod*. Praha: Grada Publishing, 2004. 328 s. ISBN 80-247-0558-3.
- ŠTASTNÝ, D. *Mezinárodní obchod: teorie a politika*. Praha: VŠE, 2004. ISBN 80-245-0805-2.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr.Ing. Igor Kotlán, Ph.D.**

Datum zadání: 26.11.2010

Datum odevzdání: 29.04.2011

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

---

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB – TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB – TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB – TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB – TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB – TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB – TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 29.4. 2011

Šárka Jagošová

Adresa trvalého pobytu studenta:
Lipov 197
696 72 Lipov

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu diplomové práce panu Doc. JUDr. Ing. Igoru Kotlánovi, Ph.D. za jeho pomoc a mnoho cenných rad při vedení diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretické přístupy k zahraničnímu obchodu.....	3
1.1 Vývojové fáze zahraničního obchodu.....	3
1.2 Funkce a význam zahraničního obchodu.....	4
1.3 Teorie zahraničního obchodu.....	6
1.3.1 Merkantilismus.....	6
1.3.2 Klasické teorie.....	7
1.4 Základní typy zahraničně – obchodní politiky.....	9
1.4.1 Liberalismus.....	10
1.4.2 Protekcionismus.....	11
1.5 Smysl a postavení zahraničního obchodu v hospodářství státu.....	12
1.6 Kvantifikace postavení zahraničního obchodu v ekonomice země.....	14
1.7 Státní regulace vnějších ekonomických vztahů.....	15
1.7.1 Formy státních zásahů.....	17
1.7.1.1 Programy a národohospodářské či oborové koncepce.....	17
1.7.1.2 Daňová politika.....	18
1.7.1.3 Měnové finanční nástroje.....	18
1.7.1.4 Zahraničně – obchodní politika.....	19
1.7.1.5 Administrativně – právní nástroje.....	20
2 Zahraniční obchod České republiky.....	21
2.1 Vývoj zahraničního obchodu do konce druhé světové války.....	21
2.1.1 Období 1918 – 1923.....	21
2.1.2 Období 1924 – 1929.....	22
2.1.3 Světová hospodářská krize 1929 – 1938.....	23
2.1.4 Období 1938 – 1945.....	24
2.2 Období socialistického plánování 1945 – 1989.....	25
2.3 Období transformace ekonomiky.....	26
2.4 Současný stav (od vstupu České republiky do Evropské unie).....	29
2.4.1 Autonomní nástroje společné obchodní politiky.....	30
2.4.2 Smluvní nástroje společné obchodní politiky.....	31
2.4.3 Zahraniční obchod České republiky v období 2004 – 2010.....	31
2.4.4 Teritoriální struktura zahraničního obchodu.....	32
2.4.5 Komoditní struktura zahraničního obchodu.....	34
2.5 Vývoj cen a reálných směnných relací.....	35

2.5.1	Vývoj indexů cen v zahraničním obchodě v roce 2010.....	36
2.6	Význam členství České republiky v mezinárodních ekonomických organizacích.....	37
2.6.1	Světová obchodní organizace (WTO).....	37
2.6.2	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).....	37
2.6.3	Organizace spojených národů (OSN).....	37
3	Analýza zahraničního obchodu České republiky a Ruska.....	38
3.1	Základní informace o Rusku.....	38
3.2	Hospodářství a zahraniční obchod Ruska.....	38
3.2.1	Hospodářství a zahraniční obchod Ruska v roce 2010.....	39
3.3	Zahraníční obchod Ruska a České republiky.....	41
3.4	České firmy v Rusku.....	44
3.5	Analýza exportu z České republiky do Ruska a importu z Ruska v závislosti na devizovém kurzu, inflaci a tempu růstu reálného HDP.....	44
3.5.1	Ekonomická formulace modelu.....	44
3.5.2	Modelování lineárního regresního modelu.....	45
3.5.3	Analýza exportu z České republiky do Ruska v závislosti na devizovém kurzu, inflaci a tempu růstu reálného HDP.....	46
3.5.4	Analýza importu z Ruska do České republiky v závislosti na devizovém kurzu, inflaci a tempu růstu reálného HDP.....	52
3.5.5	Vyhodnocení výsledků lineárních ekonometrických modelů.....	56
3.5.6	Analýza exportu strojírenských výrobků z České republiky do Ruska v závislosti na devizovém kurzu a HDP Ruska.....	58
3.5.7	Vyhodnocení výsledků lineárního ekonometrického modelu.....	62
	Závěr.....	64
	Seznam použité literatury.....	69
	Seznam zkratk.....	72
	Seznam tabulek.....	73
	Seznam grafů.....	75
	Seznam obrázků.....	76
	Seznam příloh.....	77
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Přílohy	

Úvod

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla zabývat se vývojem zahraničního obchodu mezi Českou republikou a Ruskem. Mezinárodní ekonomická spolupráce nebo také mezinárodní dělba práce se opírají o dlouhou historii. Nejpodstatnější část vnějších hospodářských vztahů zaujímá zahraniční obchod. Jedná se o určitou část oblasti oběhu zboží, která představuje směnu se zahraničím. Zahraniční obchod patří mezi nejrychleji měnící se a rozvíjející se prvky světové ekonomiky a může se stát jak faktorem ekonomického růstu, tak také naopak může tento růst zpomalovat. Většina států pomocí zahraničního obchodu rozšiřuje své zdroje a zvyšuje blahobyt. Výsledkem dovozu a vývozu je překonání faktorů, které brzdí produkci. Jedná se především o malou vybavenost výrobními faktory jako je nedostatek přírodních, lidských a kapitálových zdrojů nebo nedostatečná technologická vybavenost. Velkým přínosem zahraničního obchodu jsou také důležité informace o produkovaných výrobcích v jiných státech. Díky tomu je umožněno srovnání domácích výrobků se zahraničními. Zahraniční obchod může být vnímán také jako stabilizační faktor v případě, že domácí hospodářství je např. v recesi. Každý stát je ať už více či méně zapojen do mezinárodních toků se zbožím, službami a kapitálem. Rozdíl je pouze v intenzitě zapojení do těchto vztahů, a proto hraje ve všech ekonomikách důležitou roli. Zahraniční obchod postupně přecházel ze své pasivní formy, kdy sloužil jako prostředek ke zbavení se přebytečné produkce a obstarání té chybějící, do formy aktivní. Tato forma poukazuje na zahraniční obchod jako na faktor úspory národní práce a hospodářského růstu.

Cílem této diplomové práce je v první řadě teoretické vymezení přístupu k zahraničnímu obchodu, definování a vyhodnocení zahraničního obchodu České republiky a především provedení ekonometrické analýzy, zda je rozbor modelu zahraničního obchodu České republiky s Ruskem statisticky významný a v jaké míře vysvětluje chování závisle proměnných.

V práci budu využívat deduktivně – teoretickou metodu zkoumání, jejíž podstatou je ověřování formulovaných teorií a hypotéz. Pro možnost srovnávání a vyvozování závěrů ze získaných dat využiji také historickou metodu a metodu komparace. Podstatná část práce bude zkoumána pomocí ekonometrické lineární regresní analýzy.

Diplomová práce na téma „Vývoj zahraničního obchodu České republiky s Ruskem“ bude kromě úvodu a závěru rozčleněna do tří kapitol. Teoretickou část představuje první a druhá kapitola, třetí kapitola tvoří empirickou část práce.

V první kapitole se budu zabývat vývojovou fází zahraničního obchodu, jeho funkcí a významem. Dále se zaměřím na merkantilistické a klasické teorie, základní typy a postavení zahraničního obchodu v hospodářství státu. V závěrečné části této kapitoly bude definována státní regulace vnějších ekonomických vztahů, která se týká např. daňové, zahraničně – obchodní politiky, měnových finančních nástrojů nebo administrativně – právních nástrojů.

Druhá kapitola práce přiblíží vývoj zahraničního obchodu České republiky. Vývoj bude rozdělen podle významných historických mezníků jako je I. světová válka a následné poválečné období, světová hospodářská krize ve 30. letech a období II. světové války. Dále se zmíní o době socialistického plánování, transformaci ekonomiky a přejde k současnosti, která bude vymezena od vstupu do Evropské unie. Popíše také komoditní a teritoriální strukturu českého zahraničního obchodu, vývoj cen a reálných směnných relací. Na konci této části práce poukáže na členství České republiky v mezinárodních ekonomických organizacích jako je Mezinárodní obchodní organizace (WTO), Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a Organizace spojených národů (OSN).

Závěrečná kapitola bude zaměřena na podrobnější vztahy České republiky s Ruskem, které budou cíleny především na vzájemný zahraniční obchod. Nejdříve popíše základní informace o Rusku a jeho hospodářství. Dále se bude zabývat obchodní a hospodářskou spoluprací s Českou republikou, zobrazí komoditní strukturu dovozu a vývozu mezi Českou republikou a Ruskem a následně popíše možnosti uplatnění českých firem na ruském trhu. Poslední část práce se bude věnovat modelování závislosti celkového českého exportu do Ruska a importu z Ruska na čtvrtletním průměrném kurzu CZK/RUB, vývoji inflace v Rusku a na tempu růstu reálného HDP Ruska. Nejdříve se uvedou jednotlivé ekonomické formulace a vytvoří se lineární regresní model. Poté se provede již zmíněná ekonometrická analýza a vyhodnocení výsledků lineárních regresních modelů exportu a importu. V závěru práce bude vytvořen ekonometrický model exportu strojírenských výrobků do Ruska v období 2000 – 2010 v závislosti na čtvrtletním průměrném kurzu CZK/RUB a na tempu růstu reálného HDP Ruska s ohledem na postavení skupiny VÍTKOVICE MACHINERY GROUP na tomto trhu a jeho následné vyhodnocení.

1 Teoretické přístupy k zahraničnímu obchodu

Vnější ekonomické vztahy, mezi které patří například mezinárodní ekonomické spolupráce nebo mezinárodní dělba práce, mají dlouhou historii. Nejvýznamnější část vnějších ekonomických vztahů tvoří zahraniční obchod. Jedná se o část sféry oběhu zboží, která představuje směnu se zahraničím.

1.1 Vývojové fáze zahraničního obchodu

V následujícím přehledu jsou představeny některé formy zahraničního obchodu ve specifických situacích.

Již v dřívějších dobách některé státy vyráběly zboží lépe než jiné státy a měly tedy zájem je směnit za jiné potřebné zboží. Jednalo se zejména o potraviny. Existovaly dva způsoby jak toto nezbytné zboží získat. Buď válkou nebo obchodem. Jednoduchý obchod, který se realizoval prostřednictvím směny jednoho zboží za druhé se dnes označuje jako kompenzace nebo se používá anglický název barter.

Barterové obchody se postupem času stávaly z důvodu rozvoje mezinárodního obchodu brzdou. Obchodníci vyžadovali pro výměnu zboží nějaký všeobecný ekvivalent. Nejvhodnějšími ekvivalenty se stalo zboží, po kterém byla trvalá poptávka a bylo vysoce hodnoceno. Jednalo se zejména o zlato, stříbro, sloní kost a ve střední Evropě také jantar. Změny, které v mezinárodním obchodě proběhly, sebou přinesly nové požadavky na všeobecný ekvivalent. Jako platidlo se začaly používat peníze. Nejdříve se jednalo o kovové peníze, ale ani tento ekvivalent se neukázal jako nejvhodnější. Kovové peníze byly těžké, nepraktické a také je začali bohatí lidé shromažďovat a tak se začaly stávat nedostatkovými. Tento fakt brzdil rozvoj zahraničního obchodu a vyvolal vznik papírových peněz, v pozdějších letech směnek.

Důležitým podnětem pro rozvoj zahraničního obchodu byly zámořské objevy. Původním významem bylo hledání nových trhů, zlata a koření. Dalším významným stimulem pro rozvoj mezinárodní dělby práce byla průmyslová revoluce, hlavně vynález parního stroje, později objevení elektřiny, budování infrastruktury a zavedení železnic.

Po obou světových válkách byl zahraniční obchod potlačen a deformován. Po skončení druhé světové války začalo období, které je nazýváno jako vědecko – technická revoluce. Urychlila rozvoj mezinárodní spolupráce, ale také soupeření mezi světovými ekonomickými a politickými bloky. Přinesla sebou kosmické objevy, využití nukleární energie nebo také rozvoj telekomunikací.

V současné době se nejvíce mluví o globalizaci hospodářských a společenských procesů, která využívá informační a komunikační technologie. Toto období je založeno na celosvětové specializaci a standardizaci, které tvoří základnu pro rozvoj zahraničního obchodu a mezinárodní dělby práce. Jednou z možností jak globalizační procesy využít je subvence regionálních integračních procesů.¹

1.2 Funkce a význam zahraničního obchodu

Zahraniční obchod je nejstarší a nejrozšířenější formou vnějších hospodářských vztahů. Jedná se o oblasti oběhu zboží, které představují směnu se zahraničím. Zahraniční obchod se rozděluje na dovoz a vývoz. Předmět zahraničního obchodu tvoří nejen zboží, ale také služby a práva duševního vlastnictví. Jeho funkcí je rozvoj výrobních sil, mezinárodního obchodu a propojování vnitřního hospodářství se světovou ekonomikou.

Subjekt na mikroekonomické úrovni představují firmy, které uskutečňují dovozy, resp. vývozy do zahraničí. Obchodní vztahy reguluje stát, který provádí dohled nad realizací zahraničně - obchodních činností. Mezi funkce státu patří také koordinace vnějších hospodářských vztahů a to z důvodů ochranných a fiskálních. Firmy chtějí zvyšovat zisky a tak se snaží proniknout na nové trhy, eventuálně dovážet levné vstupní materiály ze zahraničí. Z pohledu státu je prioritou ekonomická rovnováha země. Účinnost zahraniční politiky má dopad na stav jednotlivých účtů platební bilance, stabilizaci ekonomického vývoje, nabídku peněz a úrokové míry nebo také na změny směnného kurzu. Mimo vliv na vnější rovnováhu působí zahraniční obchod nepřímo i na vnitřní rovnováhu ekonomiky. Pokud se totiž zvýší export dané země, zvýší se často také zaměstnanost a to může značit zlepšení obchodně - politického klimatu.

Závislost na zahraničním obchodě se u řady zemí liší. Zapojení do zahraničně obchodních vztahů závisí totiž na:

- míře otevřenosti domácího státu,

---

¹ Svatoš a kol. (2009).

- velikosti,
- ekonomické vyspělosti.

Míra otevřenosti určitého státu je dána například podílem vývozu zboží a služeb na hrubý domácí produkt (HDP) apod. Velikost země se určí celkovým zeměpisným rozměrem, který zahrnuje pevninu i vodní plochy. Ekonomickou vyspělost určuje nejčastěji úroveň HDP na obyvatele. Může být ale také dána indexem lidského rozvoje, který zahrnuje i mimoekonomické faktory, jako je délka lidského života nebo úroveň vzdělání.²

Tabulka 1.1: Úroveň zahraničního obchodu na obyvatele u vybraných zemí v letech 2004-2006 (USD/obyv.)

Země	0 - 1 000 USD	Země	1,1 - 10 000 USD	Země	nad 10 000 USD
Burundi	41	Kolumbie	1 091	Japonsko	10 112
Etiopie	89	Čína	1 207	USA	10 864
SAR	99	Bhútán	1 072	Austrálie	14 090
Burkina Faso	127	Brazílie	1 234	Itálie	16 104
Bangladéš	177	Angola	1 747	Česko	17 625
Benin	226	Argentina	2 091	Francie	18 687
Gambie	278	JAR	2 916	Kanada	24 954
Komory	295	Rusko	3 048	Německo	26 400
Indie	307	Venezuela	3 158	Rakousko	41 060
Čad	429	Bělorusko	3 906	Dánsko	44 604
Kambodža	516	Belize	4 558	Belgie	59 898
Bolívie	668	Bulharsko	4 891	Irsko	72 507
Egypt	865	Polsko	6 106	Hongkong	98 803

Zdroj: Trade Profiles, 2007 [online] [cit. 1.5. 2010]. Dostupné z <http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/trade_profiles07_e.pdf>

Ve výše uvedené tabulce jsou uvedeny jednotlivé státy a podíl zahraničního obchodu dané země na obyvatele v amerických dolarech. Data pokrývají léta 2004 – 2006. Třetí skupinu nad 10 000 USD tvoří státy, u kterých má zahraniční obchod důležitou roli. Pokud jednotlivé země porovnáme, zjistíme, že při zvyšování podílu zahraničního obchodu na obyvatele je důležitá nejen velikost země, ale také stupeň ekonomické rozvinutosti. U rozvojových zemí, které jsou uvedeny v prvním sloupci, zaznamenaná data signalizují nerozvinutý průmysl, minimální vývoz a také neschopnost prosadit se v zahraniční konkurenci. Druhá skupina zemí se vyznačuje velkým územím, ale také významnými nalezišti nerostného bohatství (ropa, zemní plyn, černé uhlí apod.). Jak už bylo uvedeno, třetí skupinu tvoří státy, pro které má zahraniční obchod podstatný význam.

² Fojtíková (2009).

Obecně platné funkce, které plní zahraniční obchod:

- transformační funkce,
- transmisní funkce,
- růstová funkce.

Transformační funkce se zakládá na utváření vnitřní ekonomické rovnováhy. Zahraniční obchod pozměňuje strukturu domácí produkce ve strukturu, která je vyžadována v oblasti užití. Státy mohou být omezovány jednak přírodními podmínkami (nedostatek surovin, nevhodné klimatické podmínky atd.), ale také podmínkami ekonomickými (objem pracovní síly, technologie, investice do vědy a výzkumu atd.). Dovozením určitých produktů je možno tyto limity překonat. Transmisní funkce je považována za vyšší typ transformační funkce zahraničního obchodu. Základní princip transmisní funkce spočívá v předávání informací, kritérií a stimulů rozhodování a chování ekonomických celků. Růstová funkce zahraničního obchodu má souvislost s tvorbou specializačního profilu země. Jedná se zejména o poměrně malé ekonomiky, kde je struktura domácí ekonomiky ovlivněna exportní výkonností a konkurenceschopností výrobků na zahraničních trzích.

Zahraniční obchod může být ovšem chápán také jako bariéra ekonomického růstu. Při realizaci volného obchodu mohou zahraniční dovozy negativně působit na domácí výrobu a snižovat její objem. Dále také zahraniční obchod působí na úroveň národního důchodu. Export výrobků a služeb národní důchod zvyšuje, dovoz výrobků a služeb má opačný účinek, tedy národní důchod snižuje.³

1.3 Teorie zahraničního obchodu

▪ Merkantilismus

Vědecké studie o úkolu zahraničního obchodu v reprodukčním procesu (výroba – rozdělování – směna – spotřeba) existovaly již v 17. – 18. století, tedy v době merkantilismu. Merkantilismus se vytvářel v období počátků a upevňování centralizovaných monarchií, v době nárůstu kolonií a budování impérií. Klíčové merkantilistické úvahy se zakládaly na myšlence národních zájmů. Raní merkantilisté ztotožňovali bohatství s penězi, avšak pozdní merkantilisté už viděli účel peněz v tom, že jejich přísun do země zlevňoval úvěr, což napomáhalo k rozvoji obchodu. Podle merkantilistů je tedy hlavním zdrojem růstu

---

³ Fojtíková (2009, s. 3 – 4).

bohatství národa zahraniční obchod. Nicméně merkantilisté neviděli smysl zahraničního obchodu v podpoře mezinárodní dělby práce, ale v jeho aktivní bilanci. Merkantilisté byli toho názoru, že rezervy drahých kovů jsou pro národní hospodářství životně důležité. Největším omylem merkantilistů bylo, že považovali zahraniční obchod za hru „s nulovým součtem“. Podle nich bylo světové bohatství dané a národy se o ně přetahovali v rámci hry „mezinárodní obchod“. Vítězem byli ti, kdo vykazovali aktivní obchodní bilanci a poražení byli ti, kteří měli obchodní bilanci pasivní.⁴

1.3.1 Klasické teorie

Na merkantilismus v 18. a 19. století navázali angličtí klasikové (Smith, Ricardo, Mill). Popírali ve svých teoriích merkantilistické úvahy o tom, že je zahraniční obchod „hra s nulovým součtem“. Prokázali, že ve skutečnosti jde o hru „s pozitivním součtem“. To znamená, že obchod bohatství národů zvyšuje nezávisle na tom, jakou mají obchodní bilanci. Základním principem přínosů ze zahraničního obchodu tedy nejsou toky peněz, ale výhody dělby práce mezi národy. Úlohu zahraničního obchodu jako první definoval Adam Smith (1723 – 1790). Ve své knize *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů* charakterizuje výhody zahraničního obchodu v ekonomice. Podle Smithe blahobyt světa spočívá v zaměření každého státu na ty výrobky, pro jejichž výrobu má nejlepší předpoklady. Důvodem bohatství národů je zisk absolutních výhod, které vyplývají ze směny těchto výrobků na zahraničních trzích. Absolutní výhoda je představována takovou komoditou, která je vyráběna s výrazně nižšími pracovními náklady v domácí ekonomice než v zahraničí. Tyto závěry byly formulovány v období průmyslové revoluce. Na území Anglie proběhla nejdříve. Díky tomu měly anglické průmyslové výrobky v zahraničí jen nepatrnou konkurenci. Z těchto důvodů si angličtí výrobci mohli určovat svoje prodejní ceny. Většina států byla tedy na importu anglického průmyslového zboží závislá. Platila za něj ovšem pouze surovinami a polotovary, které byly pro anglické výrobce nezbytné. Teorie Adam Smitha se nazývá **teorií absolutních výhod**.

Na Adama Smitha navázal další klasický ekonom David Ricardo (1772 – 1823), který vytvořil **teorii relativních výhod**. Podstatou těchto výhod je mezinárodní obchod. Teorie absolutních výhod ztrácí význam v případě, kdy zmíněný stát má absolutní výhodu v produkci všech statků, důsledkem by tedy byla absence mezinárodní směny. Za relativní výhodu země považuje produkci takové komodity, která disponuje největší absolutní výhodou. Mezinárodní

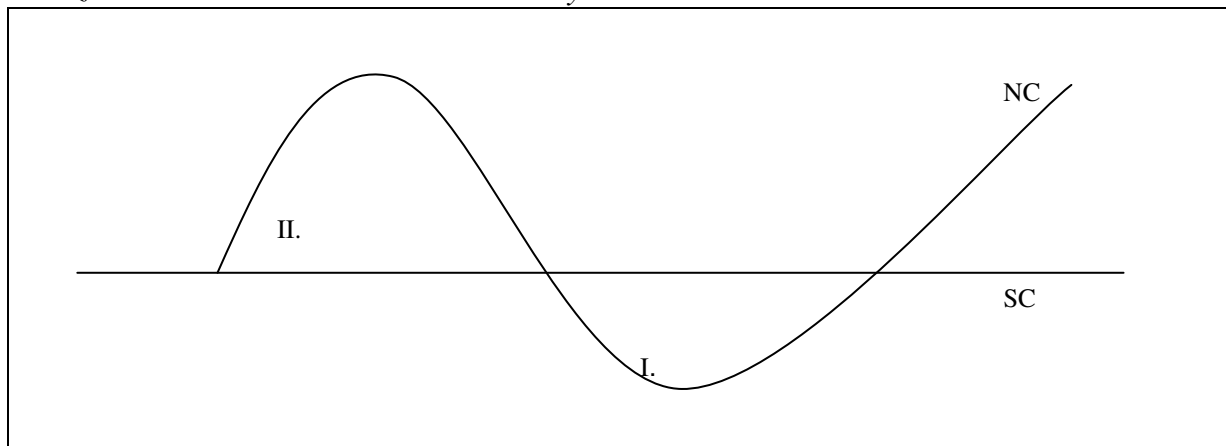
---

⁴ Svatoš a kol. (2009).

rozdíly v národních směnných poměrech jednotlivých statků jsou zdrojem komparativních výhod.

Obrázek 1.1: Ricardova teorie relativních výhod

Zdroj: Svatoš a kol. (2009, s. 18).⁵

Z výše uvedeného grafu je patrné, že některé výrobky, které se nachází v pásnu I., mají nižší ceny než ceny světové. V tomto případě má exportér absolutní výhody v konkrétním výrobku nebo oboru. Výrobky z I. pásma jsou pro danou vývozní zemi stěžejní, protože konfrontace s cenami na světovém trhu je velmi příznivá → exportní stát získává absolutní výhody. U výrobků nacházejících se ve II. pásnu není konfrontace domácí země se světovým trhem příznivá. Z toho tedy vyplývá → pokud se vyváží určitý výrobek, exportní stát nezíská absolutní výhodu, ale absolutní ztrátu. Uvedená ekonomika by se tedy měla zaměřit na výrobu komodit v I. pásnu, protože je relativně efektivnější, než výrobky z II. pásma, je tedy příhodné, aby je dovážela.⁶

Na teorii Davida Ricarda navázal ve svých studiích John Stuart Mill. Teorii relativních výhod rozšířil o teorii reciproční poptávky a mezinárodního směnného poměru. Podle teorií zmiňovaných autorů zaujal zahraniční obchod pozici samostatné disciplíny v rámci široké makroekonomické teorie. Na utváření zahraničního obchodu a ekonomických teorií s ním spojených se i v dalších letech podílela řada dalších významných ekonomů. V průběhu 20. století na Ricardovu teorii navázala moderní teorie komparativní výhody – **dynamická teorie komparativní výhody**. Je založena na přístupu k analýze mezinárodního obchodu, který formulovali neoklasikové Heckscher a Ohlin. V pozdější době byla jejich studie doplněna Paulem Samuelsonem. Tento přístup se i nadále zabývá myšlenkou, že podstatou

⁵ SC – cena na světovém trhu, NC – národní cena.

⁶ Svatoš a spol. (2009).

mezinárodního obchodu jsou rozdíly komparativních nákladů. Nicméně vysvětluje, které výrobní faktory tyto rozdíly způsobují. Model založený na jejich přístupu předpokládá, že produkční funkce je u každého statku ve všech zemích stejná. Stejně výrobní faktory se jenom kombinují v různých proporcích.

Tuto studii Heckshera a Ohlina vysvětluje **teorie vybavenosti výrobními faktory**. Je dána dvěma předpoklady:

- každý výrobek potřebuje jinou skladbu faktorů,
- státy mají rozdílné faktorové vybavení.

Z výše uvedených předpokladů vychází dynamická teorie komparativní výhody (Heckscher - Ohlinův teorém): „*Země se budou specializovat na výrobu a vývoz těch druhů zboží, které jsou relativně náročné na ten výrobní faktor, jímž je země relativně nejlépe vybavena.*“⁷

V současnosti se v teoriích mezinárodního obchodu využívá vedle výše zmíněných konceptů také několik dalších. Modely se od sebe odlišují v upřesnění počtu výrobních faktorů a zbožíových komodit a v uznávání stupně mobility těchto faktorů mezi odvětvími. Tyto modely se zabývají vztahy mezi faktory a komoditami a jejich cenami na bázi dvou komodit a jednoho nebo více faktorů. Následným vývojem byly objeveny nové teorie zahrnující větší počet zbožíových komodit, výrobních faktorů a méně zjednodušujících předpokladů. Mimo teorie tzv. hlavního proudu vzniká řada alternativních teorií, které obvykle vychází z nesplnění základních předpokladů teorií hlavního proudu v realitě. Jedná se zejména o teorie dětských odvětví (Fridrich List), periferní ekonomiky (Raul Prebisch) nebo rostoucích výnosů z rozsahu.⁸

1.4 Základní typy zahraničně - obchodní politiky

Zahraničně - obchodní politiku můžeme formulovat jako souhrn zásad a opatření, které stát provádí v oblasti zahraničního obchodu za pomoci obchodně politických nástrojů. Spolu s dalšími důležitými politikami je hlavním nástrojem hospodářské politiky státu. Zahraničně - obchodní politika je také nedílnou součástí celkové zahraniční politiky státu. Možným zdrojem rozporů může být právě snaha sladit zahraničně - obchodní opatření se zahraničními politickými zájmy.

---

⁷ Svatoš a spol. (2009, s. 20).

⁸ Svatoš a spol. (2009).

Vzájemné vazby a závislosti mezi státy tvoří mezinárodní obchodní politiku. Mezinárodní obchodní politika je rozvíjena v určitých mezinárodních organizacích na pozadí přijatých principů obchodování, které musí státy respektovat. Prvním základním typem zahraničně - obchodních vztahů je **liberalismus**. Tato koncepce prosazuje volný obchod, který je prosazován opatřeními jako je snižování celních bariér nebo odstraňování netarifních opatření. Díky liberální obchodní politice je dosahováno větší otevřenosti ekonomiky. Druhou možností obchodní politiky je koncepce **protekcionismu**. Tento směr je typickým příkladem ochranné politiky vůči zahraniční konkurenci. Zmíněná koncepce předpokládá silný vliv státu na ekonomiku. Žádná z těchto dvou koncepcí se nikdy nevyskytovala ve své čisté podobě, vždy jedna z nich v daném momentu převažovala. Kritériem pro politiku liberální nebo naopak ochrannou byla zejména ekonomická a politická situace ve světě a ekonomická úroveň dané země.⁹

1.4.1 Liberalismus

Liberalistická koncepce obchodní politiky je spojována s postupným odstraňováním překážek při obchodování. Prováděná opatření jsou uskutečňována státními zásahy na národní úrovni nebo na mezinárodní úrovni, kde jsou jejich iniciátory mezinárodní organizace (např. WTO). Cílem těchto opatření je odstraňování překážek mezinárodního obchodu a v důsledku toho následný růst světového obchodu. K uzavírání obchodních smluv docházelo mezi dvěma a později i více zeměmi ještě před vznikem teoretické koncepce liberalismu. V těchto smlouvách byla zřejmá spíše snaha o spolupráci, než vytváření překážek v obchodování. Nicméně znaky a náležitosti smluv, které se používají v současnosti, jsou obchodním smlouvám požívaným už v antickém období, velmi podobné.

Mezi první významné obchodní smlouvy se řadí Tordesillaská smlouva, která byla v roce 1494 uzavřena mezi Portugalskem a Španělskem. Byla to první smlouva, která vymezovala koloniální rozdělení světa. Další důležitou smlouvou byla tzv. Methuenova obchodní smlouva, uzavřená mezi Portugalskem a Anglií v roce 1703. Jejím obsahem v podstatě bylo hospodářské a částečně politické podřízení Portugalska Anglii. Tato smlouva byla v roce 1836 zrušena, nicméně na základě této smlouvy zformuloval anglický klasický ekonom David Ricardo teorii komparativních výhod. (viz 1.3.2 Klasické teorie).

V 19. století byl vytvořen německý celní spolek (Zollverein). Spolek měl rysy celní unie, tzn. byla zrušena vnitřní cla a mýta a byl vytvořen sazebník vnějších cel. Významnou byla dále Obden – Chevalierova obchodní dohoda z roku 1860. Podle ní měla Velká Británie

---

⁹ Fojtíková, (2009).

zrušit všechna cla na dovoz francouzského zboží, s výjimkou vína a koňaku, a Francie zase zrušila zákaz dovozu britského textilu a snížila cla u některých druhů britského zboží. Liberální koncepce obchodní politiky byla dále rozvinuta po druhé světové válce. V této době se směřovalo k odstraňování obchodních překážek a demokratizaci života nejen politického, ale i ekonomického.

Snaha o liberalizaci dosáhla svého vrchu ve 20. století, kdy byla podepsána Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT). Díky ní začala vznikat doba multilaterálního systému obchodování.¹⁰

1.4.2 Protekcionismus

Základním principem protekcionismu je snaha chránit domácí výrobce před zahraniční konkurencí pomocí intervenčních opatření¹¹, která provádí stát. Protekcionismus představuje veškeré zásahy státu, které slouží k ochraně domácích odvětví před dovozy ze třetích zemí. Vznik protekcionismu můžeme zasadit do doby středověku (5. – 15. stol.). V této době se obchodníci, ve snaze vytvořit zisk, řídili heslem „kupuj levně a prodávej drze“. Nicméně nejen oni, ale také státy se snažily o to, aby obchodníci byli úspěšní. Díky nim totiž bohatl i samotný stát. Proto byla uplatňována opatření, které měla především naplnit státní pokladnu. Tento charakter měla obchodní politika zejména v období válek a hospodářských krizí. Protekcionista opatření tvořila mýta, později cla a jiné poplatky. Dalším způsobem jak panovník získával příjmy byly tzv. navigační zákony, jejichž smyslem bylo vyhrazení zahraničního obchodu země pro vlastní obchodní loďstvo. Tyto zákony mají svůj původ v Anglii, později se ale rozšířily i do ostatních zemí. K Anglii a Francii, které v tomto období přijaly vysoká ochranná cla, se přidaly i další státy (např. Španělsko, Portugalsko, Rusko).

Dlouhá historie protekcionismu byla zaznamenána také v Rakousku – Uhersku. V Německu se protekcionismus objevil za vlády Otto von Bismarcka (19.stol.). Díky němu byly zrušeny smlouvy německého celního spolku s Francií, a v roce 1879 byl podepsán nový celní zákon, který zavedl protekcionismus i v průmyslu a zemědělství. Motivem k přijetí těchto opatření byla světová hospodářská recese.

Dalším státem, který uplatňoval ochrannou obchodní politiku, byly Spojené státy americké. Historickým mezníkem, který ovlivnil vývoj obchodní politiky, byla hospodářská krize ve 30. letech. Ta sebou přinesla vysokou nezaměstnanost, zastavení pohybu

---

¹⁰ Fojtíková (2009).

¹¹ Mezi intervenční opatření patří importní omezení nebo také opatření na podporu vývozu.

mezinárodního kapitálu, pád zlatého standardu a znehodnocení měn. Všechny zmíněné aspekty byly příčinou posilování protekcionismu.

Následující podnět k posilování ochrannářství přineslo období tzv. studené války,¹² které trvalo více než 40 let a přineslo sebou omezování volného obchodu a uplatňování diskriminačních opatření.¹³

1.5 Smysl a postavení zahraničního obchodu v hospodářství státu

Pro zhodnocení vnějších ekonomických vztahů v ekonomice každého státu se využívá několik aspektů:

- efektivnost,
- proporcionalita,
- demonstrativní efekt.

Efektivnost se v exportní ekonomice soustředí na ty výrobky, kde státy mohou dosáhnout maximálních úspor společenské práce. Na ně je posléze soustředěn výzkum, vývoj a propagace. Pokud je ekonomika malá a otevřená, měla by přikládat větší význam na zvýšení a udržení konkurence, tedy i na schopnost vývozu výrobků.

Proporcionalita se vztahuje na ty státy, které mají dostatečně velký domácí trh a průmyslovou základnu schopnou soběstačného vývoje. Mezi takové státy se řadí USA, Rusko nebo také Čína.

Vývozní program poukazuje na stav a úroveň rozvoje ekonomiky daného státu. Na druhé straně dovoz řeší nejen problém proporcionality, ale také zaručení zrychlení hospodářského vývoje dovozního státu. Jedná se tedy o jistou demonstraci světového technického, módního trendu, který ovlivňuje jednak společenský, ale také ekonomický pokrok. Mimo jiné je také cílem transfer světových trendů, zejména pak šíření bezpečnosti práce, ekologických prvků nebo využívání netradičních zdrojů.

Výše zmiňované faktory působí na ekonomiku každé země různým způsobem. Můžeme říci, že čím je stát větší a čím více má obyvatel, tím je míra závislosti ekonomiky na vnějších ekonomických vztazích menší. Tuto závislost můžeme vyjádřit poměrem objemu

---

¹² Termín studená válka se používá pro konflikt mezi národy, který nezahrnuje vojenské akce, ale je zaměřen především na akce ekonomické či politické.

¹³ Fojtíková (2009).

zahraničního obchodu na HDP. Tento ukazatel je u největších ekonomik poměrně malý (např. Rusko 27% v roce 2008). Pokud se podíváme na státy středně velké a malé, s počtem obyvatel do 20 mil., zjistíme, že je pro ně zahraniční obchod nezbytnou součástí správného ekonomického vývoje. U těchto států se prostřednictvím zahraničního obchodu může obměňovat i více než 70% HDP (např. Česko, Belgie). Z těchto důvodů jsou zahraničněobchodní vztahy pro zmiňované otevřené ekonomiky velmi důležité.¹⁴

K zahraničnímu obchodu existují dva přístupy:

- pasivní,¹⁵
- aktivní.

U pasivního přístupu se zdůrazňuje stránka proporcionality ekonomiky. To bývá zajišťováno zahraničním obchodem, s cílem docílit plynulý reprodukční proces. Podle ekonomů zastávajících tohle pojetí, je kladen důraz především na úlohu zahraničního obchodu při zajištění surovin, potravin, strojů a zařízení, které v zemi chybí. Dále popisují vývoz jako nutné zlo, které je třeba podstoupit, aby stát získal devizové prostředky. Na druhou stranu aktivní pojetí úlohy zahraničně - obchodní politiky zdůrazňuje hledisko efektivnosti. U tohoto přístupu má vláda snahu zaměřit ekonomiku na vývozuschopný program výroby zboží a poskytování služeb. Zmiňované pojetí vychází z liberalistické ekonomické koncepce, kde je úlohou státu vytvářet prostor pro vývozce (tzn. odstraňování překážek spojených s výrobou a následným umístěním na zahraniční trhy).

Uplatňování aktivního pojetí zahraničního obchodu znamená zejména snahu státu o co nejjednodušší přístup na trhy jednotlivých zemí. Pro pasivní pojetí zahraničního obchodu jsou typické protekcionistické přístupy, které uplatňují maximální ochranu domácího trhu. Státy uplatňující v praxi aktivní pojetí, jsou spojeny s ekonomickým liberalismem. Ten je charakteristický minimálními zásahy do ekonomiky. Pro vyspělé státy je aktivní pojetí hlavní hnací silou pro tvorbu nových integračních seskupení a prohlubování stávajících. V rámci proexportní politiky vytváří státy různé instituce, které jsou zaměřeny na podporu zahraničního obchodu.¹⁶ Proexportními aktivitami se mimo zahraniční obchod zabývají také zákony, dekrety a různá specializovaná pracoviště. Dále jsou zřizovány mezivládní instituce,

---

¹⁴ Svatoš a spol. (2009).

¹⁵ Někdy také bývá uváděn název pasivní pojetí úlohy zahraničního obchodu v reprodukčním procesu.

¹⁶ Například institut zahraničního obchodu ve Španělsku, ProMexico nebo Czech Trade v Česku. Dále existují různé obchodní, hospodářské komory nebo průmyslové asociace.

kteřé analyzují dopady opatření, která negativně ovlivňují proexportní aktivity (např. rušení víz, zjednodušení podnikání cizích subjektů). Svoji úlohu mají v aktivní proexportní politice také sdělovací prostředky a organizace a podpora výstavní a veletržní činnosti. Aktivní koncepce zahraničního obchodu činí export motorem ekonomického rozvoje daného státu. Počet států uplatňujících aktivní proexportní politiku se stále zvyšuje.¹⁷

1.6 Kvantifikace postavení zahraničního obchodu v ekonomice země

Význam zahraničního obchodu v ekonomice jednotlivých států je možno definovat vztahem mezi vyrobeným a užitým společenským produktem (celkový objem toho, co se v zemi vyrobí, a objem spotřeby ve sledovaném období).

Výše uvedený vztah lze vyjádřit následujícím schématem:

Tabulka 1.2: Vztah mezi vyrobeným a užitým společenským produktem

$\text{Užitý společenský produkt} = \text{vyrobený produkt} + \text{dovoz} - \text{vývoz}$ nebo $\text{Vyrobený společenský produkt} = \text{užitý společenský produkt} - \text{vývoz} + \text{dovoz}$

Zdroj: Beneš a kol. (2004). Vlastní úprava.

Pokud je dosahováno aktivní obchodní bilance (vývoz hodnotově převyšuje dovoz), dochází díky zahraničnímu obchodu ke zmenšování užitého společenského produktu, a naopak, pokud je obchodní bilance pasivní, dochází k jeho zvyšování. Obměna společenského produktu prostřednictvím zahraničního obchodu se v jednotlivých zemích liší. U některých je to až 70%, u zemí s komplexní ekonomikou jenom několik málo procent.

Jako další ukazatel můžeme zmínit objem zahraničního obchodu. Objem zahraničního obchodu v absolutních číslech svědčí o postavení země ve světové ekonomice, popřípadě ve světovém obchodu. Podle zmiňovaného ukazatele je spousta relativně malých zemí, které jsou na prvních místech mezi světovými vývozy a naopak velké země se umisťují na střední či nižší pozici.

Váhu zahraničního obchodu v ekonomice napomáhá kvalifikovat a kvantifikovat schopnost vývozu pokrýt dovozní potřeby země:

¹⁷ Svatoš a spol. (2009).

Tabulka 1.3: Schopnost vývozu pokrýt dovozní potřeby země

$\text{vývoz} / \text{dovoz} \cdot 100$

Zdroj: Beneš a kol. (2004). Vlastní úprava.

Státy, kde tento ukazatel dosahuje hodnoty více než sto, vykazují aktivní obchodní bilanci. To může být výsledkem výše zmiňovaného aktivního pojetí úlohy zahraničního obchodu v reprodukčním procesu. Na druhou stranu se ale může jednat pouze o výsledek náhodné shody okolností. V současnosti se mluví zpravidla o ropě a zemním plynu, po kterých je konstantní poptávka na světovém trhu. Díky tomu více či méně zajišťují stabilitu vnějších ekonomických vztahů země.

Dalším ukazatelem, který charakterizuje postavení zahraničního obchodu či vnějších ekonomických vztahů v ekonomice země vyjadřuje, je vztah vůči devizovým rezervám. Devizové rezervy představují volné měnové rezervy, které jsou k dispozici v národní bance země. Do devizových rezerv se zahrnují také zvláštní práva čerpání (ZPČ).¹⁸ Členská země Mezinárodního měnového fondu (MMF) je může získat zejména v případě, kdy prokáže problémy v platební bilanci. Do devizových rezerv se dále počítají rezervy země u MMF, a také měnové zlato, které spravuje centrální banka.

Tabulka 1.4: Ekonomická a finanční síla země

$\text{mezinárodní likvidita} / \text{dovoz}$

Zdroj: Beneš a kol. (2004). Vlastní úprava.

Posledním zmiňovaným ukazatelem o vnějších ekonomických vztazích je poměr vývozu k dluhové službě.¹⁹ Spousta zemí, nejen rozvojových, má tento ukazatel vysoký a proto není vývoz schopen dluhovou službu pokrýt. Proto můžeme říct, že vývoz do takových zemí může být velmi riskantní.²⁰

1.7 Státní regulace vnějších ekonomických vztahů

Vývoj zahraničního obchodu, který je spojen s rozvojem výrobních sil, si postupně vyžádal i státní zásahy do provádění mezinárodní směny. Síla státních zásahů se zvyšovala s relativní ekonomickou slabostí země. Z historického hlediska měly státní zásahy chránit domácí výrobu vůči zahraniční konkurenci. Státní zásahy, které směřovaly ve prospěch exportních států, se začaly nejvíce uplatňovat až ve 20. století. V současnosti státní zásahy

¹⁸ Z anglického názvu Special Drawing Rights (SDR).

¹⁹ Dluhová služba se vyjadřuje jako úhrn splátek a úroků ze zahraničních půjček.

²⁰ Beneš a kol. (2004).

s obecnými ekonomickými účinky působí i na vnější ekonomické vztahy. Díky působení Světové obchodní organizace (WTO) nástrojů na ovlivňování zahraničního obchodu ubývá. Ekonomická politika se může charakterizovat jako liberální nebo protekcionistická. Liberální ekonomická politika se vyznačuje minimem státních zásahů do vnějších ekonomických vztahů, zatímco protekcionistická (ochranářská) ekonomická politika se vyznačuje státními zásahy do vnějších ekonomických vztahů. Ekonomický liberalismus je typický pro Velkou Británii a Nizozemsko. Protekcionismus charakterizuje dominující vláda jedné politické strany. Protekcionistické prvky můžeme najít v socialistických zemích nebo také v obchodní politice Japonska či USA.

Státní regulace vnějších ekonomických vztahů je souhrn zákonů, opatření a pravidel, jimiž stát ovlivňuje vnější ekonomické vztahy z hlediska objemu, teritoriální a zbožové struktury, a z hledisek institucionální formy provádění těchto vztahů.²¹

Subjekty, které mají v současnosti přímý nebo nepřímý vliv na vnější ekonomické vztahy:

- **Centrální vláda**, ale také nižší správní orgány státu. Nižší správní orgány mají vlastní legislativní orgány, vlastní rozpočty financování z centrálních i vlastních zdrojů. Vládou se rozumí činnost vládních institucí, které jsou důležité z hlediska státního intervencionismu.
- **Parlament** – legislativa disponuje podstatnou úlohou v ekonomice země, kterou provádí prostřednictvím zákonů. Zákony působí dlouhodobě a jsou závazné pro všechny subjekty, domácí i zahraniční.
- **Politické strany** prostřednictvím svých programů předesílají, jakou podobu bude státní intervencionismus mít v případě, že zvítězí ve volbách a bude svůj program realizovat. V případě, že vítězná strana potřebuje koaličního partnera, vládní programy se často změny z důvodů odlišných stanovisek koaličního partnera.
- **Bankovní instituce státu**, zejména ústřední (cedulová, centrální) banka, disponuje ve všech státech velkým vlivem na ekonomiku i na vnější ekonomické vztahy. Nástroje centrální banky (např. výše diskontní sazby) působí prakticky hned a přijatá rozhodnutí vstupují do reálného ekonomického života okamžitě.

---

²¹ Beneš a kol. (2004, s. 37).

- **Silové složky** (např. armáda, policie) jsou také důležitými subjekty, především u států, na které je vyvíjen tlak vnitřním nebo vnějším nepřítelem. Jejich vliv je dán mimo jiné také nároky, které tyto složky uplatňují, například na státní rozpočet.
- **Asociace podnikatelů a obchodní a hospodářské komory** disponují v jednotlivých zemích velmi silným vlivem. Vláda musí v naprosté většině států přihlížet ke stanovisku asociací, které sdružují podnikatele a působí komplexně nebo oborově. Zmíněné asociace prosazují u vlády zájmy svých členů nebo podnikatelů obecně. V některých státech může být pro podnikatele členství v hospodářské komoře povinné.
- **Odborové svazy či syndikáty** obvykle sdružují námezdní pracující nebo i volně působící členy. Ti za svou činnost pobírají autorské či jiné honoráře.²² Odborové organizace bývají zastupovány centrálně odborovými ústředními.
- **Velké průmyslové podniky** častou mohou vykazovat obrat, který představuje rozpočet malého či středního státu. Z tohoto důvodu mohou mít stanoviska jejich prezidenta či generálního ředitele i politickou váhu, i když nemá politické ambice.²³

1.7.1 Formy státních zásahů

Rozdělení státních zásahů do vnějších ekonomických vztahů:

1. programy a národohospodářské či oborové koncepce,
2. daňová politika,
3. měnová a finanční politika,
4. obchodní politika,
5. administrativně – právní politika.

Každá z těchto koncepcí státních zásahů může v konkrétních případech buď napomoci úspěchu exportního snažení, nebo být bariérou v jeho naplnění.

1.7.1.1 Programy a národohospodářské či oborové koncepce

Ekonomický vývoj se zcela běžně plánuje téměř ve všech státech na světě. I v dnešní době existují ještě státy, které mají národohospodářské plány propracovány do detailů a jsou závazné pro všechny hospodářské subjekty. Tohle bylo typické zejména pro socialistické státy a dlouhá desetiletí se uplatňovala i v Česku. V současné době většina vyspělých demokratických států využívá plán pro vytyčení dlouhodobých cílů. Jedná se o cíle globální,

²² Např. svaz spisovatelů, umělců, advokátů nebo také daňových poradců.

²³ Svatoš a kol. (2009).

kteře jsou často obměňovány z důvodu vstřebání vývojových tendencí v národní i světové ekonomice. Zmíněné dlouhodobé plány jsou zpravidla dvacetileté. Typickými představiteli jsou státy, ve kterých je z důvodu tradice nebo vlivu tradičních politických stran silný státní sektor. Dále existují plány střednědobé, které jsou pětileté a navazují na ně plány prováděcí. Ty jsou směřovány k vyřešení bezprostředního úkolu. Rozlišujeme plány, které působí celoplošně, globálně a plány oborové.

1.7.1.2 Daňová politika

Daně vždy plnily fiskální funkci, představovaly tedy hlavní zdroj příjmů státu. Touto funkcí státy disponují i nadále a i v současné době je jejich vliv na státní příjmy prakticky všech zemí rozhodující. Význam daňové politiky je ale i přesto více v oblasti ekonomické, protože je jejich cílem změna struktury užitého společenského produktu. Dále je také úkolem daní měnit teritoriální strukturu ekonomického potenciálu, což je v mnoha státech klíčové.

Možnost státu, jak docílit realizaci svých globálních cílů, je zavedení režimu daňových úlev nebo daňových prázdnin. Jejich prostřednictvím má stát snahu získat domácí i zahraniční podnikatele pro plnění národohospodářských úkolů. Daňová politika je zásadní pro zahraniční firmy, které akceptují rozhodnutí zpracovávat konkrétní trh přímo prostřednictvím vlastních subjektů (např. filiálky). Mezi jejich výhody patří právo na veškeré úlevy, které mají jeho domácí a zahraniční konkurenti na trhu. Do nevýhod můžeme zahrnout nedodržování nebo obcházení principu daňové politiky, to má následky v podobě trestních sankcí.²⁴

1.7.1.3 Měnové finanční nástroje

Měna působí prostřednictvím finanční infrastruktury, která se sestává z centrální banky, soustavy bank komerčních a dalších institucí. Podstatný vliv má ale také systém veřejných financí, zejména potom státní rozpočet. Hlavní faktor, který motivuje exportéry či importéry k jejich úsilí, je kurz měny (vztah domácí měny k zahraničním měnám). Měnový kurz pro ně může znamenat vyšší výnosy nebo ztráty. Mezi nástroje, které stát používá k motivaci dovozců nebo vývozců patří zejména spontánní nebo řízená devalvace a revalvace. Dalším zmiňovaným nástrojem je stanovení základní diskontní sazby. Ta ovlivňuje výši základních sazeb komerčních bank. Posledním nástrojem je kvalita bank, zejména jejich mezinárodní rating, serióznost a vstřícnost, která je často dána výší a skladbou aktiv a úrovní služeb.

---

²⁴ Svatoš a kol. (2009).

1.7.1.4 Zahraničně – obchodní politika

Užívané nástroje zahraniční obchodní politiky měly největší vliv na teritoriální a zbožovou strukturu, dále také na objem i institucionální formy realizace zahraničního obchodu. Obchodní politika patří do státní regulace vnějších ekonomických vztahů. Obchodní politika se v praxi řídí buď protekcionismem nebo liberálním směrem. Dále také rozlišujeme obchodní politiku dvoustrannou (bilaterální) a mnohostrannou (multilaterální). Zahraničně - obchodní politika je tvořena nejen hospodářskou politikou země, ale také politikou zahraniční. Nicméně z toho nevyplývá, že se jim podřizuje. Pokud mluvíme o zahraničně - obchodní politice, tak se často setkáme s názvem diskriminace, tedy užití rozličných zahraničně - obchodních překážek proti jednotlivým zemím. Dalším pojmem je preference, což vysvětlujeme jako poskytnutí určitých výhod. Tyto dva pojmy mají návaznost k pojmu dvoustrannost, naopak typickým znakem mnohostrannosti je preference (nediskriminace). Základní myšlenka nediskriminace je typická zejména pro mezinárodní organizace hospodářského charakteru (např. Světová banka, WTO).

Rozlišení používaných prostředků obchodní politiky:

- autonomní prostředky obchodní politiky,
- smluvní prostředky obchodní politiky.

Autonomní prostředky jsou vymezeny zejména zájmy vlastní ekonomiky při uznávání uzavřených smluv a dohod s jinými státy (integracemi, organizacemi). Jejich účinnost může být **pasivní** (např. cla, kvantitativní restrikce, licenční řízení, devizové restrikce). Cílem je omezení nebo zamezení přístupu zahraničních výrobků na domácí trh. Smyslem těchto prostředků je ochrana vnitřního trhu před zahraniční konkurencí. Na druhou stranu ale mohou omezit vliv vnějších faktorů na vývoj obchodní bilanci a tím tedy i na celkovou platební bilanci. Pro usnadnění vývozu se používají **aktivní** prostředky obchodní politiky. Mezi tyto prostředky minulosti patřil systém vývozních subvencí a vývozní prémie. V současné době jsou to státní garance úvěru, státní úvěry a další prostředky, kterými stát podporuje hospodářské subjekty k vývozu.

Smluvní prostředky obchodní politiky jsou používány ve dvoustranných i mnohostranných ekonomických vztazích. Patří mezi ně zejména obchodní smlouvy, platební dohody a úvěrové dohody. V současné době se také používají dohody o strategické spolupráci, technické pomoci, vyloučení dvojího zdanění, podpoře a ochraně investic a další.

Subjekty smluv tvoří výhradně státy. Mezistátní dohody mohou v některých případech nahradit dohody kamerální²⁵ nebo mezibankovní.²⁶

1.7.1.5 Administrativně – právní nástroje

Všechny svrchované státy řídí svou ekonomiku prostřednictvím zákonů, nařízení, vyhlášek a dekretů. Charakteristické pro tyto nástroje je okamžité celoplošné působení po jejich vydání v úředním listě. Mají vliv na domácí i zahraniční subjekty → nejsou tedy diskriminační. Provádění zahraničního obchodu se dotýkají přímo konkrétní zákony. Mezi ně patří např. obchodní zákoník ve smyslu kontinentálního práva (patří sem i Česko), ale i anglosaského práva (např. zákon o prodeji zboží, který upravuje kupní smlouvu). Dalšími zákony upravující zahraničně - obchodní aktivity je měnový zákon, zákon o společnostech, celní, bankovní, daňový nebo pracovně právní zákon. Podnikatelské subjekty se v praxi s tímto souhrnem zákonu běžně setkávají.

Poslední dobou vliv administrativních nástrojů v souvislosti s ochrannou spotřebitele značně stoupl. Mezi tyto nástroje patří i normy, které jsou závazné pro možnost uvedení konkrétního výrobku na trh. Normy v Česku definuje Český ústav normalizační.

Do zmiňované kategorie dále patří i zákony s dopadem na volný pohyb osob. Jedná se o podmínky, které jsou určeny pro poskytnutí trvalého pobytového či pracovního povolení v konkrétní zemi.

Posledním uváděným tématem je vízová politika. Je všeobecně známo, že existence nebo znovuzavedení vízové povinnosti neprospívá mezinárodnímu obchodu. Liberální země proto vytváří optimální režim (např. dlouhodobá víza) a ruší často formální bariéry volného pohybu podnikatelů.²⁷

---

²⁵ Kamerální dohody jsou dohody mezi obchodními nebo průmyslovými komorami.

²⁶ Svatoš a kol. (2009).

²⁷ Svatoš a kol. (2009).

2 Zahraniční obchod České republiky

2.1 Vývoj zahraničního obchodu do konce druhé světové války

2.1.1 Období 1918 – 1923

Každý stát má svůj individuální vývoj, který je důsledkem přírodních, geografických a společensko – historických podmínek. Vzhledem k tomu, že Československo vzniklo po rozpadu habsburské monarchie, tak se národní hospodářství a jeho struktura tvořili v rámci rakousko – uherského hospodářského útvaru. Československo bylo průmyslovým jádrem bývalého Rakouska – Uherska. Mezi další státy, které vznikly po rozpadu monarchie patří Rakousko, Maďarsko, Stát Slovinců, Chorvatů a Srbů. Zbytek území byl připojen k Polsku, Rumunsku a Itálii. Československo se stalo z ekonomického hlediska nejsilnějším nástupnickým státem.

Protože bylo Československo převážně exportní zemí, znamenala pro něj vnitrozemská poloha nevýhodu (vysoké náklady na železniční dopravu vyváženého a dováženého zboží). I přesto se Československo stalo se svou polohou důležitou tranzitní zemí ve střední Evropě, kde směřoval obchod od Středozemního moře a středního Podunají do severní a východní Evropy.²⁸

Tabulka 2.1: Podíl Československa na zahraničním obchodu Rakouska – Uherska (v %)

Cukrovarnický průmysl	92%	Lihovarnický průmysl	46%
Bavlnářský průmysl	76%	Pivovarský průmysl	57%
Vlnářský průmysl	80%	Sladařský průmysl	87%
Jutový průmysl	90%	Potravinářský průmysl	50%
Sklářský průmysl	92%	Kožedělný průmysl	70%
Porcelánový průmysl	100%	Rukavičkářský průmysl	90%
Železářský průmysl	60%	Obuvnický průmysl	75%
Chemický průmysl	75%	Papírenský průmysl	65%

Zdroj: Olšovský a kol. (1963, s. 8). Vlastní úprava.

Z výše uvedené tabulky je patrné, že převážná část rakousko – uherského vývozu pocházela z našich zemí. Je důležité poznamenat, že podíl Rakouska – Uherska na světovém obchodu byl velmi malý a vyznačoval se spíše sestupným trendem. Hlavním obchodním partnerem bylo Německo, které se na celkovém objemu zahraničního obchodu podílelo

---

²⁸ Olšovský a kol. (1963).

přibližně 40%. Dalšími obchodními partnery byly různé státy Evropy a v malé míře také zámořské země.

Po vzniku Československa se státy bývalé monarchie staly hlavním odbytištěm průmyslových výrobků, a export se stal velmi významným prvkem československého hospodářství. Při srovnání s dalšími ekonomikami byl jen velmi malý počet států závislý na exportu tak, jako Československo. Zahraniční obchod plnil důležitou funkci i při poválečné rekonstrukci hospodářství.²⁹

2.1.2 Období 1924 – 1929

Zmíněné období bývá často nazýváno dočasnou a relativní stabilizací kapitalismu. Je tomu tak proto, že se kapitalismus dostal z poválečné nestabilní situace ve výrobě, obchodu a financích, a hospodářství začalo v jednotlivých státech postupně posilovat. Toto období se také vyznačuje růstem průmyslové výroby v kapitalistických zemích, rozšířením vnitřního a zahraničního obchodu, upevněním měny a financí.

V letech 1924 – 1929 je možné vidět rozvoj zahraničního obchodu. Ten byl způsoben zejména stabilizací měny. Díky tomu, že bylo Československo exportním státem, vždy reagovalo na hospodářský vývoj ostatních států. Pokud bylo v odběratelských zemích zaznamenáno konjunkturální oživení, znamenalo to růst vývozu a zvýšení obratu zahraničního obchodu. V tomto období tedy dosahuje objem mezinárodní směny zboží svého maxima mezi světovými válkami. Československo obchodovalo s 71 zeměmi všech světadílů. I přesto byl podíl na československém zahraničním obchodu u jednotlivých zemí různý.³⁰

Tabulka 2.2: Obrat československého zahraničního obchodu v letech 1924 – 1929 (v mil. Kč a v %)

	1924		1925		1926		1927		1928		1929	
	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%
Evropa	29 973	91,1	32 793	90,0	29 526	89,1	33 075	86,8	34 536	85,4	34 286	84,6
Asie	714	2,2	957	2,6	1 078	3,2	1 301	3,4	1 458	3,6	1 600	3,9
Afrika	214	0,6	302	0,8	332	1,0	581	1,5	701	1,7	758	1,9
Amerika	1 964	6,0	2 339	6,4	2 148	6,5	3 041	8,0	3 541	8,8	3 727	9,2
Austrálie	25	0,1	48	0,2	50	0,2	99	0,3	196	0,5	166	0,4
Úhrnem	32 890	100,0	36 439	100,0	33 134	100,0	38 097	100,0	40 432	100,0	40 487	100,0

Zdroj: Olšovský a kol. (1963, s. 183). Vlastní úprava.

²⁹ Olšovský a kol. (1963).

³⁰ Olšovský a kol. (1963).

Z výše uvedené tabulky je patrné, že převážná část zahraničního obchodu se uskutečňuje s evropskými státy. U dovozu mělo Československo snahu dosáhnout přímého obchodního styku se zámořskými firmami a eliminovat tak zprostředkování evropských importérů (zejména německých, rakouských, anglických a italských).

Po skončení první světové války byla obchodní politika ovlivňována zejména politickými zájmy. Vláda se snažila co nejrychleji přeorientovat zahraniční obchod na západní státy. Důvodem byl zejména měnový rozvrat ve střední Evropě, který byl horší než ve státech západní Evropy a zámoří. Také z tohoto důvodu byly podepsány první obchodní smlouvy, spojené s celně tarifními úmluvami se západními státy.³¹ V krátké době se ukázalo, že rychlé zaměření zahraničního obchodu na západní státy není tak výhodným řešením. Hospodářské vazby mezi státy střední Evropy není možné najednou přerušit. Důsledkem toho by nastaly velké strukturální změny v průmyslové výrobě. V roce 1924 se tedy zahraniční obchod se státy střední Evropy opět zvýšil.³²

2.1.3 Světová hospodářská krize 1929 – 1938

Krize, která proběhla v letech 1921 – 1922 těžce zasáhla hospodářství mnoha evropských států a způsobila hluboký pokles výroby v USA. Při komparaci s hospodářskou krizí, která vznikla v kapitalistických zemích po roce 1929, však měla menší důsledky. Cyklická hospodářská krize 1929 – 1933, která vznikla za krize kapitalismu, byla výsledkem zvyšování konfliktů kapitalistické společnosti v minulém období. Cyklická hospodářská krize naplno vypukla na podzim, kdy došlo ke krachu na burze v New Yorku.³³ Světová hospodářská krize se rychle dostala do všech kapitalistických států. Jednalo se o ekonomickou katastrofu, která svět do té doby nikdy nezasáhla.

Hospodářská krize v Československu měla stejné příčiny a dopady jako v jiných průmyslově vyspělých státech. Československo patřilo ke státům, ve kterých se nejvíce zhoršila situace právě v průmyslu. V Československu nastal největší pokles v roce 1933, kdy se průmyslová výroba oproti roku 1929 snížila o 40%. Velmi se také zhoršila pozice československých výrobků na světových trzích vůči podobným výrobkům technicky

---

³¹ S Itálií 23.3. 1923 a s Francií 17.8. 1923.

³² Židek (2009).

³³ Krach na newyorské burze (tzv. Černý čtvrtek) 24. října 1929 byl největší burzovní krach v dějinách. Během „černého pátku“ 25. října 1929 se za jediný den prodalo více než 16,4 mil. akcií za zhroucené kurzy. Krach na newyorské burze odstartoval Velkou hospodářskou krizi.

vyspělejšího průmyslu vedoucích kapitalistických zemí. Díky této situaci pokles československého vývozu předčil i pokles světového vývozu.

Zásadním problémem v překonání krize v československých podnicích byla především obnova a rozšíření zahraničního obchodu. Z toho důvodu se podniky snažily zahraniční obchod oživit, získat ztracené trhy a proniknout na trhy nové. Mezi nejvýznamnější opatření patřily devalvace, promíjení a vrácení daní ve formě exportních prémie a státní záruky za exportní úvěry. (viz *Tabulka 2.3: Změny struktury československého vývozu v letech 1928 – 1937*).³⁴

Tabulka 2.3: Změny struktury československého vývozu v letech 1928 – 1937 (v %)

	1928	1937
Výrobky lehkého a potravinářského průmyslu	60,7	43,2
Textilní a konfekční zboží	34,5	21,5
Sklo a keramické zboží	9,2	8,8
Kůže a kožené zboží	6,9	5,3
Cukr, slad, ječmen	10,1	7,6
Výrobky kovoprůmyslu:	15,4	25,2
Železo, obecné kovy a zboží z nich	11,6	18,9
Stroje, přístroje, nástroje a vozidla	3,8	6,3
Výrobky ostatních průmyslových odvětví	23,9	31,6

Zdroj: Olšovský a kol. (1963, s. 325). Vlastní úprava.

V důsledku hospodářské krize se opět projevil problém ekonomické spolupráce mezi střeoevropskými státy. Československo pracovalo na vytvoření hospodářského svazku malodohodových zemí.³⁵ Cílem Malé dohody bylo upevnění politických a hospodářských vztahů mezi Československem, Rumunskem a Jugoslávií. Snahou Československa bylo především zajištění odbytu zemědělských a živočišných produktů Rumunska a Jugoslávie.³⁶

2.1.4 Období 1938 – 1945

Důsledkem vleklé hospodářské krize a politického vývoje byla druhá světová válka. Způsobila prohloubení a vyhrocení nejvýznamnějších rozporů kapitalismu. Na podzim roku 1938 bylo Němci napadeno Československo, bylo mu zabráno pohraničí a o půl roku později zlikvidováno jako samostatný stát. Hospodářství v pomnichovské (druhé)³⁷ republice bylo charakterizováno velkou závislostí na Německu. Zahraniční obchod i další odvětví byli velmi

³⁴ Jakubec, Efmertová, Szobil, Štemberk. (2008).

³⁵ Malá dohoda bylo vojensko - politické spojenectví v letech 1921-1939 složené z Československa, Jugoslávie a Rumunska, výrazně podporované Francií.

³⁶ Olšovský a kol. (1963).

³⁷ Pomnichovská republika, druhá republika je označením krátkého úseku dějin Československa (ČSR) mezi přijetím mnichovského diktátu československou vládou 30. 9. 1938 a konečným rozbitím ČSR 14.-15. 3. 1939. Jedná se o označení státního útvaru a politického systému vytvořeného po Mnichovu na území okleštěné ČSR.

ovlivněny okupací. Obchod se Slovenskem se stal mezistátní bezcelní směnou, ale na druhou stranu obchod s Německem, Rakouskem a českým pohraničím se změnil ve vnitřní obchod. Systém zahraničního obchodu se zakládal především na přísném povolovacím řízení a tvrdé devizové kontrole.

Pokud se mluví o zahraničním obchodu bývalého protektorátu, má se na mysli spíše trvalé odčerpávání hodnot z českých zemí, kdy významná část ekvivalentu byla ponechána v Německu. Paradoxem je, že i když se část výrobků přece jen do Československa dostala, obyvatelé z nich většinou nic neměli. Bylo to především z důvodu určení dovozu pro válečné potřeby a také pro německé civilisty žijící v českých zemích.³⁸

Tabulka 2.4: Zahraniční obchod bývalého protektorátu (v %)

Rok	Dovoz				Vývoz			
	Potraviny	Suroviny	Průmysl. výr.	Různé	Potraviny	Suroviny	Průmysl. výr.	Různé
1937 (celá ČSR)	12,80	57,50	29,70	-	8,20	19,80	71,90	0,10
1939 (od 16.3.)	36,50	26,40	36,90	0,20	9,70	1,80	88,40	0,10
1944	36,30	16,00	46,60	11,00	9,00	1,00	90,00	-

Zdroj: Olšovský a kol. (1963, s. 572). Vlastní úprava.

Import do českých zemí za války obsahoval zejména zemědělské výrobky, nerosty, minerální oleje, textil, dříví a papír. Export byl zastoupen především stroji, vozidly, kovovými výrobky, keramikou, obuví, textilem a cukrem. První místo ve vývozu nicméně zaujímal vojenský materiál. Mezi hlavní obchodní partnery bývalého protektorátu patřili spojenci Německa (Slovensko, Maďarsko, Rumunsko, Itálie a Bulharsko) a neutrální země (Švédsko a Švýcarsko). Evropské státy se na českém zahraničním obchodu v roce 1942 podílely 97%.³⁹

2.2 Období socialistického plánování 1945 – 1989

Znakem poválečné situace se stalo bipolární uspořádání světa. Vztahy mezi Ruskem na jedné straně, a USA na straně druhé se velmi vyhrocovaly. Hovořilo o vzniku dalšího válečného střetu. Ten se nakonec neuskutečnil a začala studená válka.⁴⁰ Sovětský svaz (SSSR) ovládl státy východní Evropy (tedy i Československo) a ty byly nuceny přijmout socialistické zřízení.

³⁸ Širůček a kol. (2007).

³⁹ Olšovský a kol. (1963, s. 571 – 573).

⁴⁰ Termín studená válka je používán pro konflikt mezi národy, který nezahrnuje vojenské akce, ale je zaměřen zejména na akce ekonomické či politické.

Typickým znakem změny struktury ekonomiky bylo také přeorientování zahraničního obchodu ze západních trhů na lidově demokratické státy. Díky této změně se českoslovenští výrobci stáhli ze západních trhů, snížila se také konkurence na vnitřním trhu. Z dlouhodobého měřítko bylo relativní výhodou zásobování potravinami a surovinami z východu, znamenalo to však zvýšení závislosti na Sovětském svazu. Tento proces byl zaštitěn vznikem Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)^{41,42}. (viz Příloha č. I, *Tabulka 2.5: Teritoriální struktura zahraničního obchodu mezi léty 1948 – 1989 (v %)*).

Hlavním zájmem československé ekonomiky se stal těžký průmysl, který je zaměřený především na zpracování surovin a energetický průmysl. I z tohoto důvodu byla tradiční odvětví jako textilní a sklářský průmysl utlumena. Sovětský svaz se stal hlavním importérem potřebných surovin. Hlavními vývozními artikly byly strojírenské výrobky (viz Příloha č. I, *Tabulka 2.6: Komoditní struktura československého dovozu a vývozu v letech 1948 – 1988 (v %)*).

2.3 Období transformace ekonomiky

V souvislosti se situací na politické scéně došlo v roce 1989 k transformaci československé ekonomiky. Jednalo se o nelehký proces, který zasahoval jak do politické, tak i do ekonomické roviny. Nezbytností byla institucionální změna, která zahrnovala i změnu v právním systému. Hlavní význam ekonomické transformace v Československu, a později v České republice, byla přeměna systému fungování centrálně plánované ekonomiky na tržní ekonomiku. Dalším zásadním krokem bylo rozdělení Československa v roce 1993, a z toho vyplývající vznik dvou samostatných států.⁴³

Nekompromisní liberalizace zahraničního obchodu a liberalizace kurzové politiky změnila fungování zahraničního obchodu a dále docházelo také ke změnám v samotné zahraničně obchodní politice. Kvalita českých výrobků nebyla zpočátku dostačující, což činilo problém v prosazení se na západních trzích. Hlavními exportními artikly se tak staly suroviny, palivo a polotovary. Na straně importu převažovaly stroje, dopravní prostředky a další průmyslové výrobky. (viz Příloha č. I, *Tabulka 2.7: Komoditní struktura československého exportu a importu v roce 1988 a českého exportu a importu v roce 1995*).

---

⁴¹ RVHP vznikla v roce 1949. Jednalo se o obchodní organizaci sdružující v době studené války socialistické státy sovětského bloku. Představovala mocenský nástroj pro centrální ovládání ekonomiky socialistických států Sovětským svazem a sovětský protipól Marshallova plánu.

⁴² Židek. (2009).

⁴³ Sirůček a kol. (2007).

Zařazení mezi demokratické státy mělo kladný vliv na postoj některých západních států vůči Československu. V roce 1991 USA obnovily Československu doložku nejvyšších výhod. Pozitivem pro vývoz českých výrobků se staly také integrační procesy v Evropě a uzavírání bilaterálních nebo multilaterálních preferenčních smluv. (viz Příloha č. I, *Tabulka 2.8: Zahraniční obchod České republiky v letech 1991 – 1992 (v mld. Kč, v %)*).⁴⁴

Významným prvkem zahraničního obchodu se stávalo obchodování s členskými státy EU, které bylo rozvíjeno na základě **Dohody o obchodu, obchodní a hospodářské spolupráci** z roku 1990. Tato kooperační dohoda představovala nejvýznamnější obchodně politický dokument Československa vůči západním tržním ekonomikám. Mezi cíle dohody patřilo zejména zajišťování rozvoje, diverzifikace a harmonizace vzájemných hospodářských vztahů. Tato dohoda byla ukončena uzavřením **Evropské dohody o přidružení mezi ČSFR a Evropským společenstvím** (asociační dohoda), která představovala nový smluvní rámec pro hospodářskou a obchodní spolupráci mezi Československem a Evropským společenstvím. Evropská dohoda obsahovala ustanovení týkající se obchodu, volného pohybu pracovních sil, pohybu kapitálu, politického dialogu a hospodářské, kulturní a finanční spolupráce. Avšak po rozpadu ČSFR a vzniku dvou samostatných států bylo nutností vytvořit dohodu novou. **Evropská dohoda o přidružení ČR k Evropskému společenství** nabyla účinnosti 1. února 1995. Vznikl tak nový právní rámec pro základ zóny volného obchodu mezi Českou republikou a Evropským společenstvím a další integraci České republiky do ES. Rozvoj obchodní spolupráce a stabilizace obchodních vztahů se státy střední Evropy byl stabilizován podpisem **Středoevropské dohody o volném obchodu (CEFTA)**. Dohoda byla podepsána 21. prosince 1992 v Krakově představiteli České republiky, Slovenska, Maďarska a Polska.⁴⁵ Podmínkou členství byla účast ve WTO, uzavření asociační dohody s EU a dokončení dvoustranných rozhovorů o volném obchodu se všemi státy CEFTA. Vytvoření zóny volného obchodu bylo hlavním cílem zakládajících států.⁴⁶

Znaky zahraničně obchodní politiky České republiky po roce 1992:

- dodržet smluvní závazky ČR vyplývající z celní unie se Slovenskem,
- dodržet smluvní závazky ČR v rámci dohod o tvorbě zón volného obchodu,

---

⁴⁴ Sirůček a kol. (2007).

⁴⁵ V dalších letech se připojilo Slovinsko, Bulharsko, Rumunsko a Chorvatsko.

⁴⁶ Fojtíková. (2009).

- plnit závazky v rámci snižování celních bariér v obchodě se smluvními stranami GATT (později WTO).⁴⁷

Jak již bylo uvedeno výše, spolupráci mezi Českou republikou a členskými státy EU zajišťuje Evropská dohoda. V 90. letech se uskutečnila zejména liberalizace zahraničního obchodu v odvětví průmyslu. Ze strany EU byla dovozní omezení zrušena ke dni vstupu platnosti dohody. Poté byla zrušena dovozní cla u téměř 84% vývozu tohoto zboží do EU (výjimkou byl export textilu a oceli). Na české straně se u importu průmyslových výrobků, textilu a oceli neuplatňovala téměř žádná množstevní omezení (výjimku tvořil uran, uranové rudy, sběrový a odpadový papír).

Tabulka 2.9: Zahraniční obchod České republiky se státy EU-15 v letech 1993 – 2003 (v mld. Kč)

Rok	Obrat ZO ČR celkem (mld. Kč)	Importy z EU (mil. Kč)	Exporty do EU (mil. Kč)	Obchodní bilance s EU (mil. Kč)	Obrat ZO ČR s EU	
					mld. Kč	%
1993	847,7	239 305,0	222 290,0	-17 015,0	461,6	54,5
1994	957,2	296 662,0	269 209,0	-27 453,0	565,9	59,1
1995	1 231,9	405 929,0	342 653,0	-63 276,0	748,6	60,8
1996	1 356,4	471 068,0	352 489,0	-118 579,0	823,6	60,7
1997	1 569,0	531 485,0	423 939,0	-107 546,0	955,4	60,9
1998	1 748,7	580 559,0	533 800,0	-46 759,0	1 114,4	63,7
1999	1 881,9	624 970,0	628 914,0	3 944,0	1 253,9	66,6
2000	2 363,0	770 507,0	768 746,0	-1 761,0	1 539,3	65,1
2001	2 653,7	868 294,0	875 729,0	7 453,0	1 744,0	65,7
2002	2 580,5	798 115,0	858 345,0	60 230,0	1 656,5	64,2
2003	2 811,7	8 535 560,0	957 436,0	103 876,0	1 811,0	64,4

Zdroj: Fojtíková. (2009, s. 132). Vlastní úprava.

Ve výše uvedené tabulce lze vidět, že Česká republika měla v zahraničním obchodě s EU do roku 1999 zápornou obchodní bilanci. Až od roku 2001 začala Česká republika vykazovat přebytky obchodu se zbožím. V roce 1993 patřily mezi hlavní vývozní artikly suroviny, polotovary a chemické výrobky. Na celkovém vývozu do EU se podílely 53% z celkových vývozu. Jejich význam se nicméně postupně snižoval a v roce 2000 dosáhl asi 36%. Dalšími vývozními položkami byly dopravní prostředky a stroje, u nichž docházelo k postupnému nárůstu podílu na celkovém vývozu do EU. V roce 1993 dosahoval podíl 26% a v roce 2000 48,2%. Za uvedené období se na celkovém vývozu do EU nejméně podílely zemědělské a potravinářské výrobky (jedná se o tzv. citlivé komodity). Liberalizace v této

⁴⁷ Plchová. (2002).

sféře se vyvíjela za odlišných podmínek než tomu bylo u výrobků průmyslových. Hlavní položky importu z EU představovaly především suroviny, polotovary, chemické výrobky, stroje a dopravní prostředky.⁴⁸

2.4 Současný stav (od vstupu České republiky do Evropské unie)

Od 1. května 2004 je Česká republika členem Evropské unie a je zavázána uplatňovat společnou obchodní politiku (SOP) Evropské unie. Oblast obchodu spadá pod nadnárodní orgány EU (tzv. supranacionální charakter). Uplatňování SOP neproběhlo šokovou změnou, šlo o postupné přizpůsobování českého hospodářství mechanismům Evropské unie.

Změny v zahraničně obchodní politice ČR:

- delegování části zákonodárství vlády na Evropskou komisi, rozhodovací pravomoci parlamentu na Radu EU a Evropský parlament,
- provádění komunitárních obchodně politických právních předpisů,
- přistoupení k mezinárodním smlouvám, které EU uzavřela s třetími zeměmi,
- ukončení smluv s EU a třetími státy, které vylučovaly s členstvím v EU.

Společná obchodní politika je nástrojem, kterým EU a členské státy vyslovují společné, komunitární postavení k liberalizaci světového obchodu.

Oblasti společné obchodní politiky:

- jednotný celní sazebník se společnými tarify pro dovoz ze třetích zemí,
- mezinárodní obchodní dohody,
- otázka liberalizace světového obchodu,
- jednotná aplikace exportní politiky,
- pravidla v oblasti preferenčního systému.⁴⁹

Společná obchodní politika se zakládá na tzv. společných obchodně politických režimech. V rámci nich existují společná pravidla pro export a import, kterými se členské státy EU musí v obchodní činnosti řídit. Společné regule pro import se vztahují na dovoz výrobků, které pochází ze třetích zemí. Tato pravidla se neuplatňují na textilní a zemědělské

---

⁴⁸ Fojtíková. (2009, s. 132).

⁴⁹ Plchová. (2002).

výrobky. Základním principem těchto pravidel je realizace neomezeného importu výrobků ze třetích zemí, to ale neznamená nemožnost zavedení určitých množství omezení nebo zákazů.

2.4.1 Autonomní nástroje společné obchodní politiky

Při provádění společné obchodní politiky EU se používají tarifní i netarifní autonomní nástroje. Mezi tarifní patří především:

- celní sazebník a clo,
- celní kvóty,
- celní stropy.

Společný celní sazebník určuje výši cel a popis zboží ke kterému dané clo náleží. Z obecného hlediska je clo vysvětlováno jako dávka vybíraná státem ze zboží při přechodu přes celní hranici. V rámci Evropské unie je clo nejčastějším používaným autonomním nástrojem společné obchodní politiky. V současnosti Evropská unie uplatňuje pouze dovozní cla.

Celní kvóty jsou stanoveny množstvím zboží, které je vyjádřeno měrnou jednotkou nebo hodnotou za období, kdy se dostalo do volného oběhu za sníženou celní sazbu. V rámci EU jsou uplatněny dva typy celních kvót:

- smluvní celní kvóty,
- preferenční celní kvóty.

Celní stropy se od celních kvót odlišují tím, že zvýhodněná celní sazba se dá uplatnit i po překročení množství až do chvíle, kdy na základě iniciativy nějaké členské země EU je uplatnění snížené celní sazby ukončeno.

Mimo tarifní nástroje jsou využívány i autonomní netarifní nástroje. Jedná se např. o vydávání licencí, technické překážky obchodu, vládní zakázky, nebo také opatření mající vliv na výrobu a obchod.⁵⁰

---

⁵⁰ Fojtíková. (2009).

2.4.2 Smluvní nástroje společné obchodní politiky

Se třetími zeměmi jsou obchodní vztahy uzavírány především na základě smluv. Hlavním nástrojem pro dosažení stability v obchodních vztazích je mezinárodní obchodní smlouva. Tyto smlouvy jsou uzavírány s jednotlivými zeměmi nebo skupinami zemí (bilaterální nebo regionální dohody). Dále jsou uzavírány smlouvy mnohostranné např. na půdě WTO (multilaterální dohody). Postoj EU k jednotlivým státům se liší rozdílnou úrovní poskytovaných preferencí. Ty mohou mít formu preferenčního cla, preferenční celní kvóty, nebo také sezónní preferenční kvóty. V současnosti jsou smluvní vztahy EU založeny převážně na oboustranných preferencích. Preferenční vztahy představuje obchod, který je uskutečňován na základě doložky nejvyšších výhod.^{51,52}

2.4.3 Zahraniční obchod České republiky v období 2004 – 2010

Zahraniční obchod uskutečňovaný se státy členské unie má pro české hospodářství velký význam, nicméně nejde opomenout ani obchod s třetími zeměmi. Na zahraničním obchodu se tyto státy podílí téměř jednou pětinou. Na níže uvedeném grafu je zobrazen zahraniční obchod jak se státy EU, tak se třetími zeměmi. Období 2004 – 2008 můžeme nazvat obdobím nepřetržitého ekonomického růstu. Avšak v roce 2008 se značně snížila výkonnost, kdy se hrubý domácí produkt meziročně reálně snížil o 4,2%. V roce 2009 bylo dosaženo obratu zahraničního obchodu v běžných cenách 4 127,7 mld. Kč, v roce 2010 dosáhl obrát zahraničního obchodu 4 911,8 mld. Kč. Vývoz i dovoz byl v roce 2009 ve srovnání s údaji za rok 2010 nižší ve všech čtvrtletích (viz *Tabulka 2.10: Zahraniční obchod ČR v jednotlivých měsících roku 2009 a 2010 v mil. Kč.*)

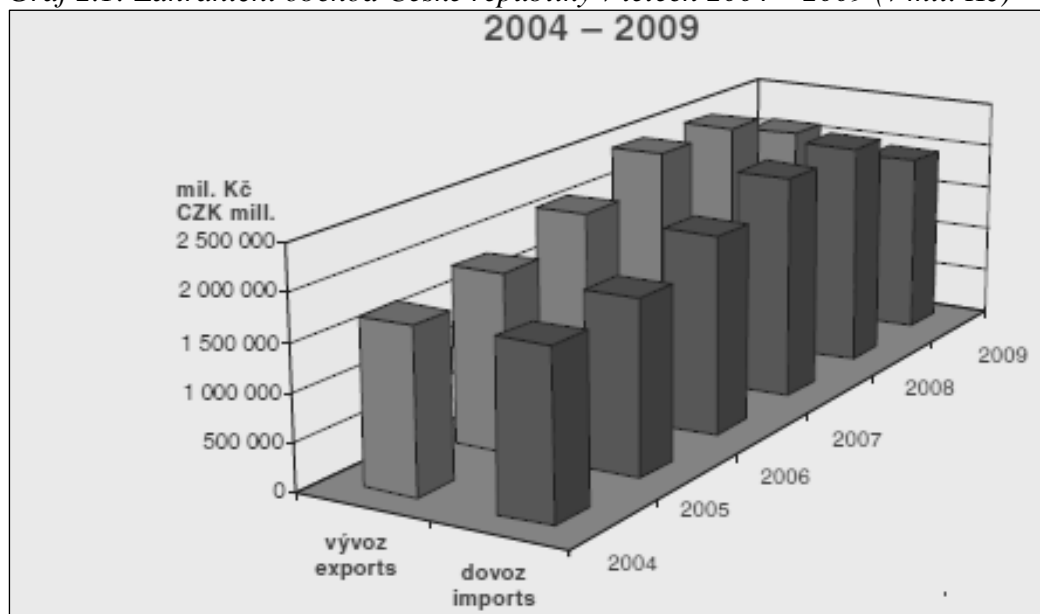
---

⁵¹ Jedná se o ustanovení v mezinárodní smlouvě, kterým se smluvní strany zavazují poskytnout si v dané oblasti minimálně stejné výhody, které před uzavřením smlouvy poskytli jiným státům, nebo kdykoliv po uzavření smlouvy třetím státům poskytnou.

⁵² Fojtíková. (2009).

Graf 2.1: Zahraniční obchod České republiky v letech 2004 – 2009 (v mil. Kč)

Zdroj: Ročenka zahraničního obchodu ČR – 2009. [online] [cit. 27.11.2010]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument77008.html>>.

Tabulka 2.10: Zahraniční obchod ČR v jednotlivých měsících roku 2009 a 2010 v mil. Kč

Období	2009				2010			
	Obrat	Vývoz	Dovoz	Bilance	Obrat	Vývoz	Dovoz	Bilance
1	316 144	159 837	156 307	3 530	333 494	174 413	159 081	15 332
2	325 925	167 777	158 148	9 629	353 949	184 316	169 633	14 683
3	369 646	195 240	174 406	20 834	421 875	219 596	202 279	17 317
1-3	1 011 715	522 854	488 861	33 993	1 109 318	578 325	530 993	47 332
4	338 191	175 642	162 549	13 093	384 669	199 388	185 281	14 107
5	319 711	165 877	153 834	12 043	399 357	205 275	194 082	11 193
6	353 866	186 489	167 377	19 112	438 142	223 156	214 986	8 170
4-6	1 011 768	528 008	483 760	44 248	1 222 168	627 819	594 349	33 470
7	332 500	172 105	160 395	11 710	392 126	197 945	194 181	3 764
8	309 771	159 459	150 312	9 147	390 634	195 591	195 043	548
9	376 817	196 834	179 983	16 851	456 716	233 898	222 818	11 080
7-9	1 019 088	528 398	490 690	37 708	1 239 476	627 434	612 042	15 392
10	378 837	197 634	181 203	16 431	452 258	233 619	218 639	14 980
11	379 344	196 945	182 399	14 546	470 937	241 663	229 274	12 389
12	326 909	164 786	162 123	2 663	417 646	209 316	208 330	986
10-12	1 085 090	559 365	525 725	33 640	1 340 841	684 598	656 243	28 355

Zdroj: Zahraniční obchod České republiky 1-12/2010, Praha 2010 [online] [cit. 15.2. 2011]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument79544.html>>. Vlastní úprava.

2.4.4 Teritoriální struktura zahraničního obchodu

Dle Tabulky 2.11: Teritoriální struktura zahraničního obchodu ČR za rok 2009 a 2010 (v mil. Kč a v %) je zřejmé, že český dovoz i vývoz byl uskutečňován především se státy s vyspělou tržní ekonomikou. Avšak oproti roku 2009 byl v roce 2010 zaznamenán pokles u vývozu z 90,5% na 90,1% a u dovozu z 75,3% na 71,5%. Země s vyspělou ekonomikou jsou přesto hlavním cílem českého zahraničního obchodu. Na druhém místě jsou rozvojové

země a státy SNS, z nichž je český zahraniční obchod uskutečňován především s Ruskem. Státy s nejmenším podílem na zahraničním obchodu České republiky jsou např. Kuba, Laos nebo KLDR.

Tabulka 2.11: Teritoriální struktura zahraničního obchodu ČR za rok 2009 a 2010 (v mil. Kč a v %)

Celkový zahraniční obchod ČR	Obrat				Vývoz				Dovoz			
	1-12/2009		1-12/2010		1-12/2009		1-12/2010		1-12/2009		1-12/2010	
	mil.Kč	%	mil.Kč	%	mil.Kč	%	mil.Kč	%	mil.Kč	%	mil.Kč	%
	4 127 659	100,0	4 911 802	100,0	2 138 623	100,0	2 518 175	100,0	1 989 036	100,0	2 393 627	100,0
Státy s vyspělou trž. eko.	3 433 682	83,2	3 981 206	81,1	1 935 008	90,5	2 270 100	90,1	1 498 674	75,3	1 711 106	71,5
Státy EU 27	3 139 760	76,1	3 629 614	73,9	1 811 957	84,7	2 111 552	83,9	1 327 803	66,8	1 518 062	63,4
z toho: Německo	1 223 131	29,6	1 413 944	28,8	694 482	32,5	802 995	31,9	528 649	26,6	610 949	25,5
Slovensko	295 569	7,2	344 246	7,0	186 946	8,7	220 661	8,8	108 623	5,5	123 585	5,2
Státy ESVO	84 464	2,0	102 416	2,1	45 648	2,1	55 697	2,2	38 816	2,0	46 719	2,0
Ostatní státy s vyspělou trž.eko.	209 458	5,1	249 176	5,1	77 403	3,7	102 851	4,0	132 055	6,5	146 325	6,1
z toho: Kanada	6 623	0,2	6 205	0,1	2 820	0,1	2 853	0,1	3 803	0,2	3 352	0,1
USA	76 188	1,8	97 691	2,0	34 299	1,6	44 248	1,8	41 889	2,1	53 443	2,2
Rozvojové země	229 451	5,6	285 812	5,8	92 096	4,3	100 521	4,0	137 355	6,9	185 291	7,7
z toho: Brazílie	10 369	0,3	12 313	0,3	5 178	0,2	7 423	0,3	5 191	0,3	4 890	0,2
Indie	20 255	0,5	25 998	0,5	11 264	0,5	15 053	0,6	8 991	0,5	10 945	0,5
Turecko	30 167	0,7	38 480	0,8	16 160	0,8	19 822	0,8	14 007	0,7	18 658	0,8
Evropské státy s tranzitivní ekonomikou	24 507	0,6	27 593	0,6	18 481	0,9	20 224	0,8	6 026	0,3	7 369	0,3
Společenství nezávislých států	208 982	5,1	284 629	5,8	75 063	3,5	100 631	4,0	133 919	6,7	183 998	7,7
z toho: Rusko	152 221	3,7	197 162	4,0	49 618	2,3	67 405	2,7	102 603	5,2	129 757	5,4
Ukrajina	25 338	0,6	38 326	0,8	14 250	0,7	17 851	0,7	11 088	0,6	20 475	0,9
Ostatní */	221 894	5,4	321 982	6,6	16 975	0,8	25 037	1,0	204 919	10,3	296 945	12,4
z toho: Čína	215 792	5,2	314 658	6,4	15 853	0,7	23 167	0,9	199 939	10,1	291 491	12,2
Nespecifikováno	9 143	0,2	10 580	0,2	1 000	0,0	1 662	0,1	8 143	0,4	8 918	0,4

*/ ČLR, KLDR, Kuba, Laos, MoLR, VSR

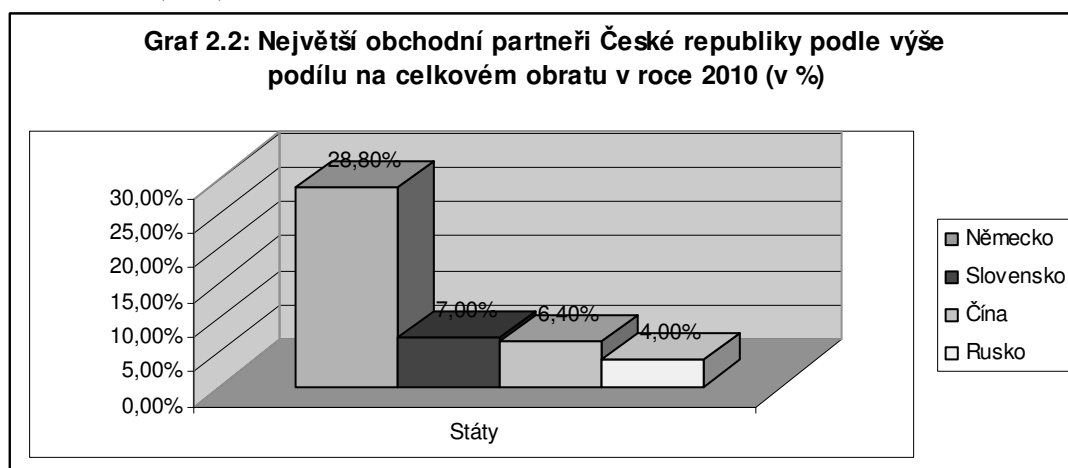
Zdroj: Zahraniční obchod České republiky 1-12/2010, Praha 2010 [online] [cit. 15.2. 2011]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument79544.html>>. Vlastní úprava.

Mezi hlavní obchodní partnery podle výše obrátu v roce 2010 patřily tyto státy:

- Německo (28,8%),
- Slovensko (7,0%),
- Čína (6,4%),
- Rusko (4,0%).

Zmiňované údaje jsou znázorněny v následujícím grafu.

Graf 2.2: Největší obchodní partneři České republiky podle výše podílu na celkovém obrátu v roce 2010 (v %)

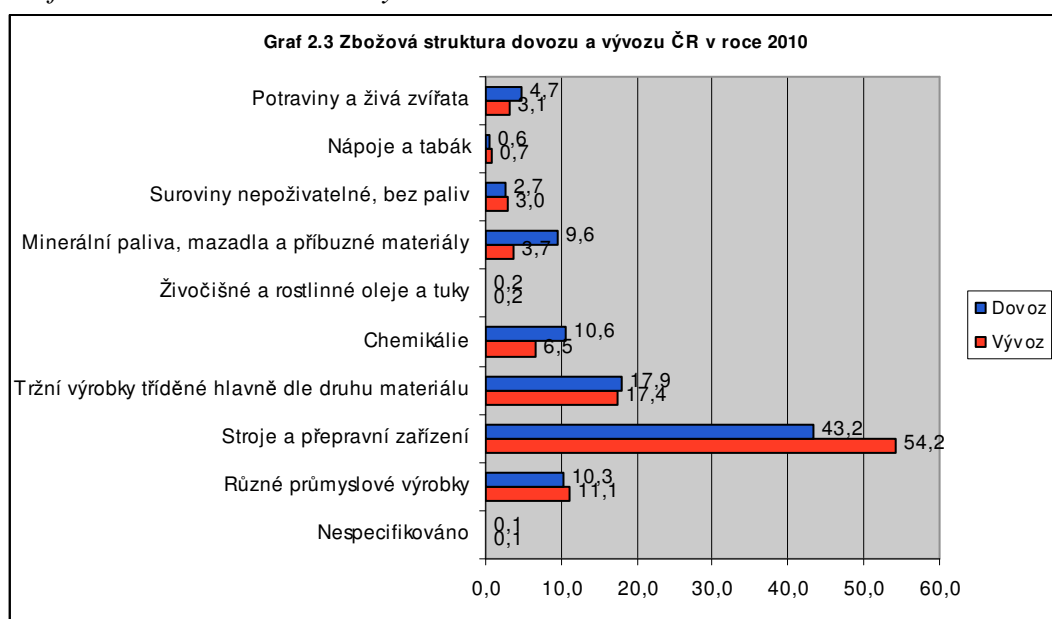

Zdroj: Zahraniční obchod České republiky 1-12/2010, Praha 2010 [online] [cit. 15.2. 2011]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument79544.html>>. Vlastní úprava.

2.4.5 Komoditní struktura zahraničního obchodu

Oproti minulým letem se podíl základních zbožových skupin na celkovém českém exportu v roce 2010 nijak zvláště nezměnil. Hlavní podíl v hodnotě 54,2% na celkovém českém exportu tvořily stroje a dopravní prostředky. Oproti roku 2009 je tedy zaznamenán nárůst (v roce 2009 činil 53,6%). Mezi další významné komodity českého exportu patří kůže, kožené výrobky, výrobky z pryže, sklo, porcelán apod. Na celkovém exportu se podílí 17,4% (v roce 2009 17,6%). Průmyslové výrobky mezi které patří např. zdravotnická, instalační technika, oděvy, zbraně se na celkovém vývozu podíleli 11,1% (v roce 2009 11,7%).

Graf 2.3: Zbožová struktura vývozu a dovozu ČR v roce 2010

Zdroj: Zahraniční obchod České republiky 1-12/2010, Praha 2010 [online] [cit. 15.2. 2011]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument79544.html>>. Vlastní úprava.

Také v dovozu představují hlavní zbožovou skupinu v roce 2010 stroje a dopravní prostředky. Jejich podíl na celkovém dovozu činí 43,2%. To představuje oproti roku 2009 (41,3%) mírný nárůst. Další, podílově největší skupinu, tvoří průmyslové zboží podle druhu materiálu a také různě hotové výrobky a chemikálie. Zbývající z výčtu zbožových skupin, mimo minerální paliva a maziva, se na celkovém dovozu podílejí zřetelně méně.

Tabulka 2.12: Zbožová struktura vývozu a dovozu ČR v roce 2009 a 2010 (v mil. Kč a v %)

Celkový zahraniční obchod ČR	Vývoz				Dovoz				Balance	
	1-12/2009		1-12/2010		1-12/2009		1-12/2010		1-12/09	1-12/10
	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	mil. Kč
	2 138 623	100,0	2 518 175	100,0	1 989 036	100,0	2 393 627	100,0	149 587	124 548
0 Potraviny a živá zvířata	73 908	3,5	78 066	3,1	106 901	5,4	113 164	4,7	-32 993	-35 098
1 Nápoje a tabák	16 156	0,8	16 864	0,7	13 452	0,7	14 423	0,6	2 704	2 441
2 Suroviny nepoživatelné, bez paliv	57 539	2,7	76 084	3,0	44 790	2,3	64 036	2,7	12 749	12 048
3 Minerální paliva, mazadla a příbuzné materiály	77 571	3,6	93 581	3,7	183 966	9,2	229 117	9,6	-106 395	-135 536
4 Živočišné a rostlinné oleje a tuky	2 937	0,1	4 243	0,2	5 476	0,3	4 078	0,2	-2 539	165
5 Chemikálie	136 420	6,4	163 404	6,5	222 618	11,2	254 746	10,6	-86 198	-91 342
6 Tržní výrobky tříděné hlavně dle druhu materiálu	376 391	17,6	438 809	17,4	350 998	17,6	429 147	17,9	25 393	9 662
7 Stroje a přepravní zařízení	1 145 473	53,6	1 365 258	54,2	821 223	41,3	1 034 567	43,2	324 250	330 691
8 Různé průmyslové výrobky	250 201	11,7	278 910	11,1	237 305	11,9	247 183	10,3	12 896	31 727
9 Nespecifikováno	2 027	0,1	2 956	0,1	2 307	0,1	3 166	0,1	-280	-210

Zdroj: Zahraniční obchod České republiky 1-12/2010, Praha 2010 [online] [cit. 15.2. 2011]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument79544.html>>. Vlastní úprava.

2.5 Vývoj cen a reálných směnných relací

Ukazatelem, který se v mezinárodním obchodě používá pro hodnocení vývoje efektů zahraničního obchodu pro domácí ekonomiku, je ukazatel směnných relací. Sleduje se jako statisticky zjišťované zbožové směnné relace (Terms of Trade). Určí se jako poměr časového cenového indexu vývozu k časovému cenovému indexu dovozu:

$$TT = P_{ex}/P_{im} * 100,$$

kde: P_{ex} – cenový index vývozu,

P_{im} – cenový index dovozu.

Pokud je výsledná hodnota vyšší než 1 (popř. 100) znamená to příznivý vývoj a naopak. Tento ukazatel vyjadřuje možnost vyjádření změny kupní síly vývozu, které je způsobená vývojem cen v zahraničním obchodě dané země.

Při mezinárodním srovnání je z dlouhodobého hlediska vývoje reálných směnných relací zaznamenán pozitivní vývoj směnných relací u všech analyzovaných tržních ekonomik. Ke státům s dynamickým kladným vývojem směnných relací patřilo zejména Japonsko, Německo a Jižní Korea. Na počátku transformace ekonomiky došlo v Československu v roce 1992 k výraznému poklesu oproti předešlým letem. Zmíněný pokles byl způsobem teritoriální přeorientací a také např. přechodem na obchod ve směnitelných měnách vůči východním teritoriím.⁵³

2.5.1 Vývoj indexů cen v zahraničním obchodě v roce 2010

Na *Grafu 2.4: Vývoj cen v zahraničním obchodě meziročně (v %)*, (viz Příloha č. I, *Graf 2.4: Vývoj cen v zahraničním obchodě meziročně (v %)*), je zobrazen meziroční vývoj indexů cen v zahraničním obchodě, kde je patrné, že se vývozní ceny v průměru za celý rok 2010 snížily o 1,0% (v roce 2009 růst o 0,2%) a dovozní zvýšily o 2,0% (v roce 2009 byl zaznamenán pokles o 3,5%). Nejvíce klesly ve vývozu ceny strojů a dopravních prostředků o 3,1%, průmyslového spotřebního zboží o 2,8% a ceny polotovarů o 1,9%. Nejmarkantněji se zvedly ceny ostatních surovin a to o 26,9%, chemikálií o 6,5% a ceny minerálních paliv o 4,8%. U dovozních cen se nejvýznamněji zvýšily ceny minerálních paliv o 21,7%, ostatních surovin o 9,5%, polotovarů o 1,5% a ceny potravin o 0,3%. Ceny průmyslového spotřebního zboží se snížily o 2,8%, ceny strojů a dopravních prostředků o 1,1% a ceny chemikálií o 0,1%. V roce 2010 dosáhly směnné relace negativní hodnoty 97,1% (v roce 2009 to bylo 103,8%). V každém čtvrtletí roku 2010 tempo poklesu směnných relací narůstalo, ve 4. čtvrtletí 2010 směnné relace činily 96,5%. Na ceny zahraničního obchodu působí spousta vlivů, jedná se především o kurz koruny k zahraničním měnám. Nejvýznamnější je v meziměsíčním vyjádření, důležitý je také v mezičtvrtletním porovnání a má podstatný vliv na úroveň meziročních indexů cen zahraničního obchodu. Jak je zaznamenáno v *Grafu 2.5: Vývoj čtvrtletních kurzů meziročně (v %)*, (viz Příloha č. I, *Graf 2.5: Vývoj čtvrtletních kurzů meziročně (v %)*), v 1. čtvrtletí 2010 kurz koruny posiloval jak k euru tak i k dolaru, důsledkem byl další pokles cen. Ve 2. až 4. čtvrtletí kurz koruny k euru stále posiloval, ale k dolaru oslaboval. To se promítlo především zvýšením cen⁵⁴.

⁵³ Jirges, Plchová. (1996).

⁵⁴ Vývoj indexů cen v zahraniční obchodě v roce 2010, [online] [cit. 15.2. 2010]. Dostupné z <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/78370038A4AA>>.

2.6 Význam členství České republiky v mezinárodních ekonomických organizacích

2.6.1 Světová obchodní organizace (WTO)

Československo bylo jedním ze 23 zakládajících členů GATT (předchůdce WTO). Avšak členství Československa bylo na konci roku 1992 narušeno rozdělením ČSFR. Podpisem protokolu o přístupu České republiky a Slovenska ke GATT z roku 1993 se obě země staly jeho smluvními stranami. V období 1986 – 1994, v rámci Uruguayského GATT, byla přijata listina smluvních závazků a byla podepsána Dohoda o zřízení WTO (vznik WTO 1. ledna 1995). Mezi hlavní závazky, které Česká republika přijala v obchodu se zbožím bylo např. zvýšení podílu vázaných tarifních položek z 97% na 100%, snížení průměrného smluvního tarifu z 8,2 na 6,3%, nebo také snížení domácí subvence zemědělství.⁵⁵

2.6.2 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD)

OECD byla založena v roce 1961 a navázala tak na její předchůdkyni Organizaci pro hospodářskou spolupráci v Evropě. V současnosti má 34 členů, které tvoří ekonomicky vyspělé a demokratické státy. Česká republika je členem OECD od roku 1995. Hlavní činností OECD je snaha zavedení tržních principů v řadě oblastí ekonomického života, dosažení dlouhodobě udržitelného ekonomického růstu, zvyšování zaměstnanosti a také životní úrovně. Podstatná část Ekonomického přehledu České republiky se týká makroekonomického vývoje během ekonomické krize, udržitelnosti veřejných financí, reforem týkajících se daní, sociálních dávek a výdajové politiky veřejného sektoru.⁵⁶

2.6.3 Organizace spojených národů (OSN)

I když bylo Československo jedním ze zakládajících členů OSN, muselo díky rozdělení federace na dva státy požádat znovu o přijetí. Členem OSN je tedy znovu od roku 1993. Po vstupu do EU se Česká republika účastní na přípravě priorit v rámci členství v EU. Jedná se zejména o otázky lidských práv, boji proti terorismu, životního prostředí nebo rozvojových aktivit.⁵⁷

---

⁵⁵ Základní informace k WTO, [online] [cit. 27.11.2010]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument7894.html>>.

⁵⁶ Ekonomický přehled ČR – 2010, [online] [cit. 27.11.2010]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument74508.html>>.

⁵⁷ Česká republika a OSN, [online] [cit. 27.11.2010]. Dostupné z <http://www.mzv.cz/un.newyork/cz/ceska_republika_a_osn/index.html>.

3 Analýza zahraničního obchodu České republiky a Ruska

3.1 Základní informace o Rusku

Ruská federace se skládá z 83 subjektů. Tvoří je 21 republik, 2 města federálního významu, 9 krajů, 46 oblastí, 1 autonomní oblast a 4 autonomní okruhy rozdělené na základě výnosu prezidenta do 8 federálních okruhů. Jedná se o Centrální federální okruh, Severozápadní federální okruh, Severokavkazský federální okruh, Jižní federální okruh, Povolžský federální okruh, Uralský federální okruh, Sibiřský federální okruh, Dálnovýchodní federální okruh.

3.2 Hospodářství a zahraniční obchod Ruska

Rusko se stalo hlavním nástupnickým státem Sovětského svazu, který se rozpadl v roce 1991. Zasedá v Radě bezpečnosti OSN a je také významným členem Společenství nezávislých států (SNS). Rusko je dále také členem G8, G20, APEC a dalších mezinárodních organizací. Po vytvoření nezávislého Ruska v zemi vypukla hluboká ekonomická a sociální krize, která trvala po dobu celých 90. let. Podstatná část státních podniků zkrachovala, vzrostla hospodářská kriminalita, korupce a ruské obyvatelstvo se rozdělilo na vrstvy extrémně chudých a extrémně bohatých. Rusko ztratilo status světové velmoci a také díky tomu přišlo o možnost zasahovat do řešení krizí v Evropě (např. na Balkáně). V roce 1998 vyhlásilo státní bankrot, ekonomická situace se začala postupně zlepšovat až za vlády prezidenta Putina. Na jednu stranu v důsledku růstu cen ropy a zemního plynu se snížily ruské dluhy, zvýšily se kapitálové investice, ale také se objevila rizika v podobě terorismu a separatismu jednotlivých republik. V současné době je dle hodnocení MMF Rusko na desáté příčce v rámci hodnocení nejsilnějších světových ekonomik. (viz *Tabulka 3.1: Nejsilnější ekonomiky světa v mil. USD*).

Tabulka 3.1: Nejsilnější ekonomiky světa v mil. USD podle MMF

	Stát	HDP v mil. USD
1	USA	14,624,184
2	Čína	5,745,133
3	Japonsko	5,390,897
4	Německo	3,305,898
5	Francie	2,555,439
6	Velká Británie	2,258,565
7	Itálie	2,036,687
8	Brazílie	2,023,528
9	Kanada	1,563,664
10	Rusko	1,476,912

Zdroj: List of countries by GDP (nominal). [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_%28nominal%29>. Vlastní tvorba.

Orientuje se zejména na těžký průmysl. Jeho devizou je velké množství prostoru na těžbu surovin (ropa, zemní plyn, černé a hnědé uhlí, železná ruda atd.).⁵⁸

3.2.1 Hospodářství a zahraniční obchod Ruska v roce 2010

První pololetí roku 2010 v ruské ekonomice může být determinováno přechodem od poklesu hospodářství k jeho postupnému zlepšování. Po zpomalení a snížení ekonomické aktivity v 1. čtvrtletí 2010 lze ve 2. čtvrtletí pozorovat zrychlení růstu téměř všech makroekonomických ukazatelů. Základním faktorem tohoto zlepšení bylo obnovení vnitřní poptávky (investiční i spotřební) při snížení dynamiky exportu zboží. Spotřebitelská poptávka byla podpořena zejména růstem reálných příjmů obyvatelstva, stabilizací na trhu práce a také zpomalením tempa růstu inflace. Ve druhém pololetí roku 2010 dle Ministerstva ekonomického rozvoje Ruska vzrostlo HDP o 4,2%. Mezi hlavní faktory hospodářského růstu patřilo zejména zvýšení exportu v důsledku růstu cen ropy a barevných kovů na světových trzích, zmírnění tempa inflace a podpora spotřebitelské poptávky. (viz *Tabulka 3.2: Základní makroekonomické ukazatele v letech 2005 – 2010*).

Tabulka 3.2: Základní makroekonomické ukazatele v letech 2005 – 2010

	2005	2006	2007	2008	2009	2010 (1.pol.)
Počet obyvatel (mil.)	143,0	142,4	142,2	142,0	141,9	141,9
Inflace (%)	10,9	9,0	11,9	13,3	8,8	4,4
HDP (%)	6,4	7,5	8,1	5,6	-7,9	4,2
Investice do zákl. jmění (%)	10,5	11,0	21,1	9,1	-7,0	1,3
Přímě zahr. investice (mld. USD)	26,8	13,5	27,8	27,0	15,9	5,4
Reálné příjmy obyv. (%)	8,5	10,2	10,4	2,7	1,9	4,8
Export (mld. USD)	245,3	304,5	355,2	470,8	303,3	189,8
Import (mld. USD)	125,1	163,9	223,1	291,5	191,8	104,2
Nezaměstnatnost (mil.)	5,7	5,3	5,8	5,8	6,3	5,2
HDP (mld. RUB)	21 620,0	26 781,0	32 988,0	41 540,0	39 016,0	20 733
HDP/obyv. (tis. RUB)	151,0	188,0	232,0	292,0	275,0	146,0

Zdroj: Ekonomická charakteristika země. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z < http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html >. Vlastní tvorba.

Ve srovnání s rokem 2009 byly podmínky pro zahraniční obchod Ruska v prvním pololetí roku 2010 více příznivější. Dovozní ceny rostly mnohem pomaleji než ceny vývozní. Podle údajů Ruské centrální banky obrat zahraničního obchodu v prvním pololetí roku 2010 činil 293,9 mld. USD, nárůst tak činí 41,5% ve srovnání se stejným obdobím roku 2009. Podle odhadů tedy kladné saldo obchodní bilance činilo 85,6 mld. USD.

⁵⁸ Kuchyňková, Šmíd. (2006).

Vývoz dosáhl výše 189,8 mld. USD, to znamená nárůst o 51,4% v komparaci s 1. pololetím roku 2009. Zmíněný růst byl zapříčiněn především růstem světových cen surovin a zejména ropy. Převážnou část zbožového vývozu tvořil především palivoenergetický komplex, jeho podíl ve zbožové struktuře se zvýšil o 3,6 procentních bodů na 69,2%. Dovoz se zvýšil o 26,4% na 104,2 mld. USD při porovnání se stejným obdobím roku 2009. Příčinou nárůstu dovozu bylo zejména posílení rublu, růst reálných příjmů obyvatelstva a růst spotřebitelské a investiční poptávky. Převážná část dovozu se skládá především ze strojů, zařízení a dopravních prostředků. (viz *Tabulka 3.3: Obchodní bilance Ruska v mld. USD*).⁵⁹

Tabulka 3.3: Obchodní bilance Ruska v mld. USD

	2005	2006	2007	2008	2009	2010 (1.pol)
Obrat	368,9	468,6	577,9	763,5	496,0	293,9
Vývoz	243,6	303,9	354,4	471,6	303,3	189,8
Dovoz	125,3	164,7	223,5	291,9	192,7	104,2
Saldo	118,3	139,2	130,9	179,7	110,6	85,6

Zdroj: Rusko – zahraniční obchod země. [online] [cit. 15.3. 2011].

Dostupné z <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000580/>>. Vlastní tvorba.

Mezi hlavní obchodní partnery Ruska patří zejména Evropská unie (Německo, Itálie, Francie), Čína, Ukrajina a USA (viz *Obrázek 3.1: Hlavní obchodní partneři Ruska*).

Obrázek 3.1: Hlavní obchodní partneři Ruska

RUSSIA'S TRADE WITH MAIN PARTNERS (2009)												
The Major Imports Partners				The Major Export Partners				The Major Trade Partners				
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	
	World (all countrie	114.075,3	100,0%		World (all countrie	202.479,5	100,0%		World (all countrie	316.554,8	100,0%	
1	EU27	51.850,4	45,5%	1	EU27	93.279,8	46,1%	1	EU27	145.130,2	45,8%	
2	China	16.289,5	14,3%	2	China	11.500,3	5,7%	2	China	27.789,8	8,8%	
3	Ukraine	6.390,3	5,6%	3	Turkey	7.290,3	3,6%	3	Ukraine	13.352,8	4,2%	
4	United States	6.156,8	5,4%	4	Ukraine	6.962,5	3,4%	4	United States	11.588,1	3,7%	
5	Japan	5.206,3	4,6%	5	Kazakhstan	6.280,4	3,1%	5	Japan	10.221,9	3,2%	
6	South Korea	3.471,8	3,0%	6	United States	5.431,3	2,7%	6	Turkey	9.595,3	3,0%	
7	Kazakhstan	2.515,2	2,2%	7	Japan	5.015,5	2,5%	7	Kazakhstan	8.795,6	2,8%	
8	Brazil	2.505,7	2,2%	8	Switzerland	4.454,7	2,2%	8	South Korea	7.364,8	2,3%	
9	Turkey	2.305,0	2,0%	9	South Korea	3.893,0	1,9%	9	Switzerland	5.853,4	1,8%	
10	Switzerland	1.398,7	1,2%	10	India	3.396,0	1,7%	10	India	4.483,1	1,4%	

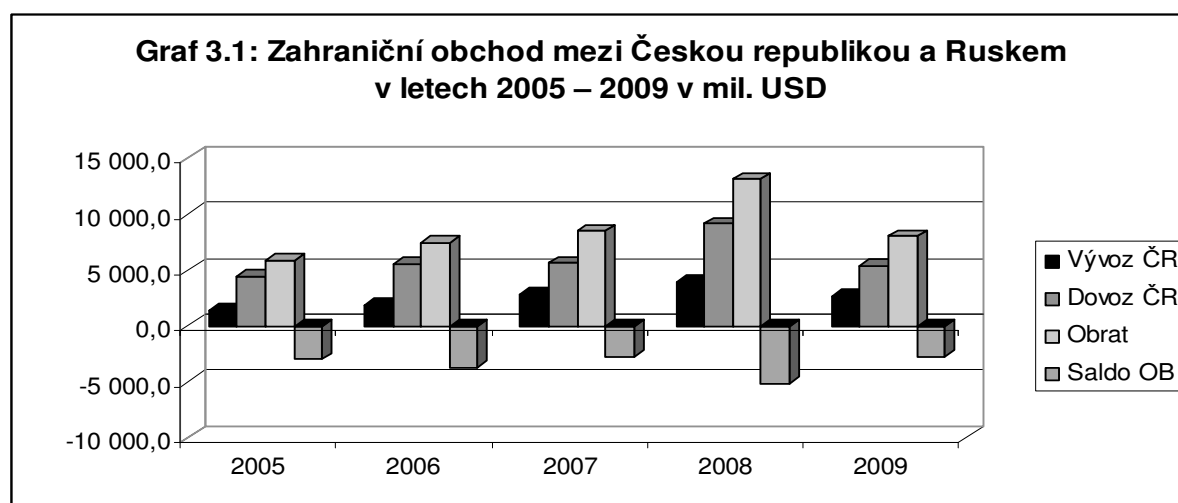
Zdroj: European comission – Trade. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf>.

⁵⁹ Rusko – Ekonomická charakteristika země. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000580/>>.

3.3 Zahraniční obchod Ruska a České republiky

Obchodní a hospodářská spolupráce České republiky a Ruska je tvořena na základě uzavření několika druhů obchodních smluv a dohod. Jejich předmětem je např. zamezení dvojího zdanění, hospodářská, průmyslová a vědeckotechnická spolupráce nebo také vypořádání zadluženosti bývalého Sovětského svazu a Ruska vůči České republice. (viz Příloha č. II, *Tabulka 3.4: Seznam uzavřených smluv a dohod*).

Graf 3.1: Zahraniční obchod mezi Českou republikou a Ruskem v letech 2005 – 2009 v mil. USD

Zdroj: Zdroj: Ekonomická charakteristika země. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>. Vlastní tvorba.

Z výše uvedeného grafu je patrné, že se český export meziročně snížil o cca 1 367 mil. USD, což je o 34,3% oproti roku 2008. Znatelně se také snížil import a to o cca 3 741 mil. USD, což je o 40,9%. Důsledkem rychlejšího poklesu importu byl pokles záporného salda. V roce 2008 dosáhlo pasivum obchodní bilance necelé 2,8 mld. USD. Zmíněný pokles vyplývá ze struktury českého dovozu, který tvořila z 88% ropa a plyn. I přesto, že dodávky ropy a plynu se ve fyzických objemech zvýšily, jejich celková hodnota se snížila v důsledku poklesu světových cen (u ropy o 40,6%, u zemního plynu o 35,7%). Ropa a plyn však i nadále zůstávají hlavní položkou českého dovozu z Ruska. (viz *Tabulka 3.5: Komoditní struktura českého dovozu z Ruska v období 2000 – 2010 (dle SITC)*).

Tabulka 3.5: Komoditní struktura českého dovozu z Ruska v období 2000 – 2010 (dle SITC)

Třída	Název zboží	CZK(tis.)
0	Potraviny a živá zvířata	712 323
1	Nápoje a tabák	162 602
2	Surové materiály, nepoživatelné, s výjimkou paliv	57 392 203
3	Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály	875 717 070
4	Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky	16 173
5	Chemikálie a příbuzné výrobky, j.n.	30 679 574
6	Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu	83 728 092
7	Stroje a dopravní prostředky	32 846 710
8	Průmyslové spotřební zboží	3 872 804
9	Komodity a předměty obchodu, j.n.	10 029

Zdroj: Statistika zahraničního obchodu. [online] [cit. 15.3. 2011].

Dostupné z <<http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>>. Vlastní tvorba.

Rusko je na 10. příčce v rámci klíčových obchodních partnerů České republiky. Podíl Ruska z hlediska objemu obchodního obrátu poklesl na 3,6% oproti 4,6% v roce 2008. V celkovém vývozu se umístilo na 12. místě, kdy podíl Ruska poklesl z 2,7% na 2,1%. V dovozu si Rusko udrželo 5. místo s podílem 5,1% oproti 6,4% v roce 2008.⁶⁰

Rusko jako symbol obrovského trhu představuje velké exportní možnosti pro významnou část českého zboží. Díky mezinárodní konkurenci na ruském trhu se rozvíjí trh investic. Firmy se zajímají o kooperace a zakládání společných podniků ve všech sektorech ruského hospodářství. České firmy se v rámci realizace exportu zajímají především o následující odvětví: strojírenství, zpracovatelský, chemický a elektrotechnický průmysl, energetiku, veřejnou dopravu nebo také textilní průmysl. (viz *Tabulka 3.6: Komoditní struktura českého vývozu do Ruska v období 2000 – 2010 (dle SITC)*). V posledních letech nabývá na významu obchod se službami, je tedy potřeba počítat s rostoucí poptávkou resp. nabídkou i v tomto sektoru. Pokud se firmy zaměří na zlepšení obchodně hospodářských vztahů České republiky a Ruska, z teritoriálního hlediska je výhodnější zaměřit se na jednotlivé subjekty Ruska a nikoliv na „federální Moskvu“. Federální i regionální orgány zahraniční investice všeobecně podporují, účinnost podpory je však velmi odlišná.⁶¹

⁶⁰ U všech uvedených situací se jedná o podíly z korunových hodnot.

⁶¹ Česko – ruský zahraniční obchod v postkrizovém roce 2010 – nadějná tendence. [online] [cit. 15.3. 2011].

Dostupné z

<http://www.mzv.cz/moscow/cz/obchod_a_ekonomika/aktuality_oeu/cesko_rusky_zahranicni_obchod_v.html>.

Tabulka 3.6: Komoditní struktura českého vývozu do Ruska v období 2000 – 2010 (dle SITC)

Třída	Název zboží	CZK(tis.)
0	Potraviny a živá zvířata	11 251 762
1	Nápoje a tabák	3 213 852
2	Surové materiály, nepoživatelné, s výjimkou paliv	3 553 477
3	Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály	1 737 655
4	Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky	9 504
5	Chemikálie a příbuzné výrobky, j.n.	50 488 436
6	Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu	68 645 133
7	Stroje a dopravní prostředky	229 506 762
8	Průmyslové spotřební zboží	40 935 530
9	Komodity a předměty obchodu, j.n.	366

Zdroj: Statistika zahraničního obchodu. [online] [cit. 15.3. 2011].

Dostupné z <<http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>>. Vlastní tvorba.

Rozlišují se dva pohledy na Rusko:

- centrální, který je představován Mezivládní komisí pro obchodně ekonomickou a vědeckotechnickou spolupráci mezi Českou republikou a Ruskem. Prohlubuje se v rámci setkání expertů a podnikatelských subjektů.
- regionální, který vytváří spolupráci v rámci samostatných subjektů Ruska (republik, oblastí, krajů a měst). Ty mohou díky právní subjektivitě provádět mezinárodní obchod samostatně a nezávisle na federální vládě. Avšak i tato samostatnost má místní specifika.

Na základě činnosti mezivládní česko - ruské komise podporují obě smluvní strany rozvoj obchodních aktivit v těchto regionech Ruska: Moskva, Sankt Peterburg (Petrohrad), Republika Tatarstán, Republika Baškortostán, Republika Komi, Sverdlovská, Samarská, Leningradská, Moskevská, Tjumeňská, Orenburská, Krasnojarská, Nižegorská, Rostovská, Kaliningradská, Kamčatská oblast a město Omsk. Avšak i přes výše zmíněné oblasti, české firmy dále mohou rozvíjet své obchodní činnosti i v ostatních regionech Ruska v rámci svých obchodně - ekonomických zájmů. Informace o jednotlivých regionech poskytuje českým podnikatelským subjektům např. CzechTrade, Komora SNS, Smíšená obchodní komora „Východ“ nebo také Ministerstvo průmyslu a obchodu.⁶²

⁶² Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR. [online] [cit. 15.3.2011]. Dostupné z <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html>.

3.4 České firmy v Rusku

Rusko představuje nejen pro západní, ale v posledních letech i pro české firmy velmi významný trh. Česká hospodářská politika je zaměřena na institucionální, finanční i organizační podporu českých podniků na ruském trhu. Jedná se zejména o aktivity Ministerstva průmyslu a obchodu, České exportní banky, EGAP, CzechTrade a také českých institucí v zahraničí. Proexportní politika České republiky pro následující období zahrnuje Rusko do exportních teritoriálních priorit.

Mezi české podniky, kterým se podařilo prorazit na ruský trh patří např. Tesla Karlín, která ještě v rámci Sovětského svazu dodala zařízení pro telefonní ústředny. V současné době je na objednávku ruského telefonního operátora modernizuje. Důvodem získání tohoto kontraktu byla především nižší cena, než kterou nabízely konkurenční firmy. Další úspěšnou zakázku na ruském trhu realizovala aliance 14 českých vodohospodářských firem Czech Water Alliance. Jedná se o dlouhodobý projekt zabývající se výstavou 40 vodohospodářských staveb. Na ruském trhu se objevují i produkty dalších českých firem, jako např. auta Škoda, autobusy Karosa nebo nákladní auta Tatra.⁶³

V další části textu bude analyzován zahraniční obchod (export, import) mezi Českou republikou a Ruskem.

3.5 Analýza exportu z České republiky do Ruska a importu z Ruska v závislosti na devizovém kurzu, inflaci a tempu růstu reálného HDP

Cílem této části diplomové práce je modelování závislosti celkového českého exportu do Ruska a importu z Ruska na čtvrtletním průměrném kurzu CZK/RUB, vývoji inflace v Rusku a na tempu růstu reálného HDP Ruska. Tato závislost je ověřována na kvartálních datech za období 2000 – 2010. (viz Příloha č. III *Analýzovaná data – export*, Příloha č. IV *Analýzovaná data – import*).

3.5.1 Ekonomická formulace modelu

Podle ekonomické teorie množství vývozu a dovozu ovlivňuje:

- devizový kurz,
- inflace,
- tempo růstu reálného HDP.

---

⁶³ Brněnský veletrh předznamenal obrat ve strojírenství. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <<http://www.ceskyexport.cz/clanek/brnensky-veletrh-predznamenal-obrat-ve-strojirenstvi.aspx>>.

Dle klasické teorie mezinárodního obchodu existuje jen málo států natolik soběstačných, aby nemusely mezinárodně obchodovat se zbožím a službami. Česká republika (malá otevřená tržní ekonomika) je exportní zemí. Export (EX) lze formulovat jako poptávku po statech vyprodukovaných tuzemskými subjekty v zahraničí. Export se tedy podílí na tvorbě tuzemského důchodu.

Množství výrobku a služeb, které jsou dováženy na tuzemský trh, jsou souhrnně označovány, jako import (IM). Oproti exportu nemá import pozitivní dopad. Pokud je jeho hodnota vyšší než hodnota exportu, tak výsledný rozdíl tvoří úbytek na HDP.

V uvedeném ekonomickém modelu bude také analyzován vývoj devizového kurzu CZK/RUB, a to z toho důvodu, že změny vývoje kurzu mají vliv na export resp. na import. Pokud při zhodnocení CZK a implicitně také při znehodnocení RUB, tedy při snižování kurzu CZK/RUB bude docházet ke snižování exportu a tudíž ke zvyšování importu České republiky.

Změna cenové hladiny v Rusku bude mít relativní vliv na vývoj cen v Rusku. Zvýšení (snížení) cenové hladiny bude ovlivňovat poptávku po ruském zboží celkově, *ceteris paribus*. V tomto modelu je změna cenové hladiny vyjádřena pomocí průměrné míry inflace.

Reálný HDP se vypočítá, když se produkce vyjádří ve stálých cenách. Pro zjištění reálného růstu HDP je třeba vyjádřit domácí produkt běžného roku ve stálých cenách (tj. v cenách minulého roku) a poté jej vztáhnout k domácímu produktu minulého roku. Díky tomu, že subjekty v zahraničí nakupují domácí statky a služby, zvyšují HDP domácí země, proto se exporty připočítávají. Import je naopak představován nákupem statků a služeb, jež byly vyprodukovány v zahraničí. Importované statky a služby tvoří část spotřeby, nezvyšují domácí produkt a proto se hodnota importu při výpočtu HDP odečítá.

3.5.2 Modelování lineárního regresního modelu

V této části kapitoly je zjišťována závislost exportu a importu České republiky s Ruskem pomocí vícerozměrného (tzn. obsahuje min. dvě nezávislé proměnné) lineárního regresního modelu na základě užití metody nejmenších čtverců. Předností této metody je, že poskytuje odhady regresních koeficientů s optimálními vlastnostmi i pro malé výběry pozorování. Poté je provedena analýza stacionarity jednotlivých časových řad. Pokud jsou časové řady stacionární, mají konstantní střední hodnotu a rozptyl. Dále je provedena statistická verifikace regresivních koeficientů pomocí t – testu, jejímž cílem je zjištění, zda jsou anebo nejsou statisticky významné a statistická verifikace modelu jako celku pomocí F – testu, kdy se porovnávají hodnoty statistiky $F_{\text{vypočítané}}$ s $F_{\text{kritické}}$. Pokud platí $F_{\text{vyp}} > F_{\alpha}$ je

model statisticky významný. Statistická verifikace se využívá při posuzování statistické reálnosti celého ekonometrického modelu.

Ekonometrická verifikace se zabývá ověřováním multikolinearity a autokorelace. Multikolinearita znamená porušení podmínky podle které nejsou vysvětlující proměnné lineárně zkorelované. Autokorelace je představována situací kdy je náhodná složka modelu v libovolném období zkorelovaná s náhodnou složkou (resp. s náhodnými složkami) v předchozích obdobích. Nejvíce vyskytovanou autokorelací je autokorelace prvního řádu (tj. sériová závislost dvou po sobě následujících náhodných složek). Tento typ autokorelace je testován pomocí Durbin – Watson statistiky⁶⁴.

Pro ekonometrické modelování je zapotřebí zvolit si interval spolehlivosti (tzv. konfidenční interval) z důvodu určení stupně shody odhadnuté a skutečné hodnoty konkrétního parametru. V tomto modelu je uplatňován stupeň spolehlivosti ve výši 95% resp. hladina významnosti ve výši 5%. Tento stupeň spolehlivosti je v ekonometrických modelech využíván nejvíce. Na závěr je provedeno testování heteroskedasticity, tedy měnivosti náhodných složek. Jedná se o situaci, kdy je porušena podmínka konečného a konstantního rozptylu náhodných složek. V tomto modelu je testována graficky a pomocí White – testu.⁶⁵

3.5.3 Analýza exportu z České republiky do Ruska v závislosti na devizovém kurzu, inflaci a tempu růstu reálného HDP

Po provedení analýzy časových řad je výsledkem níže uvedena lineární funkce regresního modelu.⁶⁶

$$EX = \beta_0 - 0,374 \cdot R_{CZK/RUB} - 0,495 \cdot LAG_{\pi} - 0,204 \cdot LAG_{HDP} + \varepsilon$$

Podle uvedené lineární funkce je možno říci, že pokud se devizový kurz $R_{CZK/RUB}$ sníží (znehodnotí) o 0,374 Kč, tak se export do Ruska zlevní, v důsledku toho dochází ke zrychlení tempa růstu exportu.

Pokud se inflace v Rusku zvyšuje, má to kladný dopad na export do Ruska z důvodu zdražování domácího zboží, a tedy zvýšení poptávky po zahraničním zboží. Pokud se ovšem inflace v Rusku snižuje o 0,495 procentního bodu, snižuje se také poptávka po zahraničním zboží v důsledku zlevňování domácího zboží a export do Ruska se tedy také snižuje.

---

⁶⁴ Kritické hodnoty Durbin-Watson statistiky [online] [cit. 15.3.2011]. Dostupné z <<http://www.stanford.edu/~clint/bench/dw05a.htm>>.

⁶⁵ Hušek. (1999, s. 24 – 92).

⁶⁶ Inflace a HDP byly zpožděny o 4 období (tedy o 1 rok).

Při snižování tempa růstu reálného HDP Rusku o 0,204 procentního bodu, se snižuje také export z České republiky do Ruska.

Tabulka 3.7: Souhrnný model

Model Summary ^b						
Model		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
dimension0	1	,836 ^a	,699	,673	2,920E9	1,393
a. Predictors: (Constant), LAG_HDP, LAG_Inflace, Kurz						
b. Dependent Variable: Export						

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Koeficient determinace R^2 (R Square, viz Tabulka 3.7: Souhrnný model) vyjadřuje nakolik zvolený model vysvětluje chování a vývoj vybrané závislé proměnné (export). Z výše uvedené tabulky je patrné, že vykazuje poměrně vysokou hodnotu – 0,699. Model tedy vysvětluje chování závisle proměnné téměř ze 70%.

Při zkoumání **stacionarity** jednotlivých časových řad bylo zjištěno, že Grafy 3.2: Vývoj exportu (v mld. Kč), 3.3 Vývoj inflace (v %) a 3.5 Vývoj kurzu (v Kč) nesplňují podmínku stacionarity, protože vykazují trend. Jedná se tedy o nestacionární časové řady s nekonstantním rozptylem v čase i nekonstantní střední hodnotou. Z Grafu 3.4 Vývoj HDP (v %) nelze jednoznačně určit, zda je vývoj dané veličiny stacionární časovou řadou. Stacionarita může vést k tomu, že šoky jsou trvalé, případně že t - testy a F - testy selhávají. Také může způsobovat zdánlivou regresi. (viz Příloha č. V)

Při ověřování statistické významnosti jednotlivých parametrů se využívá zmíněný t – test. Nejdříve se při t – testu provede formulace nulové a alternativní hypotézy. Pokud platí nulová hypotéza, model není statisticky významný.

$$H_0 : \beta_i = 0$$

$$H_A : \beta_i \neq 0$$

Dále se vypočítá t – statistika podle následujícího vztahu:

$$t_{VYP} = \frac{\hat{\beta}_i - \beta_i}{\sigma_{\hat{\beta}_i}} = \frac{\hat{\beta}_i - 0}{\sigma_{\hat{\beta}_i}} = \frac{\hat{\beta}_i}{\sigma_{\hat{\beta}_i}}.$$

Následně je vypočítána kritická hodnota t-statistiky, kterou je možné zjistit pomocí funkce v Excelu:

$$t_{KRIT} = TINV(\alpha, df) \Rightarrow TINV(0,025;35) = 2,341,$$

kteřá se porovnává s vypočítanou hodnotou t – statistiky (viz *Tabulka 3.8: Hodnoty koeficientů*), podle následujícího rozhodovacího pravidla:

$$|t_{\text{vyp}}| > t_{\text{krit}} \Rightarrow \text{zamítáme } H_0.$$

Tabulka 3.8: Hodnoty koeficientů

Coefficients ^a					
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	
		B	Std. Error	Beta	
1	(Constant)	2,789E10	2,125E9		13,127 ,000
	Kurz	-9,841E9	3,699E9	-,374	-2,660 ,012
	LAG_Inflace	-6,219E8	1,736E8	-,495	-3,583 ,001
	LAG_HDP	-2,130E8	1,043E8	-,204	-2,441 ,049

a. Dependent Variable: Export

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

První regresní koeficient (β_1) je statisticky významný, protože hodnota t – statistiky je 2,660 a je větší než kritická hodnota $t = 2,341$. Na základě výše uvedeného rozhodovacího pravidla je tedy zamítnuta nulová hypotéza, která představuje statistickou nevýznamnost daného parametru (kurz).

Druhý regresní koeficient (β_2) je také statisticky významný, protože hodnota t – statistiky je 3,583 a je tedy větší než kritická hodnota $t = 2,341$. Na základě výše uvedeného rozhodovacího pravidla je tedy zamítnuta nulová hypotéza, která představuje statistickou nevýznamnost daného parametru (inflace).

Poslední regresní koeficient (β_3) je také statisticky významný, protože hodnota t – statistiky je 2,441 a je tedy větší než kritická hodnota $t = 2,341$. Na základě výše uvedeného rozhodovacího pravidla je tedy opět zamítnuta nulová hypotéza, která představuje statistickou nevýznamnost daného parametru (HDP).

Smyslem statistické verifikace modelu je zjištění, zda je statisticky významný. Pro ověření statistické významnosti se využívá F – test. Nejdříve se v rámci F – testu formulují nulové a alternativní hypotézy:

$$H_0 : \beta_0 = \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = 0$$

$$H_A : \beta_0 \neq 0 \vee \beta_1 \neq 0 \vee \beta_2 \neq 0 \vee \beta_3 \neq 0.$$

Dále se vypočítá F – statistika podle níže uvedeného vztahu:

$$F_{vyp} = \frac{ESS/df_1}{RSS/df_2} = \frac{ESS/(k-1)}{RSS/(n-k)}.$$

Následně je vypočítána kritická hodnota F – statistiky, kterou je možno zjistit pomocí funkce v Excelu:

$$F_{krit} = FINV(\alpha, df_1, df_2) \Rightarrow FINV(0,5;3;35) = 0,804249,$$

kteřá je porovnávána s vypočítanou hodnotou F – statistiky, podle následujícího rozhodovacího pravidla:

$$|F_{vyp}| > F_{krit} \Rightarrow \text{zamítáme } H_0.$$

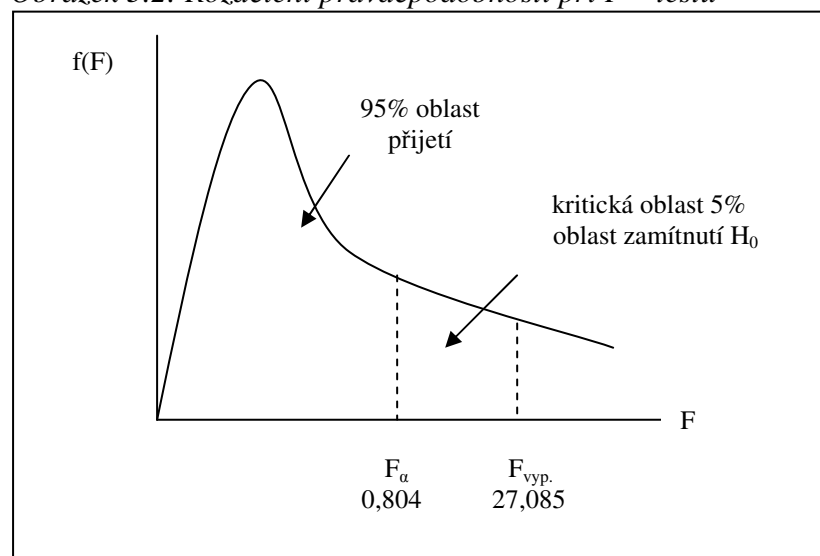
V případě modelu jako celku je vypočítaná hodnota F – statistiky – 27,085 výrazně vyšší než kritická hodnota F – 0,804. (viz *Tabulka 3.9: Hodnoty koeficientů*). To tedy znamená, že zamítáme nulovou hypotézu a model je statisticky významný (viz *Obrázek 3.2: Rozdělení pravděpodobnosti při F – testu*).

Tabulka 3.9: Hodnoty koeficientů

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6,927E20	3	2,309E20	27,085	,000 ^a
	Residual	2,984E20	35	8,525E18		
	Total	9,911E20	38			
a. Predictors: (Constant), LAG_HDP, LAG_Inflace, Kurz						
b. Dependent Variable: Export						

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Obrázek 3.2: Rozdělení pravděpodobnosti při F – testu

Zdroj: SPSS. Vlastní tvorba.

V analyzovaném modelu se nevyskytuje ani multikolinearita. V případě zjišťování bivariantní multikolinearity se vychází z korelační matice (viz *Tabulka 3.10: Multikolinearita mezi vysvětlujícími proměnnými*). Vzájemná závislost vysvětlujících proměnných by neměla překročit hodnotu 0,8.⁶⁷

Tabulka 3.10: Multikolinearita mezi vysvětlujícími proměnnými

Correlations				
		Kurz	LAG_Inflace	LAG_HDP
Kurz	Pearson Correlation	1	,704**	,195
	Sig. (2-tailed)		,000	,233
	N	43	39	39
LAG_Inflace	Pearson Correlation	,704**	1	-,091
	Sig. (2-tailed)	,000		,583
	N	39	39	39
LAG_HDP	Pearson Correlation	,195	-,091	1
	Sig. (2-tailed)	,233	,583	
	N	39	39	39

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

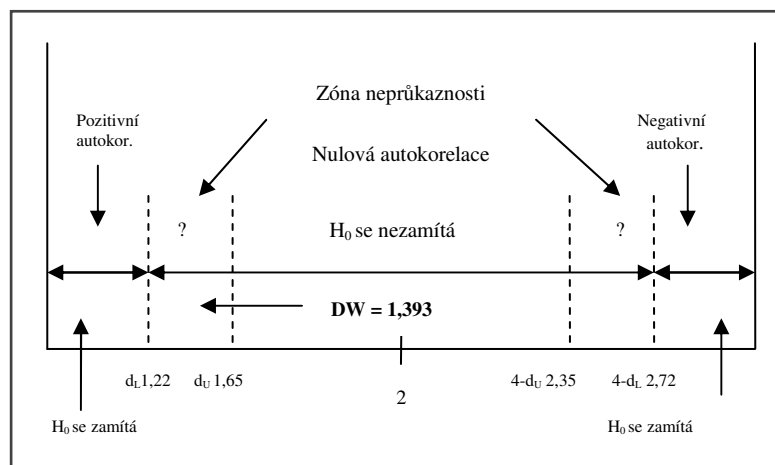
Pokud se testuje autokorelace je zapotřebí také stanovit nulovou a alternativní hypotézu. Podle přijetí resp. zamítnutí H_0 se určí zda model disponuje autokorelací. Při nezamítnutí H_0 model nevykazuje autokorelaci. Sériová závislost náhodné složky se ověřuje pomocí Durbin – Watson testu. Tato statistika nabývá hodnoty v intervalu $(0,4>$. Hodnota, která se vyskytuje blízko středu se považuje za vhodnou. Avšak autokorelace se nemusí vyskytovat pokud se úroveň Durbin – Watson testu nachází v tzv. zóně neprůkaznosti. Horní a (d_U) a dolní (d_L) hranice Durbin – Watson statistiky byla určena pomocí tabulky kritických hodnot dané statistiky.

$H_0 : \rho = 0$, není autokorelace

$H_1 : \rho \neq 0$, je autokorelace

⁶⁷ Hušek. (1999, s. 94).

Obrázek 3.3: Testování autokorelace – Durbin-Watson test

Zdroj: SPSS. Vlastní tvorba.

Výše uvedený obrázek ilustruje, že hodnota Durbin – Watson statistiky analyzovaného modelu se nachází v zóně neprůkaznosti, nulovou hypotézu nezamítáme. Může se tedy tvrdit, že daný model nevykazuje autokorelaci prvního řádu.

Heteroskedasticita se v modelu vyskytuje v tom případě, že není dodržena neměnnost rozptylu náhodné složky. Je možno ji testovat graficky nebo např. pomocí White test. Lepším případem je homoskedasticita, tj. situace, ve které platí, že jednotlivé body jsou rozmístěny náhodně bez systematických změn.

Z grafické analýzy nelze jednoznačně usoudit, zda se v modelu vyskytuje heteroskedasticita. (viz Příloha č. VI, *Grafy 3.6: Testování heteroskedasticity HDP*, *3.7: Testování heteroskedasticity inflace*, *3.8: Testování heteroskedasticity kurzu*). Pro lepší posouzení heteroskedasticity je proveden White test.

Pro uskutečnění White testu bylo zapotřebí vytvořit nové proměnné (viz *Tabulka 3.11: Souhrnný model*) s jejichž pomocí je odhadnut následující model:

$$\hat{u}^2 = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot \text{Kurz} + \alpha_2 \cdot \text{LAG\_inflace} + \alpha_3 \cdot \text{LAG\_HDP} + \alpha_4 \cdot Y_{-2} + \alpha_5 \cdot Y_{-3} + \alpha_6 \cdot Y_{-4} + \alpha_7 \cdot Y_{-23} + \alpha_8 \cdot Y_{-24} + \alpha_9 \cdot Y_{-34}$$

Hypotézy jsou následující:

H_0 : všechny parametry α jsou současně rovny 0 (= homoskedasticita),

H_A : všechny parametry α nejsou současně rovny 0 (= heteroskedasticita).

Tabulka 3.11: Souhrnný model

Model Summary ^b					
Model		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
dimension0	1	,207 ^a	,043	-,137	8,25304E18
a. Predictors: (Constant), Y_34, Y_2, Y_24, Y_3, Y_4, Y_23					
b. Dependent Variable: RES_22					

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava

Rozhodovací pravidlo White testu je následující:

$$\chi^2_{VYP} > \chi^2_{\alpha}(df),$$

výpočet:

$$\chi^2_{VYP} = n \cdot R^2 = 35 \cdot 0,043 = 1,505,$$

$$\chi^2_{KRIT} = \text{CHIINV}(\alpha, df) = \text{CHIINV}(0,05;20) = 31,410,$$

$$1,505 < 31,410 \Rightarrow \text{přijímám } H_0.$$

Na základě výše uvedeného testu je možno zkonstatovat, že v modelu se nevyskytuje heteroskedasticita. White test prokázal **homoskedasticitu**.

3.5.4 Analýza importu z Ruska do České republiky v závislosti na devizovém kurzu, inflaci a tempu růstu reálného HDP

Po provedení analýzy časových řad je výsledkem níže uvedená lineární funkce regresního modelu.

$$IM = \beta_0 - 0,798 \cdot R_{CZK/RUB} + 0,523 \cdot \pi + 0,186 \cdot HDP + \varepsilon$$

Podle uvedené lineární funkce se při snížení kurzu $R_{CZK/RUB}$ o 0,798 Kč zvyšuje poptávka po zahraničním zboží a tedy export roste (viz v části 3.5.3 diplomové práce). U dovozu se vyskytuje opačný účinek, dovážené zboží je dražší a tudíž poptávka po něm klesá.

Pokud se inflace v Rusku zvyšuje, má to záporný dopad na ruský vývoz z důvodu zdražování domácího zboží, tedy snížení poptávky po ruském zboží. Pokud se tedy inflace v Rusku zvýší o 0,523 procentního bodu, sníží se také poptávka po ruském zboží.

Při zvyšování tempa růstu reálného HDP v Rusku o 0,186 procentního bodu, zvyšuje se také import z Ruska do České republiky.

Tabulka 3.12: Souhrnný model

Model Summary ^b						
Model		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
dimension0	1	,833 ^a	,695	,672	4,392E9	1,856
a. Predictors: (Constant), HDP, Inflation, Kurz						
b. Dependent Variable: Import						

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Koeficient determinace R^2 (R Square, viz Tabulka 3.12: Souhrnný model) vykazuje poměrně vysokou hodnotu – 0,695. Model tedy vysvětluje chování závisle proměnné téměř z 70%.

Při zkoumání **stacionarity** jednotlivých časových řad bylo zjištěno, že Grafy 3.9: Vývoj importu (v mld. Kč) a 3.12: Vývoj kurzu (v Kč) nesplňují podmínku stacionarity, protože vykazují trend. Jedná se tedy o nestacionární časové řady s nekonstantním rozptylem v čase i nekonstantní střední hodnotou. Z Grafů 3.10: Vývoj HDP (v %) a 3.11: Vývoj inflace (v %) nelze jednoznačně určit, zda je vývoj dané veličiny stacionární časovou řadou. (viz Příloha č. VII).

Statistická významnost byla opět ověřována pomocí t – testu (viz Tabulka 3.13: Hodnoty koeficientů).

$$t_{KRIT} = TINV(\alpha, df) \Rightarrow TINV(0,025;40) = 2,329$$

$$|t_{vyp}| > t_{krit} \Rightarrow \text{zamítáme } H_0.$$

Tabulka 3.13: Hodnoty koeficientů

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,995E10	2,598E9		15,375	,000
	Kurz	-2,530E10	2,920E9	-,798	-8,664	,000
	Inflation	2,148E9	3,743E8	,523	5,737	,000
	HDP	4,764E8	2,310E8	,186	2,462	,046
a. Dependent Variable: Import						

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

První regresní koeficient (β_1) je statisticky významný, protože hodnota t – statistiky je 8,664 a je větší než kritická hodnota t - 2,329. Na základě výše uvedeného rozhodovacího pravidla je tedy zamítnuta nulová hypotéza, která představuje statistickou nevýznamnost daného parametru (kurz).

Druhý regresní koeficient (β_2) je také statisticky významný, protože hodnota t – statistiky je 5,737 a je větší než kritická hodnota t – 2,329. Na základě výše

uvedeného rozhodovacího pravidla je tedy zamítnuta nulová hypotéza, která představuje statistickou nevýznamnost daného parametru (inflace).

Poslední regresní koeficient (β_3) je také statisticky významný, protože hodnota t – statistiky je 2,462 a je tedy větší než kritická hodnota t – 2,329. Na základě výše uvedeného rozhodovacího pravidla je tedy opět zamítnuta nulová hypotéza, která představuje statistickou nevýznamnost daného parametru (HDP).

Také statistická verifikace modelu pomocí jako celku pomocí F – testu dopadla pozitivně.

$$F_{KRIT} = FINV(\alpha, df_1, df_2) = FINV(0,5;3;40) = 0,802278$$

$$|F_{vyp}| > F_{krit} \Rightarrow \text{zamítáme } H_0.$$

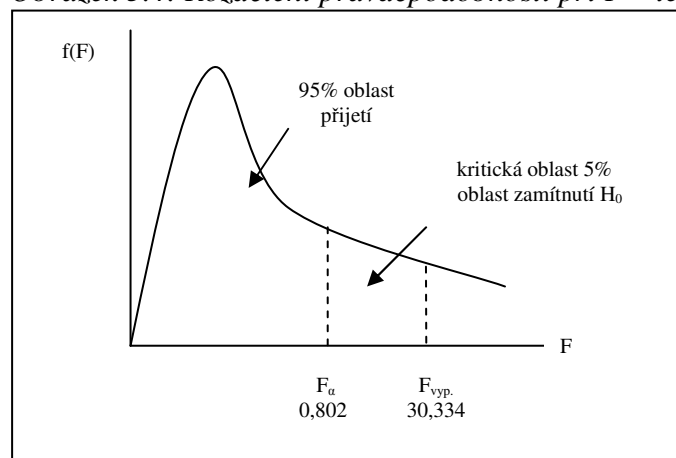
V případě modelu jako celku je vypočítaná hodnota F – statistiky – 30,334 výrazně vyšší než kritická hodnota F – 0,802. To tedy znamená, že zamítáme nulovou hypotézu a model je statisticky významný (viz *Tabulka 3.14: Hodnoty koeficientů*, *Obrázek 3.4: Rozdělení pravděpodobnosti při F - testu*).

Tabulka 3.14: Hodnoty koeficientů

ANOVA ^b					
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	1,756E21	3	5,852E20	30,334	,000 ^a
Residual	7,717E20	40	1,929E19		
Total	2,527E21	43			
a. Predictors: (Constant), HDP, Inflace, Kurz					
b. Dependent Variable: Import					

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Obrázek 3.4: Rozdělení pravděpodobnosti při F – testu

Zdroj: SPSS. Vlastní tvorba.

V analyzovaném modelu se nevyskytuje ani multikolinearita. V případě zjišťování bivariantní multikolinearity se vychází z korelační matice (viz *Tabulka 3.15: Multikolinearita*).

mezi vysvětlujícími proměnnými). Vzájemná závislost vysvětlujících proměnných by neměla překročit hodnotu 0,8.

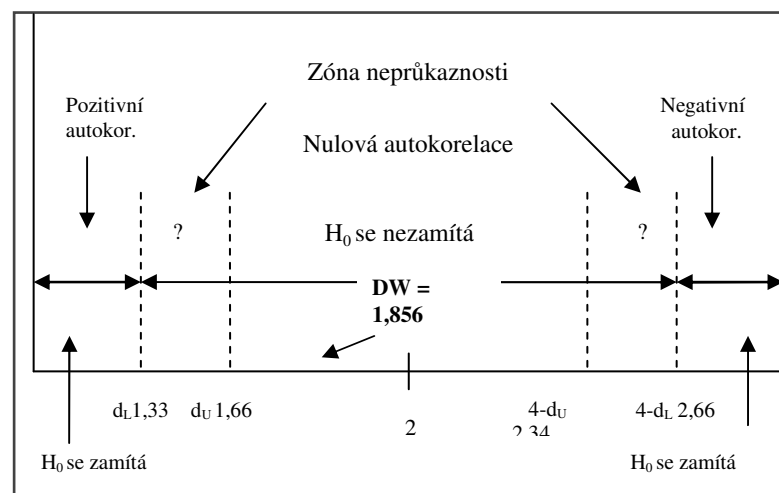
Tabulka 3.15: Multikolinearita mezi vysvětlujícími proměnnými

Correlations		Kurz	Inflace	HDP
Kurz	Pearson Correlation	1	,261	,224
	Sig. (2-tailed)		,087	,144
	N	44	44	44
Inflace	Pearson Correlation	,261	1	,171
	Sig. (2-tailed)	,087		,266
	N	44	44	44
HDP	Pearson Correlation	,224	,171	1
	Sig. (2-tailed)	,144	,266	
	N	44	44	44

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Test na autokorelaci prokázal její neexistenci v analyzovaném modelu. Hodnota Durbin – Watson statistiky se nachází v pásmu, kdy se nulová hypotéza nezamítá (viz Obrázek 3.5: Testování autokorelace – Durbin-Watson test) a model tedy nemá sériovou závislost náhodných složek.

Obrázek 3.5: Testování autokorelace – Durbin-Watson test

Zdroj: SPSS. Vlastní tvorba.

Z grafické analýzy nelze jednoznačně usoudit, zda se v modelu vyskytuje heteroskedasticita. (viz Příloha č. VIII, Grafy 3.13: Testování heteroskedasticity kurzu, 3.14: Testování heteroskedasticity inflace, 3.15: Testování heteroskedasticity HDP). Pro lepší posouzení heteroskedasticity je proveden White test.

Pro uskutečnění White testu bylo zapotřebí vytvořit nové proměnné (viz *Tabulka 3.16: Souhrnný model*) s jejichž pomocí je odhadnut následující model:

$$\hat{u}^2 = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot \text{Kurz} + \alpha_2 \cdot \text{Inflace} + \alpha_3 \cdot \text{HDP} + \alpha_4 \cdot Y\_2 + \alpha_5 \cdot Y\_3 + \alpha_6 \cdot Y\_4 + \alpha_7 \cdot Y\_23 + \alpha_8 \cdot Y\_24 + \alpha_9 \cdot Y\_34$$

Hypotézy jsou následující:

H_0 : všechny parametry α jsou současně rovny 0 (= homoskedasticita),

H_A : všechny parametry α nejsou současně rovny 0 (= heteroskedasticita).

Tabulka 3.16: Souhrnný model

Model Summary ^b					
Model		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
dimension0	1	,574 ^a	,329	,220	2,09686E19
a. Predictors: (Constant), Y_34, Y_2, Y_3, Y_4, Y_24, Y_23					
b. Dependent Variable: RES_22					

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Rozhodovací pravidlo White testu je následující:

$$\chi^2_{VYP} > \chi^2_{\alpha}(df),$$

výpočet:

$$\chi^2_{VYP} = n \cdot R^2 = 40 \cdot 0,329 = 13,16,$$

$$\chi^2_{KRT} = \text{CHIINV}(\alpha, df) = \text{CHIINV}(0,05;20) = 31,410,$$

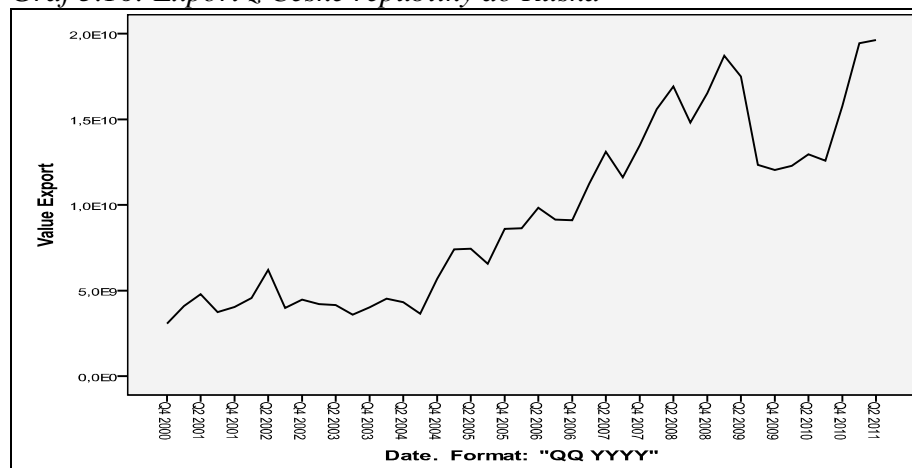
$$13,16 < 31,410 \Rightarrow \text{přijímám } H_0.$$

Na základě výše uvedeného testu je možno zkonstatovat, že v modelu se nevyskytuje heteroskedasticita. White test prokázal **homoskedasticitu**.

3.5.5 Vyhodnocení výsledků lineárních ekonometrických modelů

Tato podkapitola shrnuje výsledky jednotlivých ekonometrických modelů, které byly analyzovány v předchozích částech diplomové práce. Hodnoty koeficientu R^2 potvrzují, že analyzované modely (export, import) vysvětlují chování závisle proměnných ve vysoké míře. V případě exportu z České republiky do Ruska je ve výši 0,699 (cca 70%) a u importu z Ruska do České republiky je ve výši 0,695 (cca 70%). Oba uvedené modely jsou statisticky významné, neobsahují bivariantní multikolinearitu a náhodné složky nejsou sériově závislé, tzn. nevyskytuje se ani autokorelace. V modelech se nevyskytuje ani heteroskedasticita.

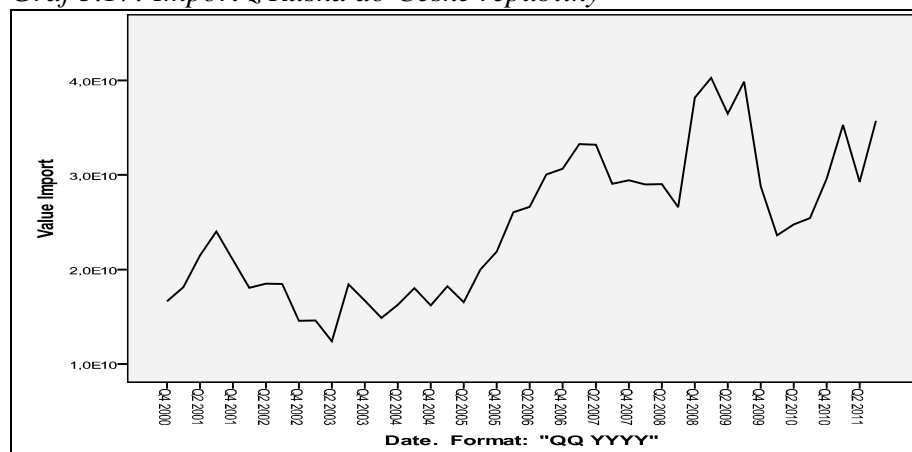
Graf 3.16: Export z České republiky do Ruska

Zdroj: SPSS.

Graf 3.16: Export z České republiky do Ruska ilustruje situaci vývoje závisle proměnné – exportu. Křivka exportu vykazuje určité prvky sezónních výkyvů a opakujícího se trendu. Dále je možno pozorovat potupně lineárně rostoucí trend exportu, díky příznivému ekonomickému růstu v těchto letech. Vývoj exportu se v jednotlivých kvartálech v každém roce pravidelně opakuje. Vždy v prvním kvartálu je zaznamenán nárůst, ve druhém kvartálu vrchol cyklu a od třetího kvartálu lze pozorovat pravidelný pokles na dno na konci roku. Tento vývoj je ovlivňován výší poptávky po exportním zboží, tedy sezónností.

Graf 3.17: Import z Ruska do České republiky

Zdroj: SPSS.

Graf 3.17: Import z Ruska do České republiky zobrazuje vývoj závisle proměnné – importu. Na křivce importu jsou patrné výkyvy sezónnosti a opakujícího se trendu. Dále je také patrný lineárně rostoucí trend importu způsobený ekonomickým růstem v těchto letech. Na změny v cyklu mají dopad zejména výkyvy cen na trhu s palivoenergetickými surovinami jako hlavní dovozní položce z Ruska. Hluboký propad je zaznamenán na konci roku 2009, postupné zvyšování je patrné od druhého kvartálu roku

2010. Růst v roce 2010 byl způsoben především růstem světových cen ropy a z části také zvýšenou poptávkou po ruském zboží.

3.5.6 Analýza exportu strojírenských výrobků z České republiky do Ruska v závislosti na devizovém kurzu a HDP Ruska

Poslední část diplomové práce je zaměřena na lineární regresní analýzu exportu strojírenských výrobků do Ruska v období 2000 – 2010 v závislosti na čtvrtletním průměrném kurzu CZK/RUB a na tempu růstu reálného HDP Ruska s ohledem na postavení skupiny VÍTKOVICE MACHINERY GROUP (dále jen VÍTKOVICE) na tomto trhu. Tato závislost je ověřována na kvartálních datech za období 2000 – 2010. (viz Příloha č. IX *Analýzovaná data – export strojírenských výrobků*). VÍTKOVICE si trvale vytváří a upevňují pozici největší strojírenské firmy v České republice a budují si pověst vizionářské, odpovědné a s regionem svázané firmy. Společnost také přispívá k obnově architektonického a technického dědictví.⁶⁸ Produkce Vítkovic stojí na moderní výrobní základně s know - how opírajícím se o rozvinutý výzkum a vývoj. V roce 2008 se tradiční výroba rozšířila o nová odvětví: Green Technology – CNG a bioplyn a Informační technologie. V současné době jsou VÍTKOVICE jedničkou ve výrobě ocelových lahví s moderní výrobní linkou, dále se účastní s pětinovým podílem na světovém trhu zalomených hřídelí pro velké námořní lodě a také se podílí na rozvoji projektu pro přechod pohonu automobilů z klasických paliv na alternativní pohon stlačeným zemním plynem (CNG). Mezi významné zakázky patří výroba komponent pro jadernou energetiku (např. v Temelíně a Dukovanech), střešní konstrukce pražské O2 arény, výstavba hangáru u Mošnova nebo také rekonstrukce budovy železničního nádraží ve Frankfurtu nad Mohanem. Do Ruska vyváží zejména zařízení pro energetiku, hutní a těžební průmysl, ocelové konstrukce či hangáry.⁶⁹

Po provedení analýzy časových řad je výsledkem níže uvedená lineární funkce regresního modelu.

$$EX = \beta_0 - 0,665 \cdot R_{CZK/RUB} + 0,258 \cdot LAG\_HDP\_2 + \varepsilon$$

---

⁶⁸ VÍTKOVICE MACHINERY GROUP vlastní průmyslové objekty a technologické soubory po zastavené hutní výrobě, které jsou národní kulturní památkou a které byly v roce 2008 zařazeny do Evropského kulturního dědictví.

⁶⁹ Profil Vítkovic, a.s. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <<http://www.vitkovice.cz/9/cs/node/174>>.

Podle uvedené lineární funkce se při snížení kurzu $R_{CZK/RUB}$ o 0,665 Kč zvyšuje poptávka po hutnických výrobcích z České republiky a tedy export roste, což má pozitivní dopad na HDP⁷⁰.

Zvyšování tempa růstu reálného HDP v Rusku o 0,258 procentního bodu způsobuje také růst exportu hutnických výrobků z České republiky do Ruska.

Tabulka 3.17: Souhrnný model

Model Summary ^b						
Model		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
dimension0	1	,651 ^a	,424	,394	150867,805	1,754
a. Predictors: (Constant), LAG_HDP_2, Kurz						
b. Dependent Variable: Export						

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Koeficient determinace R^2 (R Square, viz Tabulka 3.17: Souhrnný model) vykazuje relativně vysokou hodnotu – 0,424. Model tedy vysvětluje chování závisle proměnné ze 42%.

Při zkoumání **stacionarity** jednotlivých časových řad bylo zjištěno, že Grafy 3.18: Vývoj exportu stroj. výrobků (v mld. Kč) a 3.19: Vývoj kurzu CZK/RUB nesplňují podmínku stacionarity, protože vykazují trend. Jedná se tedy o nestacionární časové řady s nekonstantním rozptylem v čase i nekonstantní střední hodnotou. Z Grafu 3.20: Vývoj HDP (v %) nelze jednoznačně určit, zda je vývoj dané veličiny stacionární časovou řadou. (viz Příloha č. X).

Statistická významnost byla opět ověřována pomocí t – testu (viz Tabulka 3.18: Hodnoty koeficientů).

$$t_{KRIT} = TINV(\alpha, df) \Rightarrow TINV(0,025;39) = 2,331.$$

$$|t_{vyp}| > t_{krit} \Rightarrow \text{zamítáme } H_0.$$

Tabulka 3.18: Hodnoty koeficientů

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	684743,907	94946,266		7,212	,000
	Kurz	-574844,947	108441,002	-,665	-5,301	,000
	LAG_HDP_2	10574,577	5146,021	,258	2,355	,047
a. Dependent Variable: Export						

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

⁷⁰ HDP byl zpožděn o 2 roky.

První regresní koeficient (β_1) je statisticky významný, protože hodnota t – statistiky je 5,301 a je větší než kritická hodnota t - 2,331. Na základě výše uvedeného rozhodovacího pravidla je tedy zamítnuta nulová hypotéza, která představuje statistickou nevýznamnost daného parametru (kurz).

Druhý regresní koeficient (β_2) je také statisticky významný, protože hodnota t – statistiky je 2,355 a je tedy větší než kritická hodnota t – 2,331. Na základě výše uvedeného rozhodovacího pravidla je tedy opět zamítnuta nulová hypotéza, která představuje statistickou nevýznamnost daného parametru (HDP).

Také provedená statistická verifikace modelu jako celku pomocí F – testu dopadla pozitivně.

$$F_{KRT} = FINV(\alpha, df_1, df_2) = FINV(0,5;2;39) = 0,706.$$

$$|F_{vyp}| > F_{krit} \Rightarrow \text{zamítáme } H_0.$$

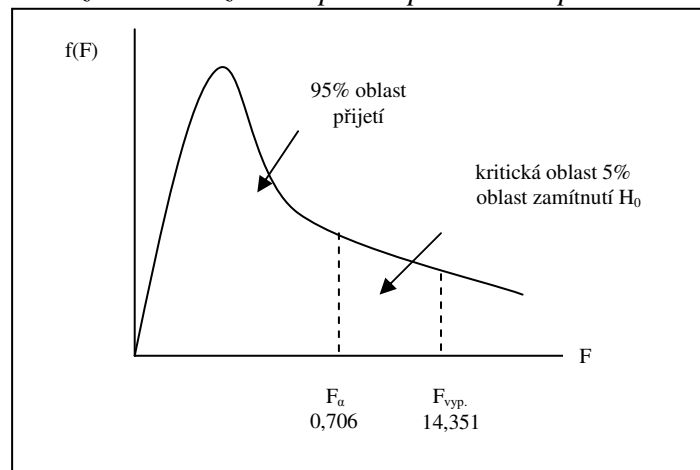
V případě modelu jako celku je vypočítaná hodnota F – statistiky – 14,351 vyšší než kritická hodnota F – 0,706. To tedy znamená, že zamítáme nulovou hypotézu a model je statisticky významný (viz *Tabulka 3.19: Hodnoty koeficientů*, *Obrázek 3.6: Rozdělení pravděpodobnosti při F - testu*).

Tabulka 3.19: Hodnoty koeficientů

ANOVA ^b					
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	6,533E11	2	3,266E11	14,351	,000 ^a
Residual	8,877E11	39	2,276E10		
Total	1,541E12	41			
a. Predictors: (Constant), LAG_HDP_2, Kurz					
b. Dependent Variable: Export					

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Obrázek 3.6: Rozdělení pravděpodobnosti při F – testu

Zdroj: SPSS. Vlastní tvorba.

Po provedení analýzy je zřejmé, že se v modelu nevyskytuje ani multikolinearita. V případě zjišťování bivariantní multikolinearity se vychází z korelační matice (viz *Tabulka 3.20: Multikolinearita mezi vysvětlujícími proměnnými*). Vzájemná závislost vysvětlujících proměnných by neměla překročit hodnotu 0,8.

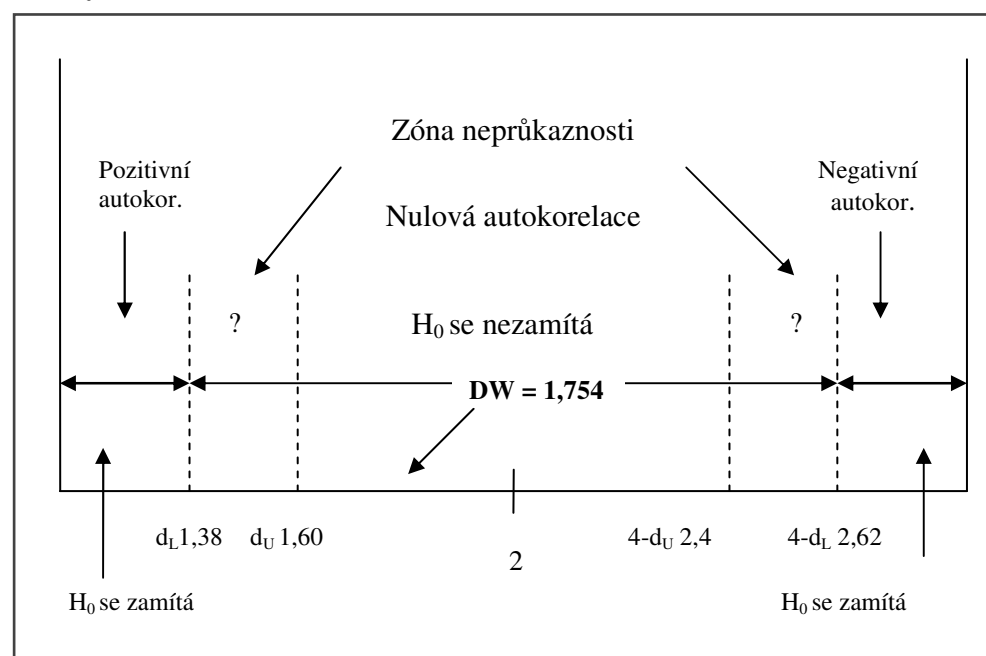
Tabulka 3.20: Multikolinearita mezi vysvětlujícími proměnnými

Correlations			
		Kurz	LAG_HDP_2
Kurz	Pearson Correlation	1	,246
	Sig. (2-tailed)		,117
	N	44	42
LAG_HDP_2	Pearson Correlation	,246	1
	Sig. (2-tailed)	,117	
	N	42	42

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

V analyzovaném modelu nebyla také prokázána autokorelace. Hodnota Durbin – Watson statistiky se nachází v pásmu, kdy se nulová hypotéza nezamítá (viz *Obrázek 3.7: Testování autokorelace – Durbin - Watson test*) a model tedy nemá sériovou závislost náhodných složek.

Obrázek 3.7: Testování autokorelace – Durbin-Watson test

Zdroj: SPSS. Vlastní tvorba.

Z grafické analýzy nelze jednoznačně usoudit, zda se v modelu vyskytuje heteroskedasticita. (viz Příloha č. XI, *Grafy 3.21: Testování heteroskedasticity kurzu*, 3.22:

Testování heteroskedasticity HDP). Pro lepší posouzení heteroskedasticity je proveden White test.

Pro uskutečnění White testu bylo zapotřebí vytvořit nové proměnné (viz *Tabulka 3.21: Souhrnný model*) s jejichž pomocí je odhadnut následující model:

$$\hat{u}^2 = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot \text{Kurz} + \alpha_2 \cdot \text{LAG\_HDP\_2} + \alpha_3 \cdot Y\_2 + \alpha_4 \cdot Y\_3 + \alpha_5 \cdot Y\_23$$

Hypotézy jsou následující:

H_0 : všechny parametry α jsou současně rovny 0 (= homoskedasticita),

H_A : všechny parametry α nejsou současně rovny 0 (= heteroskedasticita).

Tabulka 3.21: Souhrnný model

Model Summary ^b					
Model		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
dimension0	1	,543 ^a	,275	,239	2,07979E10
a. Predictors: (Constant), Y_23, Y_3, Y_2					
b. Dependent Variable: RES_22					

Zdroj: SPSS. Vlastní úprava.

Rozhodovací pravidlo White testu je následující:

$$\chi^2_{VYP} > \chi^2_{\alpha}(df),$$

výpočet:

$$\chi^2_{VYP} = n \cdot R^2 = 39 \cdot 0,275 = 10,725,$$

$$\chi^2_{KRIT} = \text{CHIINV}(\alpha, df) = \text{CHIINV}(0,05;5) = 11,071,$$

$$10,725 < 11,071 \Rightarrow \text{přijímám } H_0.$$

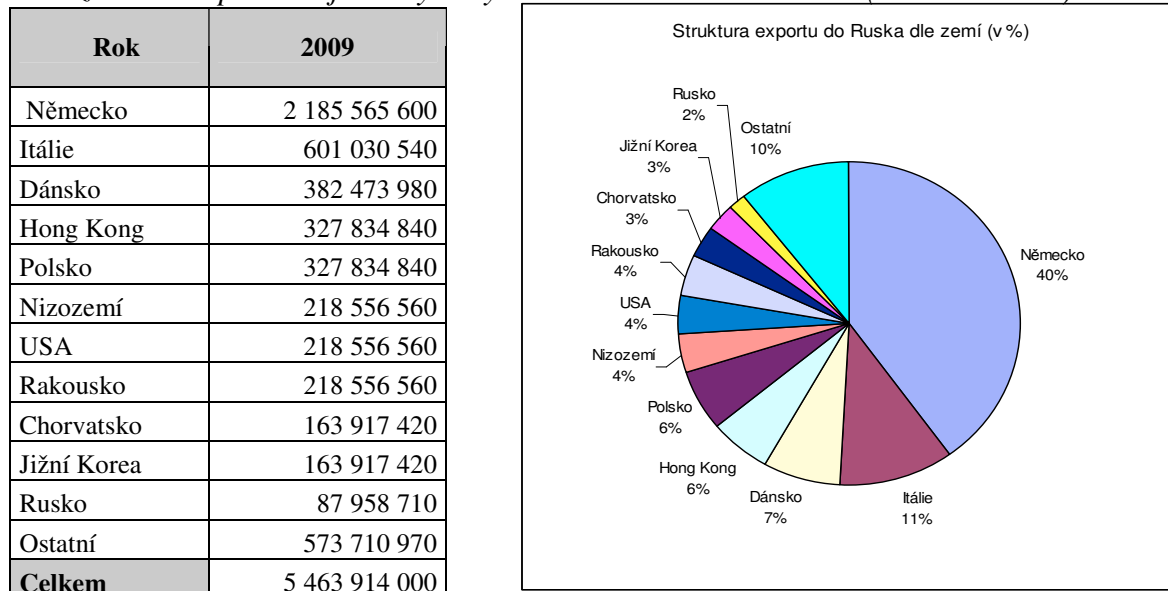
Na základě výše uvedeného testu je možno zkonstatovat, že v modelu se nevyskytuje heteroskedasticita. White test prokázal **homoskedasticitu**.

3.5.7 Vyhodnocení výsledku lineárního ekonometrického modelu

V této podkapitole je popsán souhrn modelu analyzovaného v závěrečné části diplomové práce. Hodnota koeficientu R^2 potvrzuje, že zkoumaný model (export strojních výrobků do Ruska) vysvětluje chování závisle proměnné v relativně vysoké míře. Hodnota koeficientu je ve výši 0,424 (cca 42%). Popisovaný model je statisticky významný, neobsahuje bivariantní multikolinearitu a náhodné složky nejsou sériově závislé, tzn. nevyskytuje se ani autokorelace.

V následujícím Obrázku 3.8: *Export strojírenských výrobků do Ruska v roce 2009* (v tis. Kč a v%) je zobrazen přehled nejvýznamnějších států, kam směřuje vývoz VÍTKOVICE MACHINERY GROUP a jejich procentuální podíl na exportu do Ruska.

Obrázek 3.8: *Export strojírenských výrobků do Ruska v roce 2009* (v tis. Kč a v %)

Zdroj: Informační memorandum. VÍTKOVICE MACHINERY GROUP, 2009. Vlastní výpočty.

V současné době se vývoz VÍTKOVIC do Ruska pohybuje okolo 2% z jejich celkového vývozu. Markantní snížení vývozu do Ruska bylo způsobeno především vyčleněním a následným prodejem hutní divize VÍTKOVICE STEEL, a.s., která se z větší části podílela právě na vývozu do Ruska. I přesto, že jsou v současné době světové trhy poznamenány krizí na světových burzách a řada ekonomik je stále v recesi, zaměření skupiny VÍTKOVICE MACHINERY GROUP na jihovýchodní Asii, Rusko a Blízký Střední Východ jí dodává stále ještě dostatečnou stabilitu. Pro zlepšení progresivního vývoje je zapotřebí investic do výzkumu, vývoje, inovací a lidských zdrojů.

Závěr

Tendence vývoje zahraničního obchodu mezi Českou republikou a Ruskem byly v posledních letech ovlivněny celosvětovou hospodářskou krizí. Již počátkem roku 2008 se objevily zmínky o tom, že by mohly nastat změny v činitelích a předpokladech růstu ruského hospodářství. Nepříznivému vývoji čelila ruská ekonomika zejména výměnou oslabujících faktorů růstu palivoenergetické ekonomiky za nové faktory růstu, které se zaměřily na konkurenční a inovativní hospodářství. Důsledky globální ekonomické krize se reálně projevíly ve druhém pololetí roku 2008, avšak díky dobrému vývoji HDP v prvním pololetí neměl výsledek roku 2008 výrazně negativní efekt na ruské hospodářství. Hospodářská krize Rusko naplno zasáhla v roce 2009. Mezi hlavní faktory způsobující pokles hospodářství patřil pád cen palivoenergetických surovin na světových trzích a také pomalá devalvace rublu. Ta vedla k růstu úrokových sazeb a díky tomu také ke špatnému přístupu k úvěrům. Dále se snížila investiční poptávka, která způsobila pokles průmyslové produkce. Ve druhé polovině byl už zaznamenán mírnější pokles makroekonomických veličin, objevily se i první náznaky oživení hospodářského růstu. Zvýšení ekonomického růstu bylo způsobeno díky opětovnému nastartování světové ekonomiky a z části také pomocí fiskálních opatření ruské vlády.

Rok 2009 znamenal i pro vzájemné obchodní vztahy značný pokles. Import z Ruska klesl téměř o 35% ve srovnání s rokem předcházejícím a export se snížil ještě markantněji, téměř o 41%. Nejvýraznější vliv na pokles exportu měly stroje a dopravní prostředky a také obchod se službami. Je však patrné, že snížení českého vývozu lze komparovat s vývojem celkového dovozu do Ruska a také s dovozem ze států srovnatelných s Českou republikou (např. státy Visegrádské čtyřky).

Cíl práce, kterým bylo zjistit a vyhodnotit vývoj zahraničního obchodu České republiky s Ruskem, byl splněn. Byly popsána teoretická část zahraničního obchodu i zahraniční obchod jako takový, a následně byla provedena ekonometrická lineární analýza závisle proměnných, tedy exportu a importu.

První kapitola se zabývala vývojovou fází zahraničního obchodu od barteru, přes směnu pomocí kovových peněz až po globalizaci hospodářských a společenských procesů, která využívá informační a komunikační technologie. Následně byly připomenuty funkce a závislost zahraničního obchodu. Na tuto část navazuje popis míry otevřenosti daných států a teorie zahraničního obchodu. Poté jsou zmíněny merkantilismus, což byl první směr zabývající se zahraničním obchodem, a klasické teorie. Dále byl popsán liberalismus a protekcionismus jako základní typy zahraničně-obchodní politiky. Závěr kapitoly byl

věnován popisu postavení zahraničního obchodu v hospodářství státu, zejména dle aktivního a pasivního pojetí. V současné době se projevuje spíše aktivní pojetí, díky tendencím k tvorbě nových integračních seskupení a prohlubování stávajících. Na to byly vyjádřeny možnosti kvantifikace a státní regulace zahraničního obchodu, která se zvyšuje s relativní ekonomickou slabostí země. V současné době jsou používány zejména dlouhodobé hospodářské plány, fiskální a monetární opatření státu, zahraničně-obchodní a administrativně-právní nástroje.

Druhá kapitola se zabírala zahraničním obchodem České republiky. Nejříve bylo popsáno období I. světové války, kde bylo Československo vnímáno jako průmyslové jádro bývalé monarchie. V poválečném období se rozvíjel především zahraniční obchod země, který probíhal hlavně s evropskými státy. 30. léta minulého století se nesla v duchu světové hospodářské krize, která znamenala úpadek v zahraničním obchodě a následně problém s jeho obnovou. Důsledkem hospodářské krize bylo vypuknutí II. světové války, které způsobilo, že se zahraniční obchod bývalého protektorátu znamenal spíše odčerpávání českých hodnot do Německa. Období socialistického plánování znamenalo rozdělení světa „železnou oponou“. Sovětský svaz ovládl Československo a to mělo i svůj dopad na zahraniční obchod, který probíhal pouze s lidově demokratickými státy. Období transformace české ekonomiky v roce 1989 znamenalo pro české firmy obnovení obchodování na západních trzích, také např. obnovení položky nejvyšších výhod a uzavírání preferenčních smluv. Významným mezníkem v existenci České republiky byl vstup do Evropské unie v roce 2004, který mimo jiné znamenal uplatňování společné obchodní politiky. Ta se vyznačuje např. jednotným celním sazebníkem, celními kvótami nebo jednotnou aplikací proexportní politiky. Období 2004 – 2008 se může nazývat jako období nepřetržitého ekonomického růstu.

Další část práce popisovala teritoriální strukturu zahraničního obchodu, podle které se obchod uskutečňuje převážně se státy EU. Mezi hlavní vývozní produkty patří podle SITC stroje a dopravní zařízení, které se na celkovém českém exportu podílí 54%. I v dovozu patří tato skupina k hlavním dovozním produktům, na celkovém českém importu se podílí z 43%. Závěrečná část kapitoly popisovala vývoj cen a reálných směnných relací. Dle grafického znázornění meziročního indexu cen bylo patrné, že se vývozní ceny v průměru za celý rok 2010 snížily o 1,0% (v roce 2009 růst o 0,2%) a dovozní zvýšily o 2,0% (v roce 2009 byl zaznamenán pokles o 3,5%). Nejvíce klesly ve vývozu ceny strojů a dopravních prostředků o 3,1%, průmyslového spotřebního zboží o 2,8% a ceny polotovarů o 1,9%. Nejmarkantněji se zvedly ceny ostatních surovin a to o 26,9%, chemikálií o 6,5% a ceny minerálních paliv o 4,8%. U dovozních cen se nejvýznamněji zvýšily ceny minerálních paliv o 21,7%, ostatních surovin o 9,5%, polotovarů o 1,5% a ceny potravin o 0,3%. Ceny průmyslového spotřebního

zboží se snížily o 2,8%, ceny strojů a dopravních prostředků o 1,1% a ceny chemikálií o 0,1%. Změny v cenách jsou způsobovány především kurzem koruny vůči měnám zahraničním.

Poslední kapitola analyzovala zahraniční obchod České republiky s Ruskem. Nejprve bylo shrnuto hospodářství Ruska, které po rozpadu Sovětského svazu ztratilo status velmoci a v roce 1998 vyhlásilo státní bankrot. Ekonomická situace se začala zlepšovat až za vlády prezidenta Putina. Díky růstu ceny ropy a zemního plynu se snížily ruské dluhy, ale také se objevila rizika v podobě terorismu a separatismu jednotlivých republik. V současné době je dle hodnocení MMF Rusko na desáté příčce v rámci hodnocení nejsilnějších světových ekonomik. Rok 2010 lze v ruské hospodářství vnímat jako rok postupného zlepšování makroekonomických ukazatelů. Základním faktorem tohoto zlepšení bylo obnovení vnitřní poptávky (investiční i spotřební) při snížení dynamiky exportu zboží. Hlavními faktory hospodářského růstu bylo zejména zvýšení exportu v důsledku růstu cen ropy a barevných kovů na světových trzích, zmírnění tempa inflace a podpora spotřebitelské poptávky. Dále byla analyzována obchodní a hospodářská spolupráce s Českou republikou, ta je tvořena na základě uzavření několika druhů obchodních smluv a dohod. Export do Ruska měl od roku 2005 spíše stoupající tendenci, zlom nastal v roce 2009, kdy se meziročně snížil o 34% oproti roku 2008. Největší podíl na tomto poklesu nesla světová hospodářská krize. Znatelně se také snížil import, téměř o 40,9%. Pokles plyne ze struktury českého dovozu, který tvořila z 88% ropa a plyn. I přesto, že dodávky ropy a plynu se ve fyzických objemech zvýšily, jejich celková hodnota se snížila v důsledku poklesu světových cen. Ropa a plyn i nadále zůstávají hlavní položkou českého dovozu z Ruska. Rusko je symbolem velkých exportních možností pro významnou část českého zboží. České firmy se v rámci realizace exportu zajímají především o následující odvětví: strojírenství, zpracovatelský, chemický a elektrotechnický průmysl, energetiku, veřejnou dopravu nebo také textilní průmysl. Mezi podniky, které prorazily na ruský trh patří např. Tesla Karlín, která ještě v rámci Sovětského svazu dodala zařízení pro telefonní ústředny, aliance 14 českých vodohospodářských firem Czech Water Alliance nebo auta Škoda, autobusy Karosa a nákladní auta Tatra.

Nejvýznamnější částí této diplomové práce bylo modelování závislosti celkového českého exportu do Ruska a importu z Ruska na čtvrtletním průměrném kurzu CZK/RUB, vývoji inflace v Rusku a na tempu růstu reálného HDP Ruska. Analýza exportu byla provedena na základě lineární regresní analýzy. Nejprve byla provedena analýza časových řad, jejíž výsledkem byla lineární funkce regresního modelu, podle které je možno říci, že pokud se devizový kurz $R_{CZK/RUB}$ sníží o 0,374 Kč, tak se export do Ruska zlevní, v důsledku

toho dochází ke zrychlení tempa růstu exportu. Pokud se inflace v Rusku zvyšuje, má to kladný dopad na export do Ruska z důvodu zdražování domácího zboží, a tedy zvýšení poptávky po zahraničním zboží. Pokud se ovšem inflace v Rusku snižuje o 0,495 procentního bodu, snižuje se také poptávka po zahraničním zboží v důsledku zlevňování domácího zboží a export do Ruska se tedy také snižuje. Při snižování tempa růstu reálného HDP Rusku o 0,204 procentního bodu, se snižuje také export z České republiky do Ruska. Následně byla zjištěna hodnota koeficientu determinace R^2 , který vyjádřil, že model vysvětluje chování závisle proměnné (exportu) téměř ze 70%. Poté byl provedena analýza stacionarity a t – test, který prokázal, že všechny parametry jsou statisticky významné. Dále byl proveden f – test, i model jako celek je statisticky významný a nevyskytuje se zde multikolinearita a po provedení Durbin – Watson testu model nevykazuje ani autokorelaci. Po provedení White testu se v modelu nevyskytuje ani heteroskedasticita

Další část se zabývala lineární regresní analýzou importu. Výsledkem byla funkce lineárního regresního modelu, podle které lze říci, že při snížení kurzu $R_{CZK/RUB}$ o 0,798 Kč se zvyšuje poptávka po zahraničním zboží a tedy export roste. U dovozu se vyskytuje opačný účinek, dovážené zboží je dražší a tudíž poptávka po něm klesá. Pokud se inflace v Rusku zvyšuje, má to záporný dopad na ruský vývoz z důvodu zdražování domácího zboží, tedy snížení poptávky po ruském zboží. Pokud se tedy inflace v Rusku zvýší o 0,523 procentního bodu, sníží se také poptávka po ruském zboží. Při zvyšování tempa růstu reálného HDP v Rusku o 0,186 procentního bodu, zvyšuje se také import z Ruska do České republiky. Následně byla zjištěna hodnota koeficientu determinace R^2 , který vyjádřil, že model vysvětluje chování závisle proměnné (importu) téměř ze 70%. Následně byl proveden analýza stacionarity a t – test, který také prokázal, že regresní koeficienty (kurz, inflace, HDP) jsou statisticky významné. Po provedení f – testu bylo zjištěno i statistická významnost modelu jako celku, kde se nevyskytuje multikolinearita. Test na autokorelaci prokázal její neexistenci v analyzovaném modelu a ani tento model tedy nemá sériovou závislost náhodných složek. V tomto modelu se nevyskytuje ani heteroskedasticita, což prokázal také White test.

Na závěr byly vyhodnoceny výsledky provedených ekonometrických analýz, které pouze potvrdily statistickou významnost obou modelů. Následně byl graficky ilustrován vývoj exportu a importu v analyzovaném období 2000 – 2010, který poukázal na existenci sezónních výkyvů a opakující se trend.

Závěrečná část diplomové práce byla věnována regresní lineární analýze exportu strojírenských výrobků do Ruska v období 2000 – 2010 v závislosti na čtvrtletním

průměrném kurzu CZK/RUB a na tempu růstu reálného HDP Ruska s ohledem na postavení skupiny VÍTKOVICE MACHINERY GROUP na tomto trhu. Skupina VÍTKOVICE MACHINERY GROUP byla vybrána díky jejímu vytváření a upevňování pozice největší strojírenské firmy v České republice. V současné době jsou VÍTKOVICE jedničkou na trhu ve výrobě ocelových lahví, dále se účastní s pětinovým podílem světového trhu zalomených hřídelí pro velké námořní lodě a také se podílí na rozvoji projektu pro přechod pohonu automobilů z klasických paliv na alternativní pohon stlačeným zemním plynem (CNG). Do Ruska vyváží zejména zařízení pro energetiku, hutní a těžební průmysl, ocelové konstrukce či hangáry. Po provedení analýzy časových řad je výsledkem lineární funkce regresního modelu, podle které se při snížení kurzu $R_{CZK/RUB}$ o 0,665 Kč zvyšuje poptávka po hutnických výrobcích z České republiky a tedy export roste, což má pozitivní dopad na HDP. Zvyšování tempa růstu reálného HDP v Rusku o 0,258 procentního bodu způsobuje také růst exportu hutnických výrobků z České republiky do Ruska. Koeficient determinace R^2 má relativně vysokou hodnotu, model vysvětluje chování závisle proměnné ze 42%. Ověření statistické významnosti regresních koeficientů podle t – testu prokázalo, že všechny jsou statisticky významné. Po provedení f – testu byla zjištěna také statistická významnost modelu jako celku, tzn. neexistenci multikolinearity. V analyzovaném modelu nebyla také prokázána autokorelace a model tedy nemá sériovou závislost náhodných složek. Nevyskytuje se zde také ani heteroskedasticita.

Vyhodnocení modelu prokázalo jeho statistickou významnost. Podle provedených výpočtů se vývoz VÍTKOVIC do Ruska podílí na celkovém vývozu 2%. Tak značné snížení bylo způsobeno prodejem hutní divize VÍTKOVICE STEEL, a.s., která se z větší části podílela právě na vývozu do Ruska. I přes trvající světovou hospodářskou krizi zaměření skupiny VÍTKOVICE MACHINERY GROUP na jihovýchodní Asii, Rusko a Blízký Střední Východ jí dodává stále dostatečnou stabilitu.

V budoucnu by mohlo být zajímavé zkoumat, jakým směrem se bude vývoj sledovaných ukazatelů dále vyvíjet, případně analyzovat státy podobné velikosti, avšak které zaznamenaly v minulosti odlišný vývoj.

Seznam použité literatury

a) Knižní publikace

- [1] BENÁČEK V. *Ekonomie mezinárodního obchodu*. 1. vyd. Praha: VŠE, 1997, 73 s. ISBN 80-7079-105-5.
- [2] BENÁČEK, V. *Teorie mezinárodního obchodu a obchodní politiky*. Praha: VŠE, 1999.
- [3] BENEŠ, V. a kol. *Zahraniční obchod*. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0558-3.
- [4] ČERVENKA M., KOTLÁN V. *Hospodářská politika v tranzitivních ekonomikách: sborník referátů z mezinárodního semináře organizovaného katedrou národohospodářskou Ekonomické fakulty VŠB-TU Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2000, 270 s. ISBN 80-7078-755-4.
- [5] FOJTÍKOVÁ L. *Hospodářská politika vybraných zemí. (I. Díl)*. 1. vyd. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006, 103 s. ISBN 80-248-1188-X.
- [6] HUŠEK, R., PELIKÁN, J. *APLIKOVANÁ EKONOMETRIE teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Prefessional Publishing, 2003. 263 s. ISBN 80-86419-29-0.
- [7] *Informační memorandum*. VÍTKOVICE MACHINERY GROUP, 2009.
- [8] JIRGES T. *Zahraniční obchod a národní ekonomika : teoretické přístupy a implikace pro českou ekonomiku*. 1. vyd. Praha : VŠE, 1996, 165 s. ISBN 80-7079-967-6.
- [9] KLIKOVÁ CH., KOTLÁN I. *Hospodářská politika*. 1. vyd. Ostrava: Sokrates, 2006, 275 s. ISBN 80-86572-37-4.
- [10] KOTLÁN I. *Zahraničně – obchodní politika*. 1. vyd. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2008, 87 s. ISBN 978-80-248-1731-6.
- [11] KUCHYŇKOVÁ P., ŠMÍD T. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, 200 s. ISBN 80-210-4171-4.
- [12] NEŠVERA V. *Struktura zahraničního obchodu České republiky*. 1. vyd. Praha : Oeconomica, 2002, 33 s. ISBN 80-245-0437-5.
- [13] OLŠOVSKÝ R. *Světový obchod a Československo 1918-1938*. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1961, 287 s. [14] BENÁČEK V. *Ekonomie mezinárodního obchodu*. 1. vyd. Praha : VŠE, 1997, 73 s. ISBN 80-7079-105-5.
- [14] PLCHOVÁ B. *Česká republika a EU: ekonomika - měna - hospodářská politika*. 1. vyd. Praha : Krigl, 2010, 206 s. ISBN 978-80-86912-39-4.

- [15] PLCHOVÁ B. a kol. *Zahraniční ekonomické vztahy ČR*. 3. vyd. Praha: VŠE, 2007, 154 s. ISBN 978-80-245-1285-3.
- [16] PRŮCHA V. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2004 – 2009, 578 s. ISBN 80-7239-147-X.
- [17] PRŮCHA V. *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století : vysokoškolská učebnice pro posluchače ekonomických oborů vysokých škol*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1974, 530 s.
- [18] SIRŮČEK P. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie : (vývoj - současnost - výhledy)*. 1. vyd. Slaný : Melandrium, 2007, 511 s. ISBN 978-80-86175-03-4.
- [19] SVATOŠ M. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 367 s. ISBN 978-80-247-2708-0.
- [20] ŠŤASTNÝ D. *Mezinárodní obchod: teorie a politika*. Praha: VŠE, 2004. ISBN 8024508052.
- [21] TOMEŠ Z. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008, 262 s. ISBN 978-80-7400-002-7.
- [22] ŽÍDEK L. *Dějiny světového hospodářství*. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 397 s. ISBN 978-80-7380-184-7.

b) Elektronické publikace

- [1] *Ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z < http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/ekonomika/ekonomicka_characteristika_zeme.html>.
- [2] *European comission – Trade*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf>.
- [3] *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. [online] [cit. 15.3.2011]. Dostupné z <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html>.
- [4] *Ročenka zahraničního obchodu ČR – 2009*. [online] [cit. 27.11.2010]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument77008.html>>.
- [5] *Trade Profiles*, 2007 [online] [cit. 1.5. 2010]. Dostupné z <http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/trade_profiles07_e.pdf>
- [6] *Vývoj indexů cen v zahraniční obchodě v roce 2010*, [online] [cit. 15.2. 2010]. Dostupné z < <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/78370038A4AA>>.

- [7] *Zahraniční obchod České republiky 1-12/2010*, Praha 2010 [online] [cit. 15.2. 2011]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument79544.html>>.

c) Internetové zdroje

- [1] *Brněnský veletrh předznamená obrát ve strojírenství*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <<http://www.ceskyexport.cz/clanek/brnensky-veletrh-predznamenal-obrat-ve-strojirenstvi.aspx>>.
- [2] *Česká republika a OSN*, [online] [cit. 27.11.2010]. Dostupné z <http://www.mzv.cz/un.newyork/cz/ceska_republika_a_osn/index.html>.
- [3] *Česko - ruský zahraniční obchod v postkrizovém roce 2010 - nadějná tendence*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <http://www.mzv.cz/moscow/cz/obchod_a_ekonomika/aktuality_oeu/cesko_rusky_zahranicni_obchod_v.html>.
- [4] *Ekonom: "Potěmkinova prosperita"*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <<http://www.government.ru/eng/smi/press/721/>>.
- [5] *Ekonomický přehled ČR – 2010*, [online] [cit. 27.11.2010]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument74508.html>>.
- [6] *Kritické hodnoty Durbin-Watson statistiky* [online] [cit. 15.3.2011]. Dostupné z <<http://www.stanford.edu/~clint/bench/dw05a.htm>>.
- [7] *List of countries by GDP (nominal)*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_%28nominal%29>.
- [8] *Profil Vítkovic, a.s.* [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <<http://www.vitkovice.cz/9/cs/node/174>>.
- [9] *Rusko – Ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000580/>>.
- [10] *Statistics from A to Z - Beta version*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <http://www.oecd.org/document/39/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html>.
- [11] *Statistika zahraničního obchodu*. [online] [cit. 15.3. 2011]. Dostupné z <<http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>>.
- [12] *Základní informace k WTO*, [online] [cit. 27.11.2010]. Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument7894.html>>.

Seznam zkratek

APEC – Asijsko – pacifické hospodářské společenství

atd. – a tak dále

CEFTA – Středoevropská dohoda o volném obchodu

ČSFR – Československá federativní republika

EGAP – Exportní a garanční pojišťovací společnost

EU – Evropská unie

GATT – Všeobecná dohoda o clech a obchodu

HDP – hrubý domácí produkt

mil. – milion

mld. – miliarda

MMF – Mezinárodní měnový fond

NC – národní cena

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN – Organizace spojených národů

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

RUB – ruský rubl

SC – cena na světovém trhu

SITC – standardní mezinárodní obchodní klasifikace

SNS – Společenství nezávislých států

SOP – společná obchodní politika

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

tzv. – takzvaně

USD – americký dolar

WTO – Světová obchodní organizace

ZPČ – zvláštní práva čerpání

Seznam tabulek

Tabulka 1.1: Úroveň zahraničního obchodu na obyvatele u vybraných zemí v letech 2004-2006 (USD/obyv.).....	5
Tabulka 1.2: Vztah mezi vyrobeným a užitým společenským produktem.....	14
Tabulka 1.3: Schopnost vývozu pokrýt dovozní potřeby země.....	15
Tabulka 1.4: Ekonomická a finanční síla země	15
Tabulka 2.1: Podíl Československa na zahraničním obchodu Rakouska – Uherska (v %).	21
Tabulka 2.2: Obrat československého zahraničního obchodu v letech 1924 – 1929 (v mil. Kč a v %).	22
Tabulka 2.3: Změny struktury československého vývozu v letech 1928 – 1937 (v %).....	24
Tabulka 2.4: Zahraniční obchod bývalého protektorátu (v %).	25
Tabulka 2.5: Teritoriální struktura zahraničního obchodu mezi léty 1948 – 1989 (v %).	Příloha č. I
Tabulka 2.6: Komoditní struktura československého dovozu a vývozu v letech 1948 – 1988 (v %)).	Příloha č. I
Tabulka 2.7: Komoditní struktura československého exportu a importu v roce 1988 a českého exportu a importu v roce 1995.....	Příloha č. I
Tabulka 2.8: Zahraniční obchod České republiky v letech 1991 – 1992 (v mld. Kč, v %).	Příloha č. I
Tabulka 2.9: Zahraniční obchod České republiky se státy EU-15 v letech 1993 – 2003 (v mld. Kč).	28
Tabulka 2.10: Zahraniční obchod ČR v jednotlivých měsících roku 2009 a 2010 v mil. Kč.....	32
Tabulka 2.11: Teritoriální struktura zahraničního obchodu ČR za rok 2009 a 2010 (v mil. Kč a v %).	33
Tabulka 2.12: Zbožová struktura vývozu a dovozu ČR v roce 2009 a 2010 (v mil. Kč a v %).	35
Tabulka 3.1: Nejsilnější ekonomiky světa v mil. USD podle MMF.....	38
Tabulka 3.2: Základní makroekonomické ukazatele v letech 2005 – 2010.....	39
Tabulka 3.3: Obchodní bilance Ruska v mld. USD.....	40
Tabulka 3.4: Seznam uzavřených smluv a dohod.....	Příloha č. II

Tabulka 3.5: Komoditní struktura českého dovozu z Ruska v období 2000 – 2010 (dle SITC).....	42
Tabulka 3.6: Komoditní struktura českého vývozu do Ruska v období 2000 – 2010 (dle SITC).....	43
Tabulka 3.7: Souhrnný model.....	47
Tabulka 3.8: Hodnoty koeficientů.....	48
Tabulka 3.9: Hodnoty koeficientů.....	49
Tabulka 3.10: Multikolinearita mezi vysvětlujícími proměnnými.....	50
Tabulka 3.11: Souhrnný model.....	52
Tabulka 3.12: Souhrnný model.....	53
Tabulka 3.13: Hodnoty koeficientů.....	53
Tabulka 3.14: Hodnoty koeficientů.....	54
Tabulka 3.15: Multikolinearita mezi vysvětlujícími proměnnými.....	55
Tabulka 3.16: Souhrnný model.....	56
Tabulka 3.17: Souhrnný model.....	59
Tabulka 3.18: Hodnoty koeficientů.....	59
Tabulka 3.19: Hodnoty koeficientů.....	60
Tabulka 3.20: Multikolinearita mezi vysvětlujícími proměnnými.....	61
Tabulka 3.21: Souhrnný model.....	62

Seznam grafů

Graf 2.1: Zahraniční obchod České republiky v letech 2004 – 2009 (v mil. Kč).....	32
Graf 2.2: Největší obchodní partneři České republiky podle výše podílu na celkovém obrátu v roce 2010 (v %).....	34
Graf 2.3: Zbožová struktura vývozu a dovozu ČR v roce 2010.....	34
Graf 2.4: Vývoj cen v zahraničním obchodě meziročně (v %).....	Příloha č. I
Graf 2.5: Vývoj čtvrtletních kurzů meziročně (v %).....	Příloha č. I
Graf 3.1: Zahraniční obchod mezi Českou republikou a Ruskem v letech 2005 – 2009 v mil. USD.....	41
Graf 3.2: Vývoj exportu (v mld. Kč).....	Příloha č. V
Graf 3.3: Vývoj inflace (v %).....	Příloha č. V
Graf 3.4: Vývoj HDP (v %).....	Příloha č. V
Graf 3.5: Vývoj kurzu (v Kč).....	Příloha č. V
Graf 3.6: Testování heteroskedasticity HDP.....	Příloha č. VI
Graf 3.7: Testování heteroskedasticity inflace.....	Příloha č. VI
Graf 3.8: Testování heteroskedasticity kurzu.....	Příloha č. VI
Graf 3.9: Vývoj importu (v mld. Kč).....	Příloha č. VII
Graf 3.10: Vývoj HDP (v %).....	Příloha č. VII
Graf 3.11: Vývoj inflace (v %).....	Příloha č. VII
Graf 3.12: Vývoj kurzu (v Kč).....	Příloha č. VII
Graf 3.13: Testování heteroskedasticity kurzu.....	Příloha č. VIII
Graf 3.14: Testování heteroskedasticity inflace.....	Příloha č. VIII
Graf 3.15: Testování heteroskedasticity HDP.....	Příloha č. VIII
Graf 3.16: Export z České republiky do Ruska.....	57
Graf 3.17: Import z Ruska do České republiky.....	57
Graf 3.18: Vývoj exportu stroj. výrobků (v mld. Kč).....	Příloha č. X
Graf 3.19: Vývoj kurzu CZK/RUB.....	Příloha č. X
Graf 3.20: Vývoj HDP (v %).....	Příloha č. X
Graf 3.21: Testování heteroskedasticity kurzu.....	Příloha č. XI
Graf 3.22: Testování heteroskedasticity HDP.....	Příloha č. XI

Seznam obrázků

Obrázek 1.1: Ricardova teorie relativních výhod.....	8
Obrázek 3.1: Hlavní obchodní partneři Ruska.....	40
Obrázek 3.2: Rozdělení pravděpodobnosti při F – testu.....	49
Obrázek 3.3: Testování autokorelace – Durbin-Watson test	51
Obrázek 3.4: Rozdělení pravděpodobnosti při F – testu.....	54
Obrázek 3.5: Testování autokorelace – Durbin-Watson test	55
Obrázek 3.6: Rozdělení pravděpodobnosti při F – testu.....	60
Obrázek 3.7: Testování autokorelace – Durbin-Watson test	61
Obrázek 3.8: Export strojírenských výrobků do Ruska v roce 2009 (v tis. Kč a v %).	63

Seznam příloh

Příloha č. I

Tabulka 2.5: Teritoriální struktura zahraničního obchodu mezi léty 1948 – 1989 (v %)

Tabulka 2.6: Komoditní struktura československého dovozu a vývozu

v letech 1948 – 1988 (v %)

Tabulka 2.7: Komoditní struktura československého exportu a importu v roce 1988 a českého exportu a importu v roce 1995 (v %)

Tabulka 2.8: Zahraniční obchod České republiky v letech 1991 – 1992 (v mld. Kč, v %)

Graf 2.4: Vývoj cen v zahraničním obchodě meziročně (v %)

Graf 2.5: Vývoj čtvrtletních kurzů meziročně (v %)

Příloha č. II

Tabulka 3.4: Seznam uzavřených smluv a dohod

Graf 3.2: Vývoj exportu (v mld. Kč)

Graf 3.3 Vývoj inflace (v %)

Graf 3.4 Vývoj HDP (v %)

Graf 3.5 Vývoj kurzu (v Kč)

Příloha č. III

Analyzovaná data – export do Ruska

Příloha č. IV

Analyzovaná data – import z Ruska

Příloha č. V

Hodnocení stacionarity

Příloha č. VI

Grafické testování heteroskedasticity

Příloha č. VII

Hodnocení stacionarity

Příloha č. VIII

Grafické testování heteroskedasticity

Příloha č. IX

Analyzovaná data – export strojírenských výrobků

Příloha č. X

Hodnocení stacionarity

Příloha č. XI

Grafické testování heteroskedasticity

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB – TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB – TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB – TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB – TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB – TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB – TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 29.4. 2011

Šárka Jagošová

Adresa trvalého pobytu studenta:
Lipov 197
696 72 Lipov